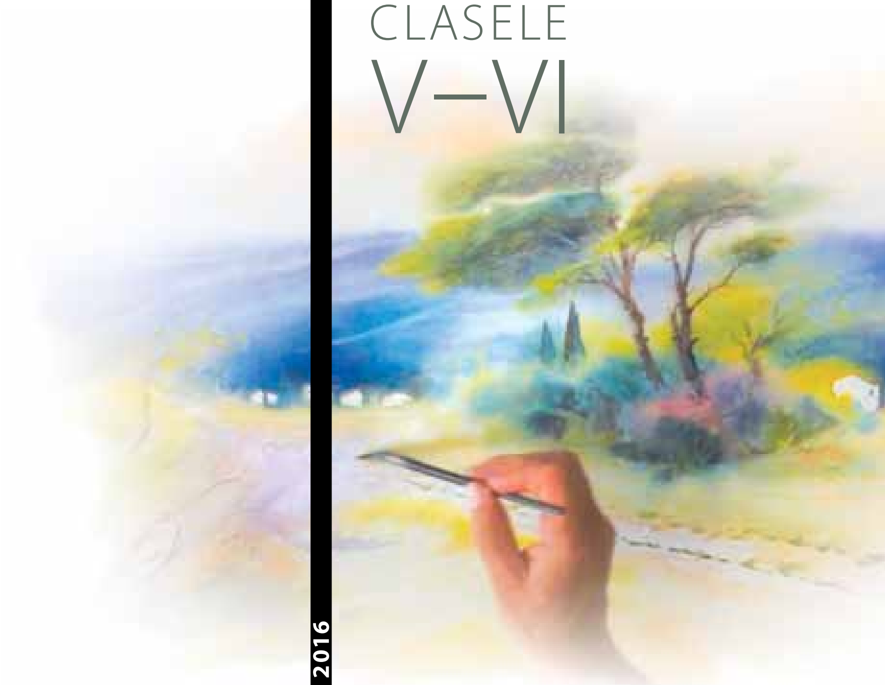
MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA

Eliza Puică-Vasilache • Zinaida Ursu

Educație plastică

MANUAL PENTRU CLASELE V–VI

2016

LITERA® Internațional

Manual aprobat prin Ordinul ministrului educației
nr. 321 din 28 aprilie 2016

Elaborat conform curriculumului disciplinar și finanțat
din sursele Fondului Special pentru Manuale

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației
al Republicii Moldova.

AUTORI:

Zinaida URSU, clasa a V-a
Eliza PUICĂ-VASILACHE, clasa a VI-a

COMISIA DE EVALUARE:

Lily PRISĂCARU, grad didactic superior, LTPA *Ion și Doina Aldea-Teodorovici*

Iraida CEBAN, grad didactic superior, IPLT *Al. Ioan Cuza*

Aurelia CHICU, grad didactic 1, IPLT *Dante Alighieri*

LITERA INTERNAȚIONAL

str. B.P. Hasdeu nr. 2, mun. Chișinău, MD-2005
tel./fax: +(37322) 294110, 292932
e-mail: litera@litera.md

Ne puteți vizita pe:
www.litera.md

Editor: Anatol Vidrașcu
Redactor: Valentina Tifin
Design și tehnoredactare: Vitaliu Pogolșa
Prepress: Vlad Panfilov
Copertă: Vladimir Zmeev

CZU 73/76(075.3)
P 98

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Puică-Vasilache, Eliza.
Educație plastică: Manual pentru clasele V – VI / Eliza Puică-Vasilache, Zinaida Ursu. – Ed. a 2-a. – Chișinău: Litera Internațional, 2016. – 160 p.
Finanțat din sursele Fondului Special pentru Manuale. – 61 500 ex.

ISBN 978-9975-74-431-7

73/76(075.3)

P 98

ISBN 978-9975-74-431-7

Cuprins

CLASA a V-a

CLASA a VI-a

Notă: Lucrările de studiu academic, cele metodice și compozițiile executate de elevi în cadrul lecțiilor de educație plastică sînt prezentate în manual fără indicarea numelui autorului.

CLASA a V-a

Henry Moore
Regele şi regina

Sînt fericiți cei ce văd frumosul în locuri obișnuite, acolo unde alții nu văd nimic. Totul e minunat, ajunge doar să ai capacitatea de a privi cum trebuie.

Camille Pissarro

Camille Pissarro. *Iarna la țară*

Opera de artă: modalităţi şi tehnici de reprezentare artistică

Opera de artă este rezultatul unui proces de creație care constă în structurarea unui spațiu ce devine plastic prin îmbinarea armonioasă a elementelor de limbaj plastic. Forma artistică necesită o integrare în sfera valorilor estetice. Aceasta reprezintă conținutul operei de artă redat printr-un ansamblu de mijloace și procedee artistice specifice și originale. Capacitatea de a distinge frumosul se învață după criterii și reguli estetice stabilite de civilizația noastră timp de secole.

Amintește-ți!

Pentru a aprecia o operă de artă, trebuie s-o studiezi în ansamblu, să deduci subiectul, tema sau mesajul ei.

- O lucrare de artă executată într-un exemplar unic, care nu a fost realizată după un model creat anterior, se numește *operă originală* (*fig. 2–4*).
- Imitarea operei originale se mai numește reproducere (copie, replică). Ea are o valoare artistică minoră în comparație cu originalul.

1

3

Clopotnița și Catedrala *Naşterea Domnului* din Chişinău

E bine să știi...

Pe lîngă arta autentică, există şi o pseudoartă, denumită **kitsch**. Produsele de kitsch sînt lipsite de valoare şi de gust estetic (*fig. 1*).

2

Leonardo da Vinci. *Mona Lisa (Gioconda)*

4

Cultura Hamangia. *Gînditorul și perechea lui*

Ramuri şi genuri ale artei plastice

Arta este o formă a activității umane, care are drept scop producerea unor valori estetice prin mijloace de exprimare specifice. Deoarece nu există artă fără creație, iar creația nu cunoaşte limite, aceste valori nu pot fi încadrate în stereotipuri cu delimitări şi clasificări stricte. În tabelul de mai jos este prezentată o clasificare sumară a ramurilor şi a genurilor artei plastice:

	RAMURI	GENURI
1	**Pictura** Reprezintă o modalitate de comunicare vizuală prin intermediul culorilor.	• de şevalet • monumentală • decorativă • miniaturală
2	**Grafica** Este arta ce valorifică *linia* şi *punctul*.	• de şevalet • de carte • publicitară
3	**Sculptura** Este arta redării formelor tridimensionale.	• monumentală • decorativă • de postament • de forme mici
4	**Artele decorative** Servesc la crearea formelor decorative.	• decorativă aplicată (veselă, mobilier) • decorativă de amenajare • tapiserie • ceramică
5	**Arhitectura** Este arta proiectării şi construirii ansamblurilor arhitectonice.	• de cult • de clădiri civile • memorială (comemorativă) • de construcții fortificate
6	**Designul** Este arta îmbinării frumosului cu utilul.	• vestimentar • de interior • industrial • grafic

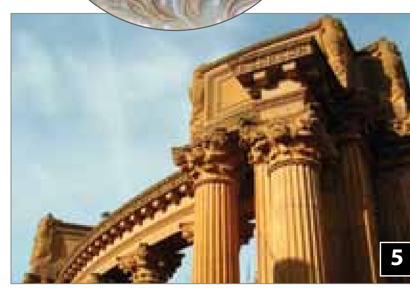
În cadrul fiecărui gen, există diverse specii. De exemplu, pictura de şevalet include natura statică, portretul, peisajul etc., iar pentru arta decorativă monumentală este specific vitraliul, fresca, tapiseria şi mozaicul. Orice gen se subîmparte, la rîndul său, în alte specii plastice.

1

2

3

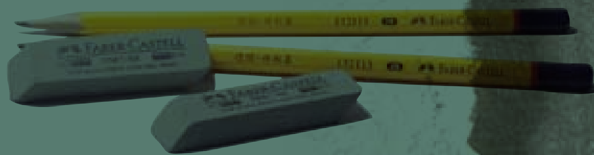

4

5

6

ATELIER

- ➢ Formează şi completează un portofoliu cu informații suplimentare referitoare la ramurile şi genurile specifice artei plastice.
- ➢ Identifică ramurile artei plastice la care se raportează reproducerile din *figurile 1–6*.
- ➢ Numeşte locul unde ai văzut o operă originală.

Modulul I

Materiale, instrumente şi tehnici de artă

1 Particularităţile şi proprietăţile materialelor şi instrumentelor de artă

E bine să știi...

Hîrtia se obține din celuloză, masă lemnoasă amestecată cu fibre și materiale de umplutură. A fost inventată în China, în sec. I î. Hr. În Europa a devenit cunoscută mai tîrziu (după cîteva secole).

1.1. Materiale

Pentru desfășurarea activităților la lecțiile de educație plastică (EP), sînt necesare următoarele materiale:

- **hîrtie** – se utilizează în tehnicile picturii și graficii de șevalet (coli de desen, caiete, mape etc.) (*fig. 1*);
- **carton** – suport pentru pictură de culoare brună, produs prin presare din amestec de lemn, paie sau stuf (*fig.1*);
- **creioane** – se utilizează pentru desen. Există creioane simple și colorate. Cele simple se fabrică din praf de grafit amestecat cu lut și ceară. Urmele lăsate de creionul simplu se șterg ușor, cu ajutorul radierei. În cadrul lecțiilor de EP se utilizează creioanele 1B–9B: cu cît cifra este mai mare, cu atît mina este mai moale (*fig. 2*);
- **cărbune** – se obține prin arderea rămurelelor de arbori. Este un material moale, care se șterge ușor de pe suprafața hîrtiei (*fig. 6*);
- **creioane cerate** – se produc în formă de batonașe, avînd în componența lor pigmenți colorați și ceară (*fig.4*);
- **sanguină** – mineral de culoare roșiatică-brună din care se obțin batonașe groase de aceeași culoare cu care se desenează pe hîrtie sau pe carton (*fig. 5*);
- **pastel** – material grafic moale, produs sub formă de batonaș, colorat, învelit cu hîrtie sau peliculă de polietilenă (*fig.3*);
- **tuș și cerneală** – lichide colorate care, aplicate pe hîrtie, o acoperă uniform (*fig. 7*);

1

2

3

4

5

6

7

Află mai mult!

Există și creioane colorate „aqua". După ce se desenează cu ele, se retușează cu apă, obținîndu-se efecte de pictură „pe umed".

▪ **pînză** – se utilizează în calitate de suport pentru pictura cu vopsele de ulei și vopsele acrilice. Pînza se fixează în prealabil pe șasiu cu ajutorul unor cuie. Pe suprafața ei se aplică un strat de **grund**;

▪ **lut, plastilină** – materiale maleabile folosite în tehnica modelajului. Cu lutul se lucrează după ce acesta se înmoaie. Din lut se pot confecționa diferite obiecte, de exemplu vase care, prin ardere în cuptoare speciale, devin rezistente și pot fi acoperite cu vopsele de diferite culori (*fig. 10*). Plastilina devine ușor de modelat după ce se frămîntă;

▪ **vopsele de apă și de ulei** – folosite în pictură. Vopselele de apă sînt compuse din suspensii de pigmenți (prafuri) de culoare, amestecate cu aglutinanți și dizolvate cu apă:

▪ **acuarela** (*aqua* – apă) – se obține pe baza cleiurilor vegetale, a mierii și a altor componente. Culorile de acuarelă se produc sub formă de tablete (moi ori solide) și în tuburi. Trăsătura caracteristică a acuarelei este transparența (*fig. 12*);

▪ **guașa** – vopsea păstrată în borcănașe speciale. Este umedă și se amestecă ușor. Tonul închis-deschis se obține cu ajutorul nonculorilor (alb sau negru). Guașele se usucă repede. La uscare, culorile devin mai luminoase și netransparente (*fig. 11*);

▪ **tempera** – se constituie pe bază de emulsie și se aseamănă cu guașa. Utilizînd vopsele tempera, obținem suprafețe colorate uniform, care la uscare devin luminoase, mate, nu se șterg și sînt mai rezistente decît guașele (*fig. 9*);

▪ **vopselele acrilice** – se diluează cu apă. Cu ele se pictează pe pînză sau pe hîrtie (*fig. 8*).

10

11

Termeni de atelier:

Grund – strat de vopsea albă, cu care se acoperă pînza, cartonul sau panoul pe care apoi se pictează.

Șasiu – ramă specială, pe care se fixează pînza de in.

8
9

12

ATELIER

➢ Modelează o formă simplă, din lut sau din plastilină.

➢ Realizează imaginea unui măr, utilizînd materiale de artă la alegere.

Amintește-ți!

În calitate de paletă se poate utiliza și capacul de plastic de la cutia de culori sau o foaie de desen mai groasă.

Reține!

În atelier/sala de curs trebuie să menții curățenia și ordinea.

Materialele necesare se pregătesc din timp.

Evită risipa de materiale!

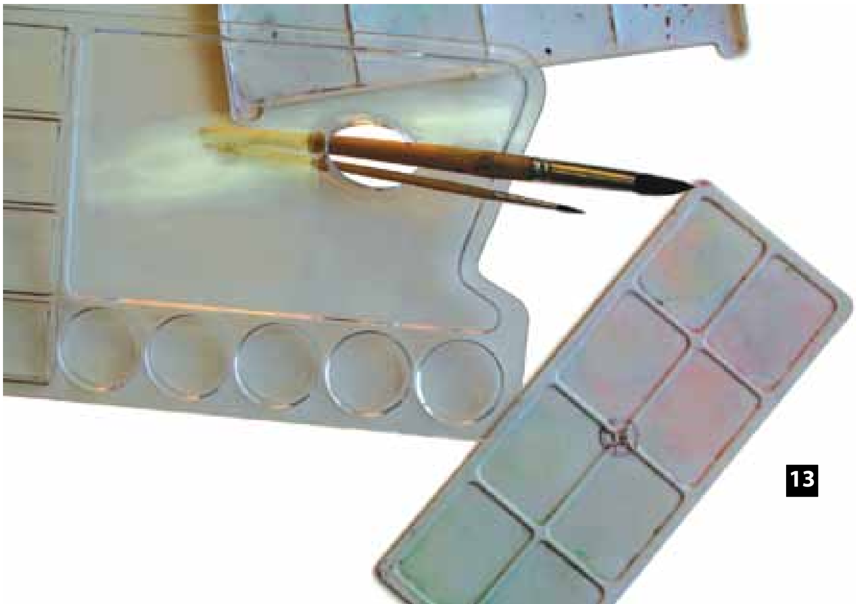
1.2. Instrumente

În activitățile plastice sînt folosite următoarele instrumente: **penelul, pensulele, tocul cu peniță, stiloul, cuțitul de paletă, paleta, eboșoarele și spatulele.**

- **Pensulele** sînt instrumente de o largă varietate, aspre sau moi, subțiri sau groase, plate sau rotunde (*fig. 14*). Pensulele cu fibre moi se utilizează la elaborarea lucrărilor în acuarelă, guașă, tempera. Cele cu fibre tari, aspre sînt folosite la pictarea cu ulei și cu vopsele acrilice (*fig. 17*).
- **Penelul** este o pensulă cu vîrf subțire. Se folosește, de obicei, pentru a prelucra detaliile mici și pentru contururi (*fig. 13*).
- **Paleta** este o placă din lemn sau din plastic, pe care se întind și se amestecă culorile (*fig. 13*).
- **Penița, stiloul** sînt utilizate pentru crearea imaginilor în tuș. Cu ajutorul lor se trasează linii subțiri, puncte, hașuri (*fig. 15*).

14

13

15

▪ **Cuțitul de paletă** este un instrument cu o lamelă metalică elastică. Acesta este folosit la amestecarea vopselelor (acrilice, guașe, tempera) și la pictare (*fig. 16*).

▪ **Eboșoarul, spatula** sînt instrumente pentru modelat, produse din lemn, din fier sau din os, care se folosesc la tăierea, scobirea, netezirea formelor volumetrice (*fig. 19*).

▪ Ca **vas pentru apă** poate servi orice borcănaș sau cutie metalică în care se spală pensulele și se diluează vopselele de apă (*fig. 17, 18*).

18

16

19

17

ATELIER

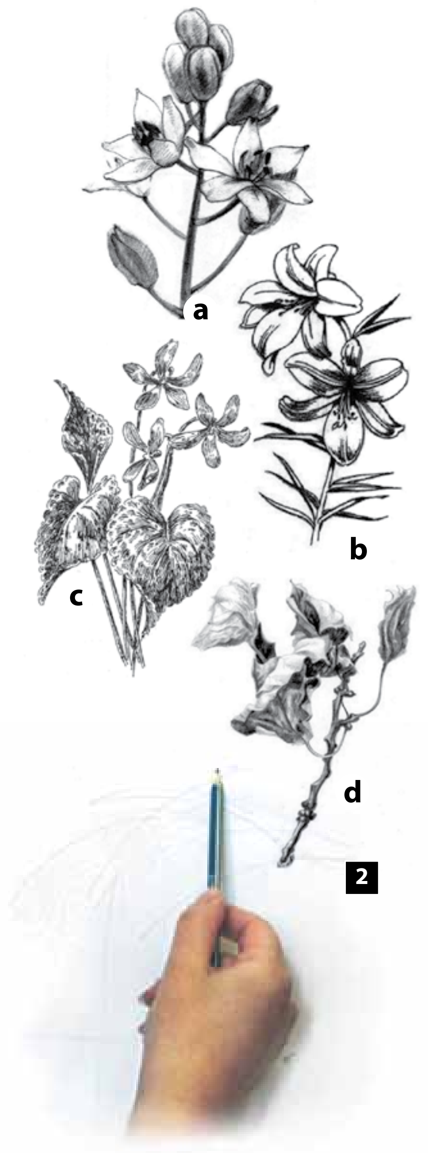
➢ Trasează linii diverse ca formă și mărime cu diferite materiale și instrumente studiate în cadrul lecției. Observă particularitățile liniilor obținute.

➢ Creează un vocabular în imagini (10–15 termeni specifici artei plastice) care să includă denumirile instrumentelor utilizate în pictură.

2 Tehnici grafice

Grafica, pictura, sculptura se realizează cu diverse materiale și tehnici de artă. Atît tehnicile cunoscute din cele mai vechi timpuri, cît și cele moderne necesită utilizarea corectă a materialelor și a instrumentelor.

Grafica este o ramură a artei plastice la baza căreia stă desenul realizat prin linii de hașură, de contur sau tonale. Prin intermediul lor, graficianul poate reda o gamă vastă de imagini, pe cît de laconice în utilizarea elementelor de limbaj plastic, pe atît de expresive ca formă și conținut artistic. În grafică, se lucrează cu materiale plastice tari (creion, creioane cerate etc.), cu materiale grafice moi (cărbune, sanguină, pastel, cretă color etc.) și cu materiale lichide (cerneală, tuș etc.). Imaginile grafice se pot obține și prin scobirea sau zgîrierea lor pe diferite tipuri de materiale, precum lemnul, linoleumul, piatra, metalul.

2

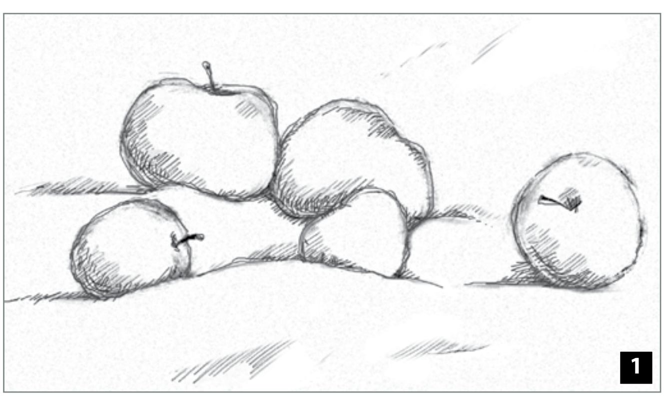
Desenul cu creion simplu

Imaginea plastică se realizează cu ajutorul liniilor, punctelor trasate cu mîna liberă cu creion simplu (*fig. 2 a–d*). De regulă, drept suport pentru desen servește hîrtia.

Liniuțele scurte legate între ele se realizează printr-o mișcare neîntreruptă. Eventualele greșeli se șterg cu radiera, iar linia corectă se accentuează, după care se trasează linia de contur (*fig. 1*).

Desenul cu creioane colorate

Creioanele colorate au o aderență bună la hîrtie. Tehnica realizării unui desen cu creioane colorate e diversă. În primul rînd, aveți grijă să-l hașurați într-o singură direcție, acoperind întreaga suprafață a imaginii (*fig. 3*).

1

3

ATELIER

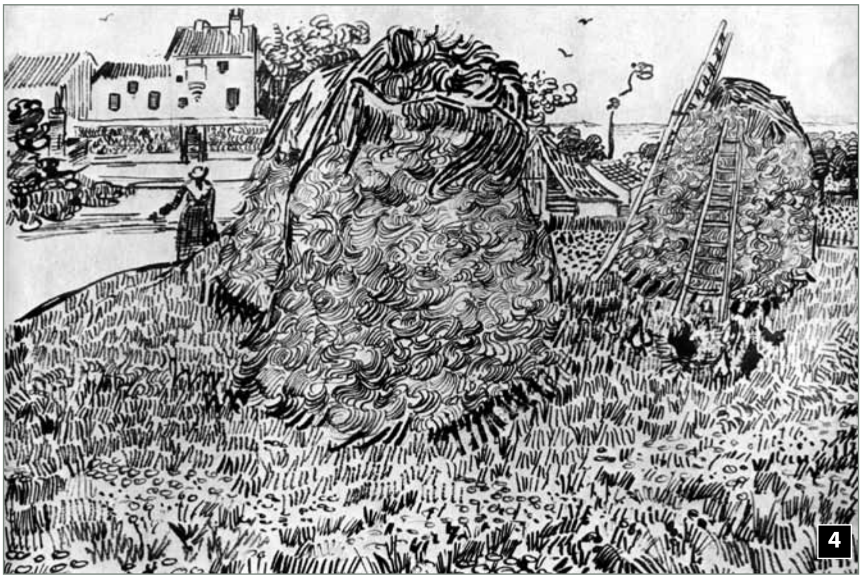
- Numește titlurile unor cărți, în care ai observat ilustrații grafice.
- Creează o imagine cu subiectul *Ploaia*, în care direcția vîntului să fie sugerată prin hașuri.

Reține!

Desenul efectuat prin diverse tipuri de linii se numește **liniar**.

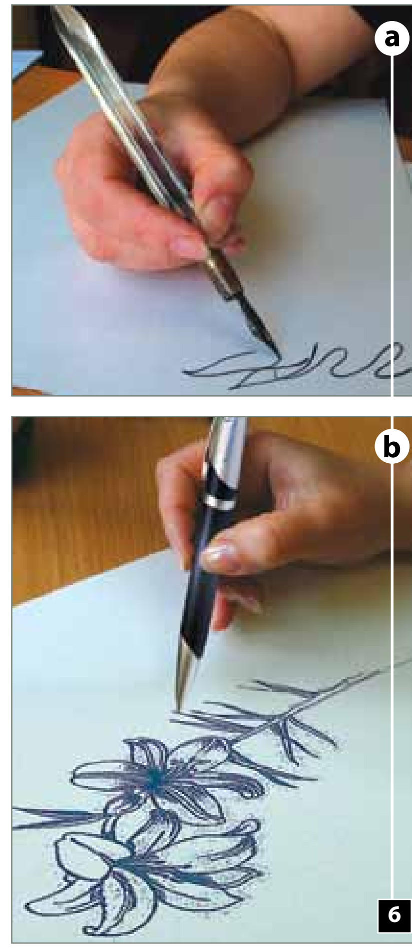
Desenul cu penița sau cu stiloul

Desenul în această tehnică se execută pe hîrtie, înmuind penița în tuș sau în cerneală (*fig. 6 a*). De asemenea, se poate utiliza stiloul sau pixul (*fig. 6 b*). Acest tip de desen grafic necesită exactitate în conturarea sau hașurarea formelor grafice (*fig. 4, 7*).

4

Van Gogh. *Căpițe*

6

Tehnica de lucru cu tușul

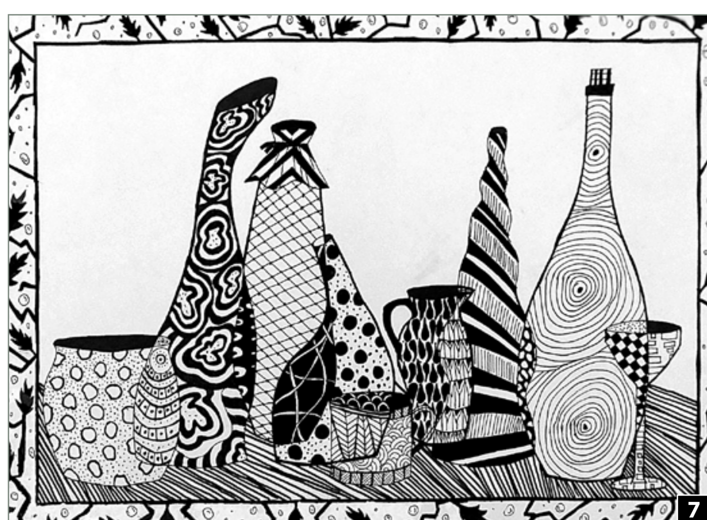
Această tehnică este asemănătoare cu cea a acuarelei. Mulți artiști plastici îmbină tehnica acuarelei cu prelucrarea grafică în tuș. Cu acest material se hașurează, se conturează sau se realizează un desen tonal, deoarece tușul se dizolvă în apă, ceea ce permite obținerea unei game de tonuri de la închis pînă la deschis (*fig. 5, 7*).

E bine să știi...

Prin sec. XVI–XVII, în desenul grafic se utilizau penele de gîscă, care erau ascuțite în funcție de ideea plastică a graficianului.

5

7

3 Tehnici picturale

Pictura reprezintă o ramură a artei plastice care interpretează realitatea în imagini vizuale prin forme colorate, bidimensionale, desfășurate pe o suprafață plană. În pictură sînt necesare două componente importante: *suportul pe care se pictează* și *culorile*. În calitate de suport poate servi orice suprafață plană: hîrtie, carton, pînză, plăci de lemn, suprafețe ale zidurilor. Prepararea culorilor constă în amestecarea prafurilor minerale sau chimice colorate cu un liant. Acesta se prepară din miere de albine, ouă, ceară topită, apă amestecată cu clei și diferite uleiuri vegetale.Tipul liantului determină felul materialului pentru pictură sau tehnica de lucru cu culorile.

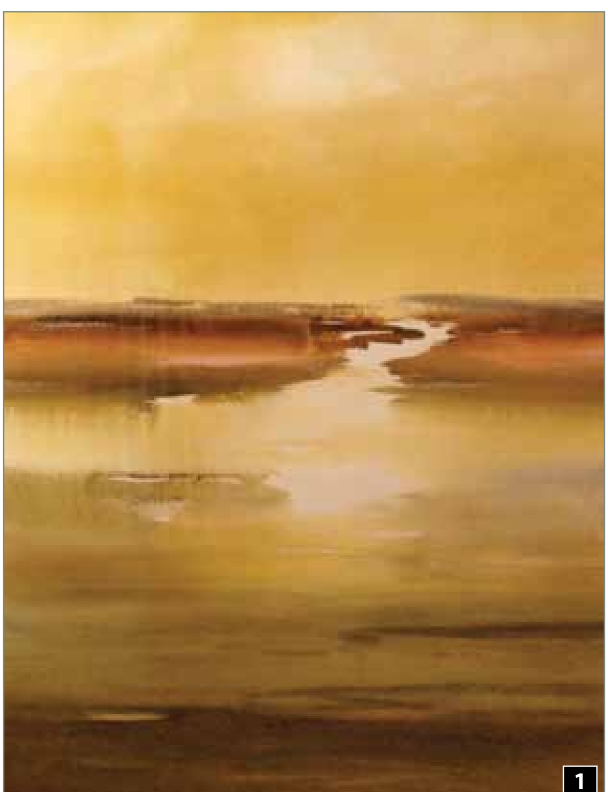
2

▪ Pictura cu acuarelă

Drept suport pentru pictura cu acuarele se folosește, de regulă, hîrtia. Vopselele se dizolvă cu apă și se amestecă pe paletă, apoi se aștern pe hîrtia uscată sau umezită, prin pete de culoare în strat subțire, astfel ca ele să-și păstreze transparența (*fig. 1*).

Pentru pictura cu acuarele, se utilizează pensule cu fibre moi, naturale, aplicînd tușele conform ideii plastice.

Intensitatea culorii și gradațiile tonale în acuarelă se datorează atît pigmenților, cît și texturii, gradului de alb al hîrtiei.

1

Aída Corina. *Peisaj*

a) Tehnica „alla prima”
(Pictura cu acuarele pe foaia umezită)

• Se schițează o compoziție în creion simplu;

• Foaia pe care s-a desenat se umezește cu ajutorul pensulei (*fig. 2 a*);

• Lucrarea se pictează alert, lăsînd culorile să fuzioneze (*fig. 2 b*).

E bine să știi...

Cînd alegi culorile, ține cont că vopselele se vor amesteca pe hîrtie. Nu vei putea controla modul în care culorile se întind pe foaie. Tocmai acest lucru constituie aspectul captivant al tehnicii.

Reține!

După ce termini lucrul, ai grijă să cureți bine pensulele și recipientele.

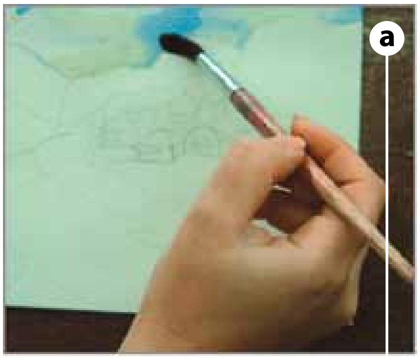
b) Tehnica „glasiu”

(Pictura în straturi, cu acuarelă, pe foaia uscată)

• Lucrarea cu desenul schițat în prealabil se pictează în straturi ușoare de culoare, începînd cu tonurile deschise (*fig. 5a, b*).

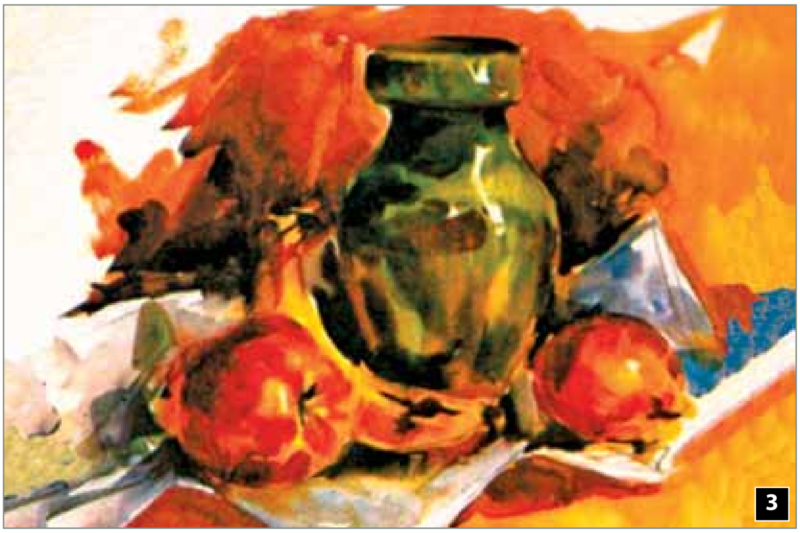
• Treptat, se concretizează formele dorite, aplicînd pete de culoare în straturi transparente (*fig. 3, 4, 6*).

Cu cît se suprapun mai multe straturi, cu atît culoarea devine mai întunecată. De exemplu, vom sugera partea umbrită a obiectelor din tablou prin suprapunerea mai multor straturi de culoare (*fig. 3*).

a

b

5

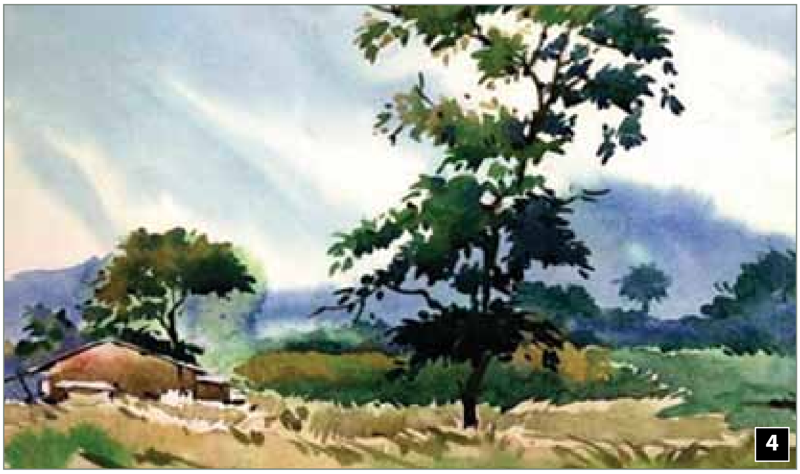

3

Ghillermo Fresca. *Natură moartă*

Reține!

Pentru a obține un ton mai deschis, culoarea se dizolvă într-o cantitate mai mare de apă.

La îmbinarea a două culori, acestea se aplică cu o pensulă îmbibată ușor cu apă și culoare.

4

6

E bine să știi...

Nu se recomandă combinarea simultană a trei culori diferite.

Termeni de atelier:

Ton – calitatea intensității culorii de la luminos spre întunecat.

Glasiu – strat subțire de culoare transparentă, suprapus peste un strat bine uscat.

ATELIER

➢ Așterne pe foaia umedă, la întîmplare, cîteva pete de diferite culori și vei obține „jocul petelor spontane”. Completează lucrarea cu linii și puncte și transform-o într-o compoziție figurativă. Subiecte: *Jocurile copiilor*; *Toamna*.

➢ Observă, în modul, imagini cu diverse tehnici picturale, explică etapele lor de realizare.

Pictura cu guașe

Tehnica picturii cu guașe se deosebește de cea cu acuarelă prin faptul că acestea se aplică în mai multe straturi. La uscare vopseaua devine mai luminoasă și netransparentă (*fig. 8, 10*).

Vopselele se dizolvă cu apă și se amestecă pe paleta cu cavități adîncite.

Pentru pictura cu guașe se utilizează atît pensule cu fibre moi, cît și pensule cu fibre aspre. Degradeul culorilor se realizează prin amestecul acestora cu alb, în diferite proporții (*fig. 9*).

8

7

9

Inițial, guașa se aplică în tușe uniforme, pictate pe suprafețe plane. Se pictează mai întîi suprafețele mai luminoase, ajungîndu-se treptat la tonul așteptat.

Vopselele de guașă se utilizează îndeosebi la pictarea ornamentelor și a formelor decorative, pentru că ele se aștern uniform, creînd contururi clare (*fig. 7, 10*).

10

Termeni de atelier:

Degradeu – estompare treptată a unei culori.

Estompă – obiect în formă de creion din hîrtie, piele sau alt material moale, cu care se estompează un desen.

A estompa – a obține cu ajutorul estompei treceri graduale de la umbră la lumină.

E bine să știi...

Efecte plastice deosebite se pot obține pictînd în guașe cu cuțitul de paletă.

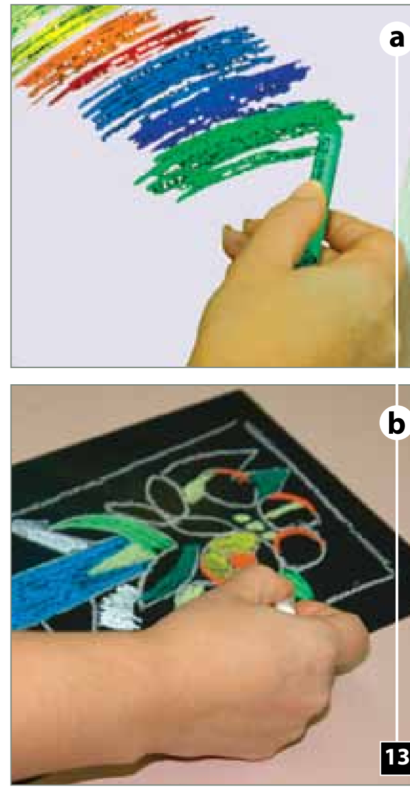
În calitate de suport, pot servi cartonul, pînza sau hîrtia.

ATELIER

- Execută o monotipie cu vopsele de guașe. Completează imaginea cu linii și puncte.

Pictura cu pastel

Pastelul este un creion colorat, moale, pentru desen. De asemenea, este o tehnică de pictură considerată „pe uscat”. Pastelul (*fig. 11*) se produce din pigmenți colorați, pulverizați, amestecați cu gumă arabică și talc. El are o consistență foarte moale, ceea ce conferă lucrărilor efectul de pictură. Se aplică pe hîrtie mată, pe hîrtie colorată sau pe carton cu textură aspră, pentru o mai bună aderență la suport. Urma lăsată de pastel în lucrările de artă se aseamănă cu o pictură aerată, proaspătă. Suprapuse „strat peste strat”, tonurile pale și delicate de pastel creează o ușoară vibrare „picturală” a formelor și a culorilor în tablou (*fig. 12, 14*).

a, b

13

Reține!

Cu pastel se lucrează pe hîrtie de orice culoare (*fig. 13 a* și *b*).

Pastelul poate fi distribuit pe foaie cu degetul; poate fi estompat sau aplicat în formă de hașuri.

11

12

Edgar Degas. *Balerine*

Află mai mult!

Pentru prima dată, cuvîntul „pastel” apare în perioada Renașterii italiene, însemnînd *pastă*.

Marele artist plastic Edgar Degas a creat mai multe lucrări în tehnica pastelului, reprezentînd îndeosebi balerine (*fig. 12*).

14

E bine să știi...

Lucrarea executată în tehnica pastelului se numește *pastel*.

Pastel se mai numesc și poeziile care descriu tablouri din natură.

ATELIER

- Amintește-ți și recită o strofă dintr-un pastel de Vasile Alecsandri.
- Informează-te despre artiștii plastici care au creat opere în tehnica pastelului.

4 Tehnici sculpturale

Sculptura este una dintre ramurile artei plastice care creează imagini tridimensionale și al cărei limbaj plastic se exprimă prin forme modelate, cioplite în lemn, în piatră, turnate în ghips, bronz, sudate din metal.

În funcție de materialul utilizat, formele spațiale pot fi obținute cu diverse instrumente (*fig. 6*) prin mai multe metode:

modelare – realizarea formei dintr-un material maleabil în modelare (lut, plastilină). Poate fi folosită o carcasă (*fig. 4*) pe care se vor adăuga bucăți de lut/plastilină, pînă se va obține integral o anumită formă (*fig. 3*);

turnare – prepararea unei forme din ghips după model și turnarea în acea formă a metalului fierbinte; ca materiale pentru turnare pot servi bronzul, fonta, aurul etc. (*fig. 1, 2*);

cioplire – dăltuirea unui material dur (piatră, lemn etc.) pentru a i se da o anumită formă artistică (*fig. 5*).

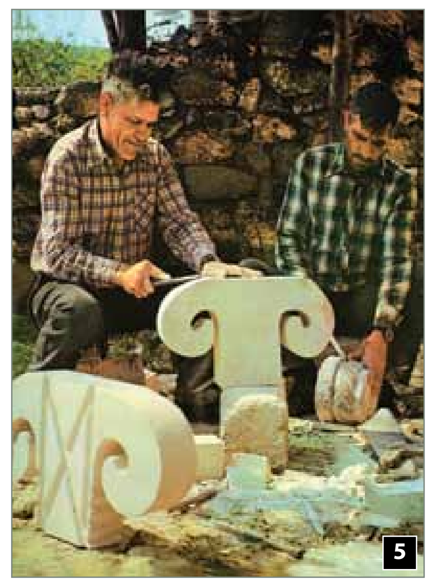
Materialele dure (lemn, piatră) se prelucrează cu dălțițe, ciocănașe, iar cele maleabile, cu spatule și eboșoare.

Modelarea este una dintre tehnicile principale ale prelucrării plastice a materialelor moi (lutul, plastilina etc.).

Modelarea în plastilină este folosită mai des la orele de EP, deoarece aceasta își păstrează plasticitatea un timp mai îndelungat. Modelarea se utilizează la crearea lucrărilor de mici dimensiuni (*fig. 7, 8, 9*).

4

5

1

2

3

Sculpturi decorative

E bine să știi...

Din cele mai vechi timpuri, omul a găsit în natură diverse pietre sau bucăți de lemn ale căror forme se asemănau cu chipuri de oameni, animale, păsări etc.

La forme sculpturale s-a ajuns cînd omul a observat că pămîntul și lutul amestecate cu apă capătă și păstrează forma piciorului afundat în ele.

6

Tehnica modelării contribuie la obținerea anumitor deprinderi tehnice, precum:

- modelarea prin translația palmelor față de planșetă (*fig. 10 a*);
- modelarea prin translația palmelor suprapuse (*fig. 10 b*);
- modelarea prin mișcări circulare ale palmelor (*fig. 10 c*);
- aplatizarea (turtirea) prin apăsarea palmei pe planșetă (*fig. 10 d*).

10

7

Termeni de atelier:

Aplatizare – procedeu tehnic de turtire a plăcilor de lut sau de plastilină.

Tridimensional – (obiect volumetric) care are înălțime, lățime și adîncime (*fig. 7–8*).

Translație – procedeu de întindere a formelor.

Cioplire – tehnica de tăiere direct în lemn sau în piatră, cu instrumente adecvate, a unei forme în spațiu (relief sau sculptură rotundă).

Carcasă – scheletul, structura din sîrmă pe care se adaugă materialul maleabil (lutul, plastilina) pentru modelarea formei.

8

9

Află mai mult!

După ardere, lutul uscat se întărește și devine rezistent. Această descoperire i-a stimulat pe oameni să creeze din lut vase, sculpturi etc.

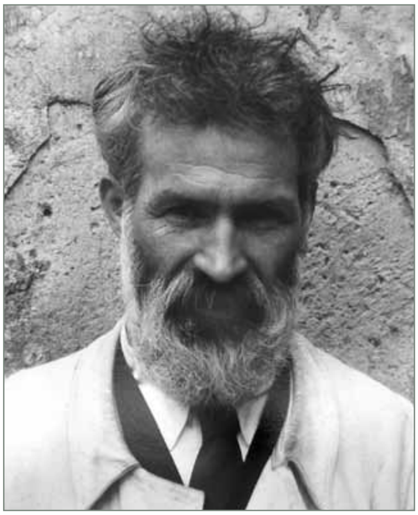
ATELIER

➤ Modelează în lut sau în plastilină chipul unui animal sau al unei păsări. Alcătuiește din aceste forme, împreună cu colegii, o compoziție colectivă *La menajerie*.

➤ Informează-te din rubrica *AFLĂ MAI MULT!* (*pag. 20-21*) despre operele sculpturale create de Constantin Brâncuși și completează-ți portofoliul.

Află mai mult!

Constantin Brâncuși (1876–1957). Sculptor român de notorietate mondială. El redescoperă dimensiunile artei populare, pe care le introduce în sculptura modernă. Preluînd elementele de limbaj plastic din cultura populară, Brâncuși creează simboluri plastice de o expresivitate și vigoare artistică incontestabile, valorificate plenar în operele sale. Prezentăm cîteva lucrări brâncușiene mai cunoscute.

Constantin Brâncuşi

Masa tăcerii

Peştele

Tors

Zborul

Cocoşul

Pasărea măiastră

Poarta Sărutului

Domnişoara Pogany

Domnișoara Pogany este o făptură foarte delicată. Are ochii imenși, fiind un portret și un simbol al frumuseții tainice. O asemenea imagine pură a formelor volumetrice nu putea să apară decît în spațiul spiritual mioritic. Constantin Brâncuși va reveni asupra acestui portret sculptural de mai multe ori în diferite variante.

Evaluare

1. Copiază în caiet tabelul de mai jos şi completează-l:

Instrumente	Materiale

2. Examinează imaginile din acest modul. Numeşte tehnicile de artă cu ajutorul cărora au fost realizate aceste lucrări.

3. Elaborează un set de reguli de protecție a muncii în procesul utilizării instrumentelor necesare în aplicarea tehnicilor specifice artei plastice.

4. Priveşte reproducerile operelor de la pag. 20–21 şi determină materialele din care acestea au fost create.

5. Alege şi numeşte tehnica potrivită de realizare a următoarelor subiecte: *Ploaia, Cîmpul cu flori, Lacul, Crîngul, Balta*. Execută o lucrare plastică cu unul dintre aceste subiecte. Argumentează tehnica aleasă.

6. Prezentați în clasă o expoziție cu cele mai reuşite lucrări în tehnici de grafică şi de pictură. Selectează o lucrare şi argumentează-ți alegerea.

Visul

Modulul II

Mijloace artistico-plastice

1 Punctul plastic în natură şi în artă

Punctul este urma lăsată de un instrument (creion, pix, pensulă etc.) pe un suport, printr-o singură atingere. El este cel mai simplu element de limbaj plastic care stă la baza întregii creații plastice.

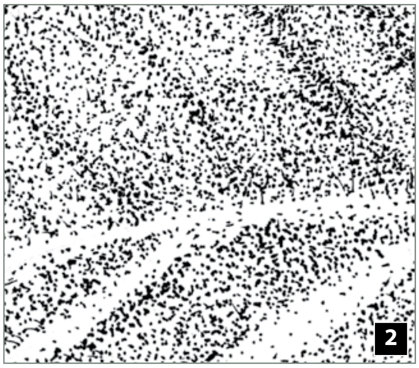
Punctul se obține prin mai multe mijloace:

- prin atingerea suportului cu vîrful creionului, peniței etc. (*fig. 2*);
- prin stropirea cu vopsele, tuş (*fig. 3*);
- prin decuparea, ruperea diferitor forme mici (*fig. 4*);
- prin amprentarea cu degetul sau cu diverse instrumente, precum coada pensulei, carioca etc.

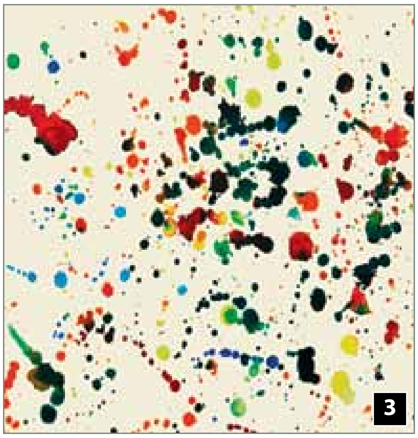
Punctul are un rol important în crearea compozițiilor plastice. În **desenul decorativ,** punctul reprezintă un semn mic, geometrizat în formă de pată.

Dintre toate configurațiile, punctul în formă de cerc mic este cel mai des utilizat în decorarea articolelor de vestimentație, a obiectelor de uz casnic, de tapiserie etc. (*fig. 1*).

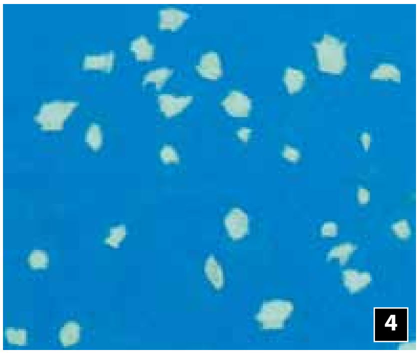
În **desenul constructiv**, punctul sugerează impresia de spațiu, contribuind la redarea volumului şi la construcția formelor.

2

3

4

1

E bine să ştii...

Trasarea punctelor şi a liniilor a constituit una din primele manifestări ale activității plastice a omului.

Ca element de limbaj plastic, punctul poate avea diferite mărimi, configurații și culori.

Punctul cromatic (colorat) este utilizat în picturile neoimpresioniste.

Pictorii francezi Paul Signac, Georges Seurat, Camille Pissarro și alții au creat lucrări originale, acoperind întreaga suprafață a tablourilor cu puncte colorate (*fig. 5*). Punctul cromatic face ca suprafața tabloului să devină vibrată, mărimea lui fiind determinată de formatul lucrării.

Într-o compoziție plastică, cu ajutorul punctelor se obțin efecte expresive în funcție de mărimea, culoarea și poziția acestora (*fig. 7*).

Punctele de **diferite mărimi și culori** creează impresia de spațiu: punctele mari, reprezentate prin **culori calde**, dau iluzia de apropiere, iar cele mici, realizate în **culori reci**, de depărtare (*fig. 6*).

6

5

Georges Seurat. *Cabaret*

7

Termeni de atelier:

Neoimpresionism – curent artistic în pictură, apărut în Franța, la sfîrșitul sec. XIX.

ATELIER

- Observă și denumește tipurile de puncte plastice din imaginile de la *pag. 22–23*.
- Pictează un peisaj cu guaşe, utilizînd punctul cromatic.
- Încearcă să creezi un ornament pentru o catrință, utilizînd punctul decorativ.

2 Linia în natură și în artă

În natură și în artă linia plastică are diverse expresivități și semnificații. Linia poate reprezenta un obiect, poate accentua trăsăturile distinctive ale acestuia, poate sugera mișcare, poate comunica anumite stări emotive sau idei. În natură, putem admira linii decorative ce subliniază frumusețea zebrelor, fluturilor etc. (*fig. 8*), iar în arta plastică, le vedem pe diverse obiecte de artă, precum ceramica, broderia, imprimeurile textile etc. (*fig. 6, 9*).

Paul Klee spunea că **linia** este un punct plecat la plimbare, deci linia este o trăsătură continuă, făcută cu creionul, pixul etc., pe o suprafață plană (*fig. 1*). Grosimea liniilor e determinată de instrumentul folosit. Liniile pot fi clasificate astfel:

DUPĂ GROSIME
- *subțiri*
- *medii*
- *groase*

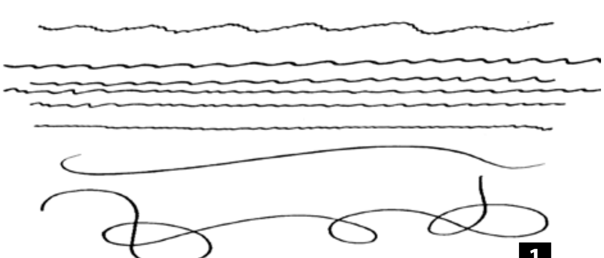
DUPĂ POZIȚIE
- *orizontale*
- *verticale*
- *oblice*

DUPĂ FORMĂ
- *curbe*
- *drepte*
- *frînte*

Liniile subțiri și liniile groase pot fi utilizate în compoziții, pentru redarea efectului de apropiat-îndepărtat sau pentru a contura o formă (*fig. 2*).

În desen, linia are următoarele funcții:

- *constructivă*, deoarece sugerează construirea formei și volumului obiectului (*fig. 7*);
- *figurativă*, deoarece atribuie formei o configurație concretă (*fig. 3*);
- *expresivă*, deoarece redă expresia unei anumite mișcări, poziții, un anumit ritm etc. Pentru a accentua efectele expresive linia poate lua forma de hașuri (*fig. 4*).

1

2

3

Fernand Léger
Portret de femeie

4

Henri de Toulouse-Lautrec
Dansatoarea

Termeni de atelier:

Linie modulată – linie neuniformă ca grosime ce se obține apăsînd în mod diferit cu vîrful instrumentului (creion, peniță, pensulă etc., *fig. 5*).

E bine să știi...

Cuvîntul *linie* are și alte semnificații:
– linie telefonică;
– linie de apărare;
– linie electrică;
– aranjare în linie etc.

5

8

9

Linia-ornament întîlnită în forme concepute de natură (*fig. 8*) poate fi folosită în artă ca efect de textură materială (*fig. 10*).

Drept mijloc de expresie plastică, linia poate fi şi cromatică, modulată cromatică sau abia vizibilă, aşa încît să poată transmite mesajul plastic al unei opere de artă (*fig. 6*).

6

Van Gogh. *Bărcile la mal*

Aminteşte-ţi!

În clasele primare ai studiat linia în duct continuu ce era trasată pe suport fără întrerupere şi fără a ridica instrumentul de pe acesta.

10

7

ATELIER

- Exersează obţinerea unor linii utilizînd diferite instrumente (creion, pix, peniţă, carioca, pensulă).
- Creează o compoziţie cu subiect liber din diverse tipuri de linii.
- Discutaţi în grup despre liniile-ornament ale formelor create de natură. Prezentaţi cît mai multe exemple.

3 Pata plastică

Pata plastică este urma de culoare aplicată pe suport cu pensula sau cu alte instrumente de lucru, prin pictare, suflare, imprimare etc. (*fig. 4 a–e*).

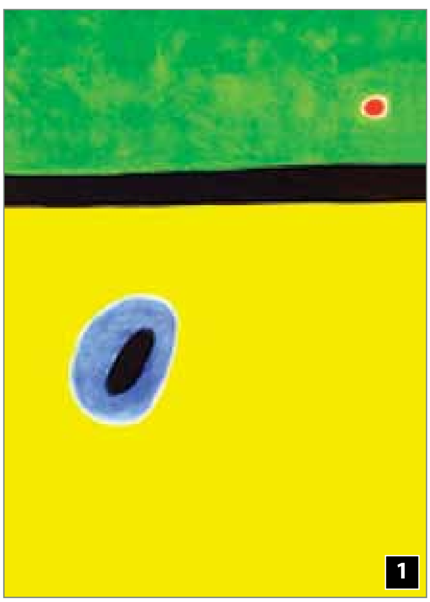
Pata plastică în sine este plană, însă alăturarea ei cu pete de alte calități (mărimi, forme, nuanțe, tonalități) poate crea efecte materiale de factură, volum, spațiu etc. (*fig. 2*). Există două tipuri de pete plastice: *pete picturale* și *pete decorative*.

Petele picturale au un aspect vibrat (colorat neuniform), cu tușe transparente sau difuze, de diferite calități cromatice (*fig. 5*).

Petele decorative sînt plate, avînd o singură tonalitate cromatică pe întreaga lor suprafață (*fig. 1, 6, 7*).

Pata ca mijloc de expresie plastică poate fi cromatică (colorată) sau acromatică, cînd se obține din alb, negru și gri.

Petele plastice se deosebesc între ele după formă, mărime și culoare.

1

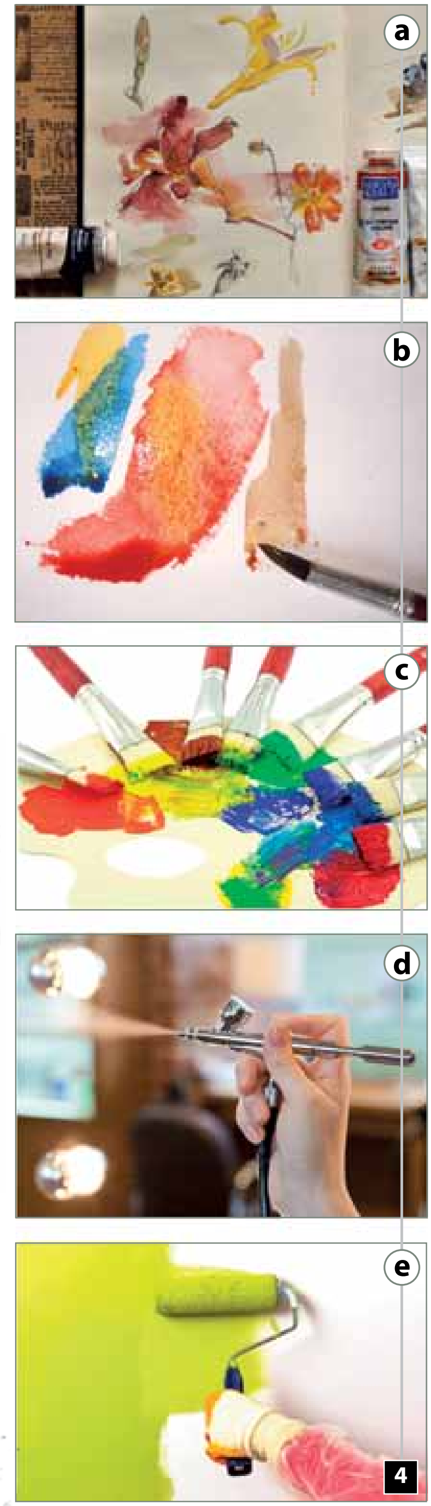
Joan Miró. *Aripa ciocîrliei, ca un diamant, încercuit cu albastru și auriu se alătură cu inima, ce doarme ca un mac pe pajiște*

2

3

a b c d e

4

Află mai mult!

Pictorii impresioniști, precum Claude Monet și Auguste Renoir, realizau formele plastice prin pete picturale.

Amintește-ți!

Petele cromatice sau acromatice se mai numesc și tușe, care reprezintă urme lăsate de pensulă. Acestea denotă calitatea suprafeței plastice.

Pata picturală poate fi spontană și se obține accidental sau dirijat prin diverse procedee tehnice, cum ar fi monotipia, stropirea, aplicarea tușelor pe un suport umed (*fig. 3*).

5

7

E bine să știi...

Pata poate fi produsă pe un suport umed sau uscat, obținînd expresivități diferite. De exemplu, pe suportul umezit conturul petelor fuzionează (*fig. 8*), iar pe foaia uscată obținem pete cu contururi clare (*fig. 6*).

8

6

ATELIER

- Analizează imaginile de la această temă și precizează tipul petelor plastice.
- Indică exemple de pete plastice întîlnite în natură.
- Pictează o frunză, aplicînd pete picturale sau decorative.

4 Culoarea în natură și în artă

Culoarea este o însușire a luminii, pe care o reflectă corpurile și care permite ochiului să perceapă diferite senzații vizuale în funcție de circumstanțele specifice ale mediului.

Savantul englez Isaac Newton a demonstrat că lumina albă a soarelui se descompune în șapte culori (*fig.1a, b*).

2

1

Dispersia luminii. Curcubeul și prisma Fresnel

3

Dacă razele soarelui pătrund prin orificiul unui ecran și întîlnesc în cale o prismă de cristal triunghiulară, ele vor apărea pe un ecran descompuse în cele 7 culori ale spectrului solar (*fig. 1, 2*).

Curcubeul este un fenomen natural în care se poate observa dispersia luminii solare.

Culorile se împart în două categorii: culori-lumină utilizate în spectacole și în filme și culori pigmentare.

Culorile pigmentare sînt obținute din pigmenți (prafuri colorate) și din lianți (*fig. 3*).

4.1. Culorile pigmentare

Culorile pigmentare se clasifică, la rîndul lor, în culori primare (de bază) și binare.

Culorile primare (roșu, galben, albastru) nu se obțin din amestecul fizic al altor culori. În schimb amestecate în cantități egale, se obține culoarea gri-întunecat (cenușiu).

Află mai mult!

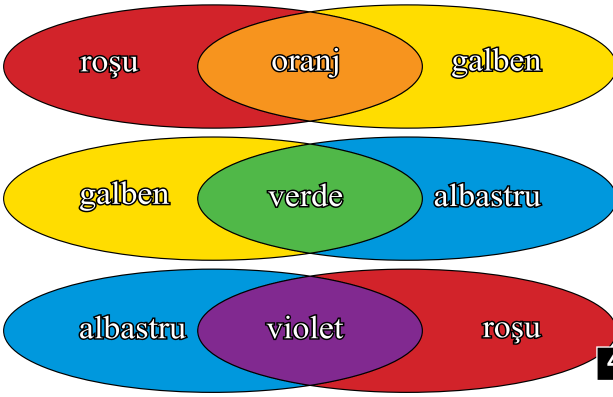
Newton a așezat 7 bucăți de hîrtie colorată pe un cerc din carton, denumit ulterior „cercul cromatic" (*fig. 7*).

E bine să știi...

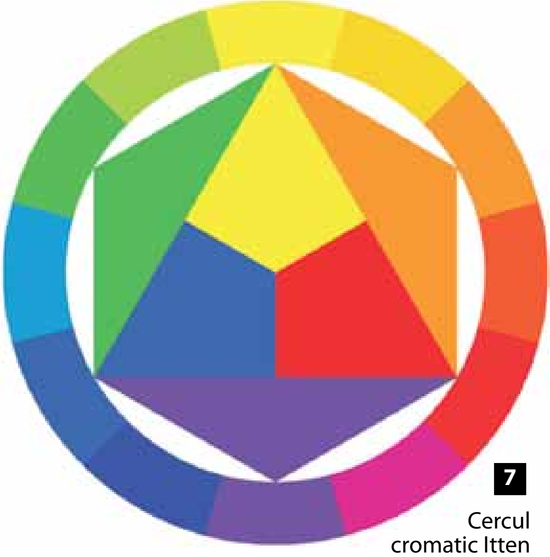
Memorează denumirea corectă a culorilor de mai jos:

Culorile binare se obțin prin amestecarea fizică a două culori primare în cantități egale. Culorile binare („bi“ – două) sînt: oranj, verde, violet.

4

7

Cercul cromatic Itten

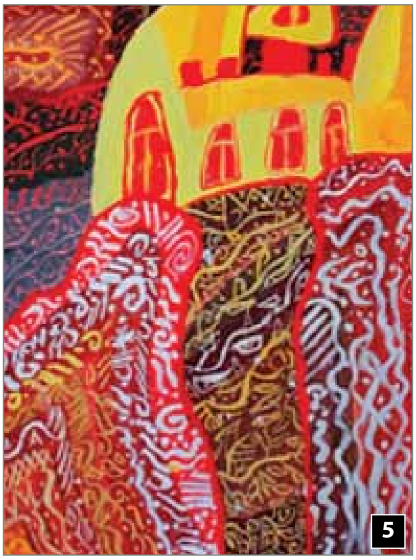
De exemplu, amestecînd roşu cu galben, galben cu albastru, albastru cu roşu, în aceleaşi cantități, obținem, respectiv, culorile oranj, verde şi violet (*fig. 4*).

4.2. Culorile calde şi culorile reci

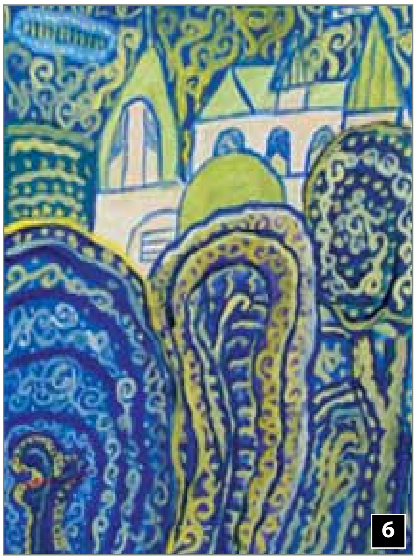
Culorile care în plină lumină dau senzația de căldură şi amintesc culorile focului se numesc **culori calde** (*fig. 5*, roşu, oranj, galben), iar cele care se asociază cu frigul iernii se numesc **culori reci** (*fig. 6*, albastru, violet, verde).

Culorile calde sînt amplasate în partea dreaptă a cercului cromatic Itten, în partea stîngă fiind culorile reci.

Pictorii utilizează mai des culorile calde pentru redarea impresiei de apropiere (pămîntul, obiecte situate mai aproape de marginea de jos a lucrării), iar planul îndepărtat îl pictează cu culori reci.

5

Peisaj (culori calde)

6

Peisaj (culori reci)

Termeni de atelier:

Spectru – ansamblul radiațiilor emise de soare.

Liant – substanță lichidă sau păstoasă folosită pentru a fixa pigmenții.

Prismă – poliedru cu fețe paralele; piesă de sticlă de cuarț sau de alt material în formă de prismă.

Cromatic – care conține culoare.

Acromatic – fără culoare (alb, negru, gri).

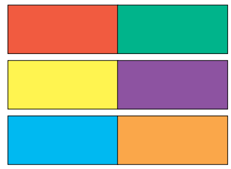
ATELIER

- Descrie fenomenul de descompunere a luminii în şapte culori.
- Pictează cîteva frunze de toamnă în culori calde, pe fundal rece, utilizînd tehnica picturii cu acuarelă.

4.3. Culorile complementare

Culorile așezate diametral opus pe cercul cromatic se numesc **culori complementare** (*fig. 11*). Perechile de culori complementare sînt:

- Roșu *Ro* – Verde *Ve*
- Galben *Ga* – Violet *Vi*
- Albastru *Al* – Oranj *Or*

11

Observăm că fiecăreia dintre culorile primare i se opune o culoare binară, rezultată din amestecul celorlalte două culori primare:

Ro – *Ve* → *Al*, *Ga*   *Ga* – *Vi* → *Ro*, *Al*   *Al* – *Or* → *Ga*, *Ro*

Prin alăturare, culorile complementare creează în natură (*fig. 9*) sau în lucrări de arte plastice (*fig. 12, 13*) unul dintre cele mai puternice contraste cromatice, iar amestecate, produc griul neutru.

12

Nicolae Tonitza. *Ulcică cu flori de câmp*

8

Ion Țuculescu. *Păsări enigmatice*

9

13

Henri Matisse. *Femeie la pian*

10

Paul Gauguin. *Arearea*

Termeni de atelier:

Contrast cromatic – opoziție intenționată între două culori.

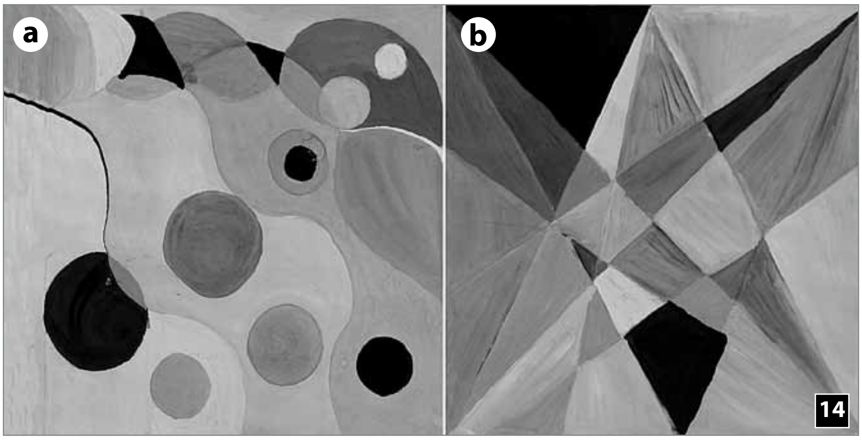
ATELIER

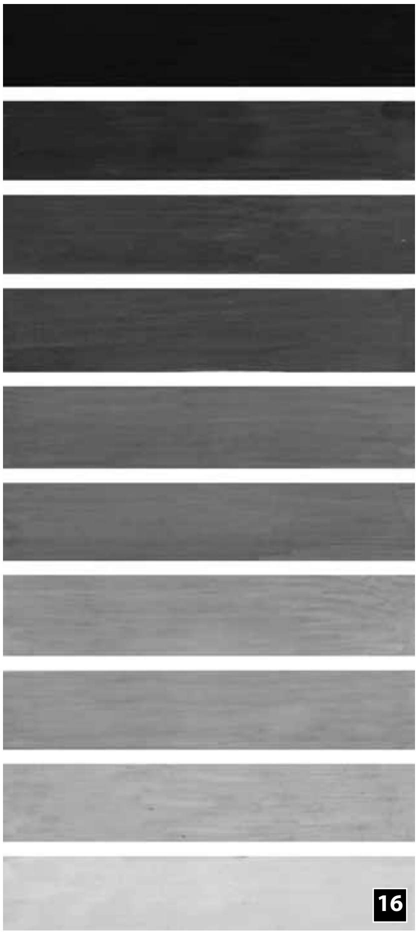
➤ Realizează o compoziție cu unul dintre subiectele *Cîmp cu maci*, *Portocale pe fundal albastru*, utilizînd culorile complementare.

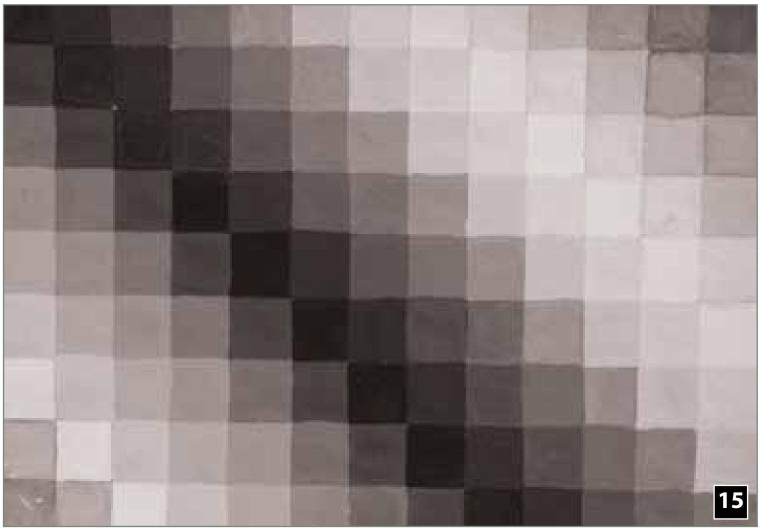
4.4. Acromatismul

Albul şi negrul nu au calităţi cromatice, de aceea sînt numite *non-culori*. Fiindcă nu fac parte din spectrul solar, mai poartă şi denumirea de culori *acromatice*.

În amestec cu alb (nonculoare), culorile capătă tonuri mai deschise, iar în amestec cu negru (nonculoare), acestea devin întunecate. Amestecînd pe paletă alb cu negru în diferite proporţii, obţinem griuri acromatice (*fig. 14 a, b,*). Nonculorile sînt aplicate în tehnica picturii şi în artele grafice, la desenul cu tuş negru, desenul cu creion simplu etc. (*fig. 17*).

a b 14

16

15

Gradaţia nonculorilor (tonurile)

17

Honoré Daumier. *Teatru*

ATELIER

➢ Realizează o compoziţie plastică cu subiectele *Iarnă, Zebre, Seară,* utilizînd nonculorile.

Află mai mult!

Între alb şi negru există o gamă variată de tonuri cenuşii, rezultate din amestecul acestor nonculori (*fig. 15, 16*).

5 Forma în natură și în artă

Natura înconjurătoare ne bucură cu diversele ei forme de landșaft și de vegetație (*fig. 2*).

Orice obiect sau fenomen din natură poate fi reprodus plastic și recunoscut de noi doar atunci, cînd îi va fi redată fidel forma. Ea este mărginită de linii, puncte, care creează silueta acestora.

Prin cuvîntul **formă** înțelegem aspectul exterior al unui corp (obiect, ființă sau fenomen) mărginit de un contur.

Formele plastice se constituie din puncte, linii la care se adaugă culoarea sau volumul. În arta plastică distingem următoarele tipuri de forme: *plane* (*fig. 1*) și *spațiale* (*fig. 3*).

2

5.1. Forme plane

Formele plane se creează pe suprafețe plane și au două dimensiuni: lungime și lățime; de aceea se numesc **forme bidimensionale**.

forme plane
1

forme spațiale
3

Henry Moore. *Forme*

În arta plastică formele plane se pot obține spontan, dirijat sau elaborat.

Formele spontane apar întîmplător și, în funcție de intenția autorului, pot avea efecte de surpriză.

Formele dirijate, de regulă, sînt direcționate de plastician prin înclinare, suflare sau prin alte procedee tehnice.

Formele elaborate sînt gîndite, imaginate, schițate și finisate în conformitate cu etapele și schemele premeditate.

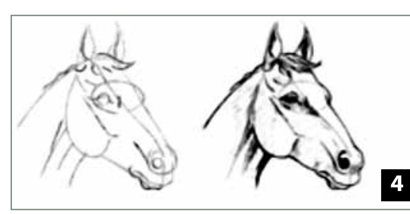
Reține!

Forma plană spontană se obține întîmplător, în urma contactului unei pete de culoare cu hîrtia.

Procedee de obținere a formelor elaborate

1. Schițarea formelor abstracte sau realiste se efectuează cu linii ușoare, subțiri indicînd forma generală (*fig. 4*).

2. Secționarea și deplasarea formei constă în tăierea imaginară a unei forme cu scopul de a înțelege structura ei internă. Dacă deplasăm unele părți ale formei secționate, obținem forme plastice elaborate (*fig. 5*).

4

5

Procedee de obținere a formelor spontane și dirijate

1. Monotipia se obține prin presarea unor pete de culoare, cuprinse în mijlocul unei foi de hîrtie împăturită în două (*fig. 8 a*) sau prin așternerea hîrtiei peste petele de culoare aplicate pe paletă.

2. Fuzionarea este aplicarea unor pete de culoare (vopsele) pe un suport de hîrtie umedă (*fig. 8 b*).

3. Stropirea culorilor cu pensula sau cu un alt instrument se efectuează pe un suport de hîrtie umed sau uscat (*fig. 8 c*).

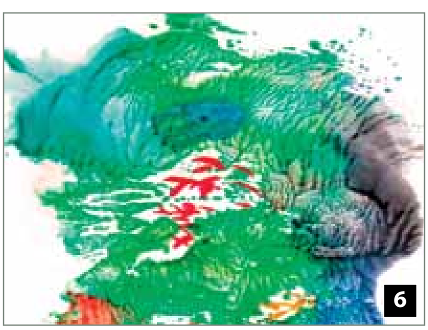
4. Curgerea liberă se realizează prin aplicarea culorilor pe suportul umed sau uscat, prin curgerea acestora dintr-un vas (*fig. 8 d*).

5. Suflarea liberă constă în direcționarea culorii suflate pe suport în diferite sensuri. Pentru a obține forme spontane, create prin suflarea dirijată, se poate utiliza tubul de plastic sau tubul unui pix.

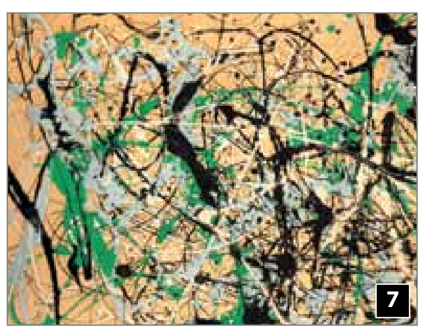
6. Monotipia obținută cu sfoara colorată se realizează astfel: sfoara se îmbibă mai întîi cu vopsele, apoi se fixează pe suportul de hîrtie, care a fost pliat în prealabil. Un capăt al sforii se lasă în afara hîrtiei, de care apoi se trage ușor, lăsînd astfel o urmă pe suprafața plană (*fig. 6*).

7. Imprimarea formelor cu hîrtia mototolită și îmbibată cu vopsea se presează ca o ștampilă pe suport (*fig. 8 e*).

Activitatea de descoperire a formelor spontane din natura înconjurătoare sau a celor obținute prin diverse procedee va înlesni înțelegerea formelor. Aceasta va ajuta la integrarea formelor spontane în compoziții expresive și originale (*fig. 6*).

6

7

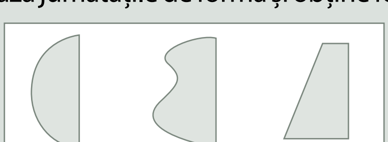
Jackson Pollock. *Compoziție*

8

ATELIER

- Numește procedeele de obținere a formelor spontane și dirijate. Comentează-le.
- Creează forme plane spontane și dirijate. Pe cele mai reușite înrămează-le și expune-le în sala de clasă.
- Completează jumătățile de formă și obține forme elaborate.

Află mai mult!

Un maestru al formelor spontane a fost pictorul Jackson Pollock, care experimenta și folosea diverse procedee pentru a crea opere plastice inedite (*fig. 7*).

5.2. Forme spațiale

Forma volumetrică are trei dimensiuni: *lungime*, *lățime* și *înălțime*, deci este *tridimensională*.

Forma volumetrică plasată în spațiu se numește *spațială*: de exemplu, obiectele de sculptură, ceramică și arhitectură. Formele spațiale create de natură sînt spontane, iar cele create de om sînt concepute și elaborate conform unei idei (*fig. 1, 4*).

Obiectele de decorare a interiorului se consideră de asemenea forme spațiale (*fig. 2*).

4 Formă spațială

1 *Biserica din Dobrovăț*

Scaun domnesc 2

Află mai mult!

Sculpturile cioplite sau modelate păstrează textura și culoarea materialului utilizat (piatră, lemn). Uneori artiștii plastici colorează formele spațiale, astfel apar sculpturile policrome sau ceramica pictată (*fig. 5*).

Procedee de obținere a formelor spațiale

1. Crearea formelor spațiale din lut, plastilină, sîrmă etc. (*fig. 4, 5*).

2. Machetarea formelor spațiale din hîrtie, carton etc. (*fig. 3*).

3. Origami, plierea formelor spațiale din hîrtie (*fig. 6–8*).

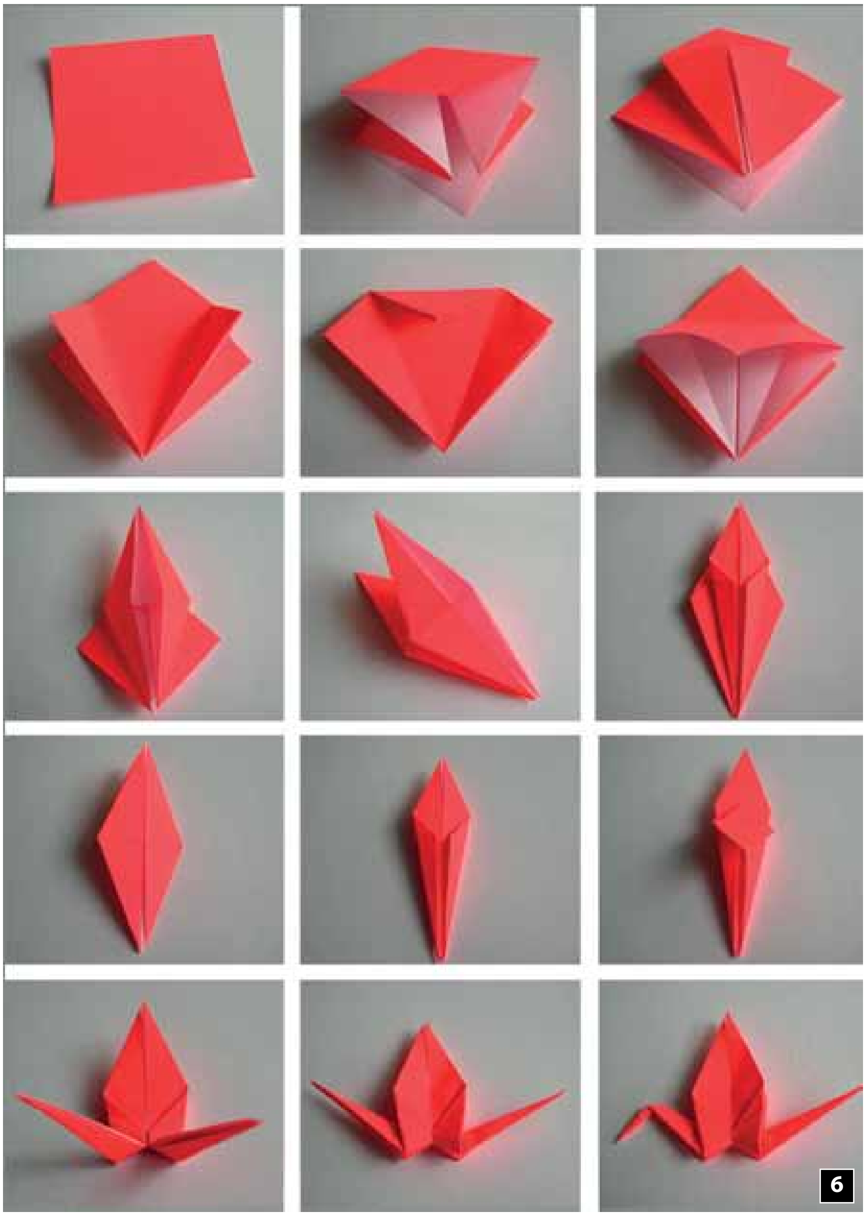
5 *Vase decorative din lut*

3 Machetă arhitecturală

ATELIER

- Indică deosebirile dintre forma plană și cea spațială.
- Creează o formă spațială din diverse materiale: plastilină, lut, sîrmă moale etc.

6

Pentru a crea forme spațiale la orele de studiu, se poate utiliza procedeul „origami“, cunoscut din clasele primare.

Principalul element de expresie plastică al formelor spațiale create în „origami“ este volumul, culoarea contînd mai puțin.

La baza executării formelor „origami“ se află, de regulă, pătratul, iar plierea se realizează după anumite reguli.

7

Termeni de atelier:

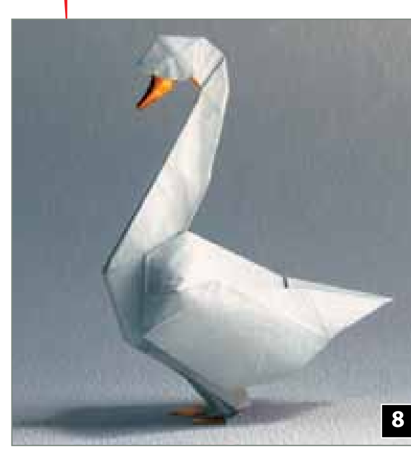
Pliere – îndoirea unei hîrtii, țesături etc. și suprapunerea părților într-o ordine anumită.

Origami – arta plierii hîrtiei.

Spontan – care se produce de la sine, accidental.

ATELIER

- Inventează noi forme spațiale, pornind de la o formă construită inițial.

8

Evaluare

1. Identifică și numește toate tipurile de puncte plastice de pe imaginile acestui modul. Explică ce instrumente și materiale au fost utilizate pentru crearea lor.

2. Creează o compoziție decorativă în care linia să aibă rol de ornament.

3. Identifică, în lucrările colegilor, culorile primare și cele binare.

4. Numește procedeele de obținere a formelor spontane și dirijate.

5. Analizează două tablouri realizate în culori calde sau reci.

6. Numește deosebirile dintre formele plastice spațiale și formele plastice plane.

7. Propune exemple de forme din natură pe care ulterior le-ai văzut în opere de artă plastică. Recunoaște, pe reproduceri de artă, formele plane și cele spațiale.

Modulul III

Structuri şi fenomene ale naturii

1 Natura – sursă de inspiraţie

Din timpuri străvechi, natura în diversele ei manifestări a constituit o sursa de inspirație pentru plasticieni în crearea operelor de artă plastică. Leonardo da Vinci afirma că „tabloul unui pictor va fi departe de perfecțiune, dacă acesta se va inspira din tablourile altora; însă dacă va studia și va desena obiectele din natură, atunci va *zămisli* o creație reușită".

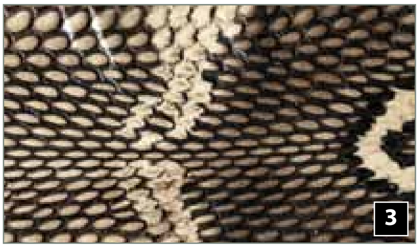
În diferite perioade istorice, perfecțiunea formelor din natură, a diverselor structuri din lumea vegetală și cea animală a servit drept model în crearea operelor de artă.

Studiul atent al naturii înconjurătoare sugerează plasticienilor idei pentru crearea structurilor artistice (*fig. 1, 2, 6*).

Imitarea structurilor din realitate se manifestă cu precădere în artele decorativ-aplicate, în care modul de organizare a acestora este transpus întocmai în ornamente și compoziții decorative.

În natură, distingem urmatoarele tipuri de structuri materiale:

- structuri animale (*fig. 3*);
- structuri vegetale (*fig. 4*);
- structuri minerale (*fig. 5*).

3

4

5

Află mai mult!

Termenul de *structură* provine din cuvîntul latin *strúere*, care înseamnă *a construi*.

E bine să știi...

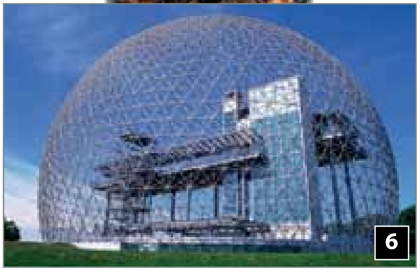
În arta Egiptului Antic motivul lotusului i-a inspirat pe arhitecți la crearea coloanelor lotiforme (*fig. 2*).

1

2

Coloane lotiforme

6

Pavilionul geodezic (Montreal)

Inspirați de frumusețea naturii, marii artiști plastici au știut în toate timpurile să îmbine, să transforme structurile din natură în structuri artistico-plastice (*fig. 11*).

Să privim cu atenție obiectele, ființele din jurul nostru! Fiecare firicel de iarbă, fiecare frunză sau floare este unică, irepetabilă și ne inspiră să creăm lucrări originale. Pictorii găsesc în obiectele ce-i înconjoară sursa nesecată de artistism și tandrețe, fiind tentați să arate întregii lumi armonia sesizată de ei în peisaje, sculpturi, obiecte, decoruri, structuri artistice etc. Iar stilul și maniera interpretării sînt generate de individualitatea fiecăruia, de materialul ales și de curentul artistic ce îl reprezintă (*fig. 7–12*).

11

Paul Helleu. *Desenând cu soția*

7

8

Alfons Mucha. *Flora*

12

9

10

Află mai mult!

Pictorii „școlii de la Barbizon" preferau să picteze în „plein-air" (fr. – în aer liber, *fig. 11*) pentru a reda atmosfera, lumina, cromatica peisajului natural.

ATELIER

- Studiază diverse structuri naturale, observă particularitățile lor specifice.
- Alege o structură naturală (scoică, plantă) sau un fenomen curios al naturii (ploaie cu soare, curcubeu) și alcătuiește cu ele o compoziție plastică.

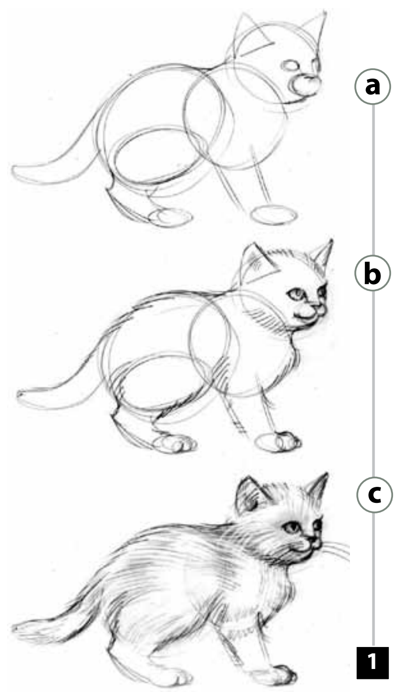
2 Lumea animală în creaţia artiştilor plastici

Lumea animală ocupă un rol important în arta plastică, dînd naștere unui gen specific, numit *animalier*. În continuare vom studia natura, observînd și reprezentînd ființele necuvîntătoare din jurul nostru (păsări, animale, insecte).

Adaptînd imaginile animalelor la canoanele religioase și ale ritualurilor de cult, omul a creat chipuri absolut inedite: centauri, pegași (cai înaripați), sfincși etc. (*fig. 5*).

Crearea unor imagini de animale necesită un studiu minuțios al vieții lor, al aspectului lor exterior și al structurii corpului (*fig. 2–4*).

Pentru a schița imaginea unui animal sau a unei păsări, se vor studia mai întîi forma, proporțiile corpului și particularitățile lor exterioare.

1

Etapele de reprezentare a unui animal

Pentru a desena imaginea unui animal:

1) se simplifică forma corpului, asemănînd-o cu una geometrică (oval, cerc, triunghi etc., *fig. 1a*);

2) se desenează formele mici (la fel simplificate, *fig. 1b*);

3) se prelucrează imaginea (prin hașurare), redînd specificul exterior al animalului (*fig. 1c*).

2

Cerbi. Peştera din Altamira

E bine să știi...

După gradul de expresivitate și originalitate unele studii după natură a vegetației și animalelor pot fi considerate veritabile opere de artă (de exemplu, *Iepurele* desenat de Albreht Dürer, *fig. 3*).

3

Albreht Dürer. *Iepure*

4

5

Sfinx. Egiptul Antic

Termeni de atelier:

Gen animalier – opere plastice ce reprezintă animale și păsări.

Centaur – ființă imaginară cu trup de cal și cu cap de om.

Sfinx – ființă imaginară cu cap de om și cu trup de felină.

Etapele de reprezentare a unei păsări

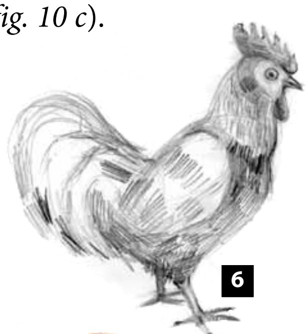
Reprezentarea plastică a păsărilor necesită respectarea următoarelor reguli:

1) la baza desenării unei păsări (*fig. 6–10*) stau formele simplificate, asemănătoare cu cele geometrice;

2) corpul unei păsări poate fi reprezentat printr-un oval şi capul printr-un cerc; acestea sînt unite de gît, care la fel se aseamănă cu un cilindru (*fig. 10 a*);

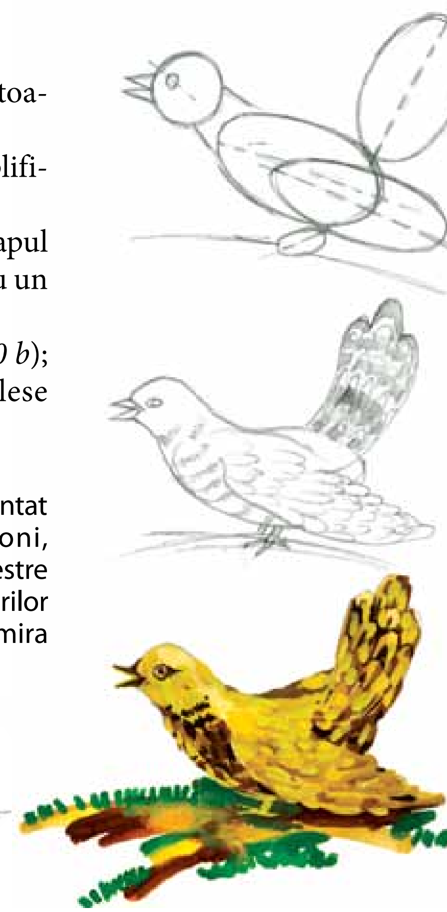
3) se adaugă celelalte detalii: picioarele, aripile, ciocul (*fig. 10 b*);

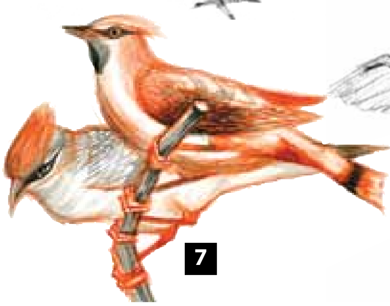
4) prelucrarea finală depinde de tehnica şi materialele alese (*fig. 10 c*).

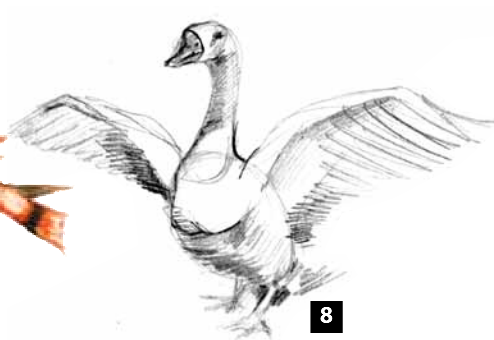

6

Află mai mult!

Încă din Antichitate, omul a reprezentat chipuri de animale (cerbi, bizoni, mamuţi etc.). Astfel de desene rupestre au fost descoperite pe pereţii peşterilor din Lascaux, Combarelles şi Altamira (*fig. 2*).

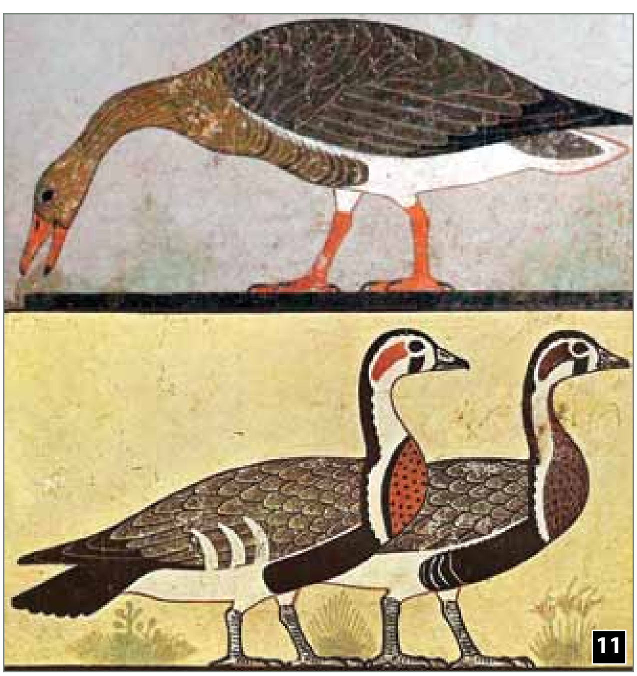

a b c 10

7

8

9

Neil Rizos. *Păsări*

11

Gîşte . Frescă din Egiptul Antic

ATELIER

- Realizează cu materiale grafice schiţa unei păsări.
- Imaginează-ţi şi schiţează chipul unui animal sau al unei păsări fantastice.

3 Lumea vegetală în creaţia artiştilor plastici

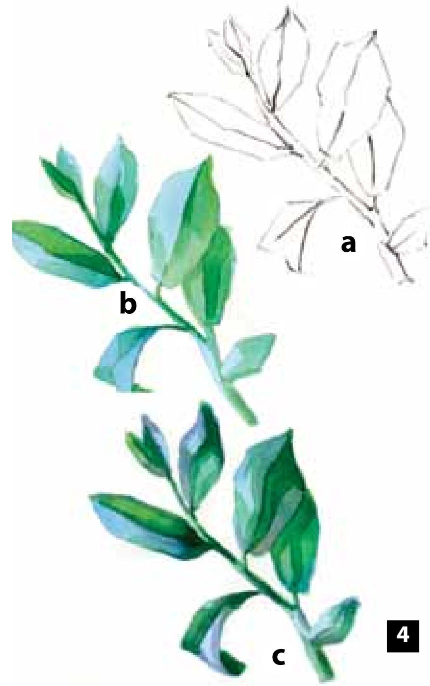
Pentru a desena corect plantele, se observă și se schițează forma tulpinilor, a frunzelor și a florilor, comparîndu-le cu cele din natură.

Schițarea unor structuri vegetale se realizează astfel:

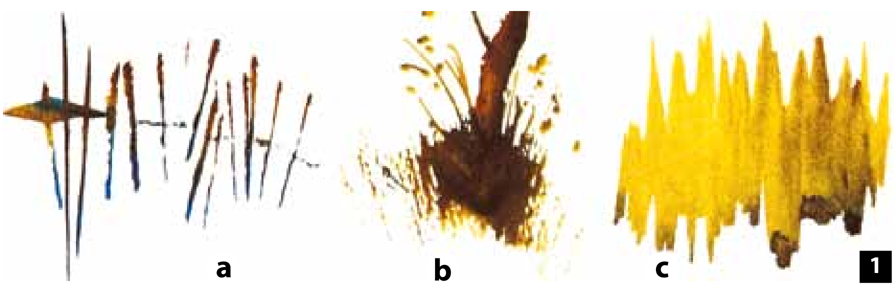
1) după studierea atentă a plantei, schițăm tulpinița (*fig. 1a*);
2) se aranjează, pe rînd, frunzele laterale;
3) cu o linie subțire, se desenează conturul frunzelor (*fig. 1b*);
4) prin linii de construcție ușoare, subțiri se evidențiază particularitățile biologice ale plantei, iar prin hașurare sau prelucrare cromatică se subliniază vitalitatea și expresivitatea acesteia (*fig. 1c*).

Pentru a reda formele naturii (vegetația), pot fi folosite diverse mijloace și procedee de reprezentare plastică; de exemplu, iarba poate fi redată prin hașuri scurte, la intervale egale, iar florile mărunte, prin puncte etc. (*fig. 2, 4*).

În pictură, vegetația va fi reprezentată prin culori apropiate de cele naturale, în funcție de specificul plantelor, de anotimp etc. (*fig. 4, 6*).

4

1

Termeni de atelier:

Schiță – desen sumar în care subiectul se conturează în linii mari.

Studiu – schiță parțială sau preliminară cu ajutorul căreia artistul execută opera definitivă.

Crochiu – schiță care indică în cîteva linii trăsăturile principale ale lucrării.

2

3

Reține!

Din structurile vegetale fac parte diferiți arbori, crenguțe, plante, flori.

Structurile animale sînt reprezentate de păsări, animale, insecte, pești etc.

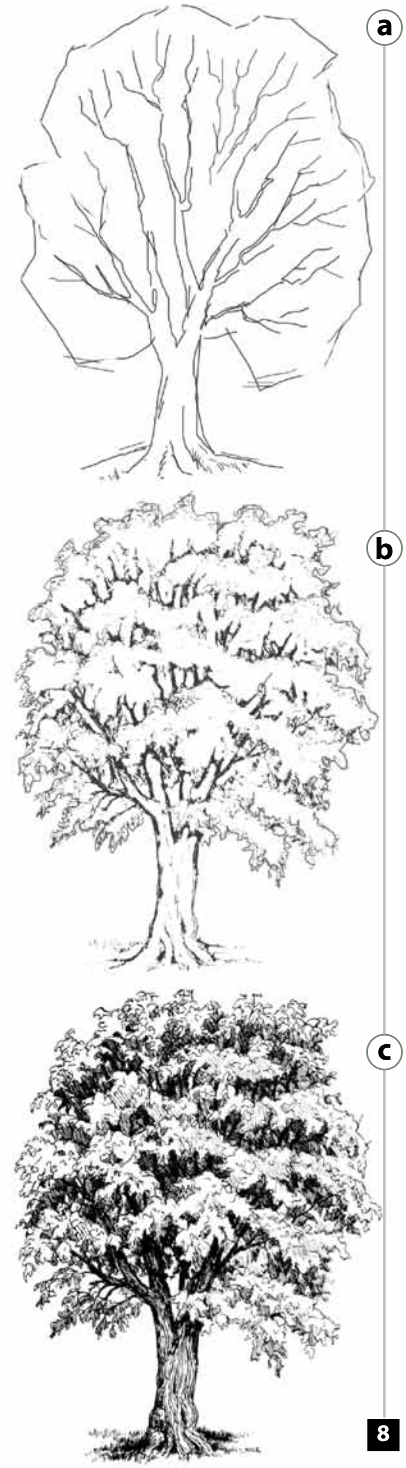
La reprezentarea arborilor și a arbuștilor, e necesar să fim atenți la fiecare parte componentă a acestora.

1) În prima etapă a desenului, se va reda schematic forma arborelui (*fig. 8 a*).

2) Ulterior, se va concretiza grosimea tulpinii și se vor schița crengile mai mari (*fig. 8 b*).

3) În final, se vor reliefa particularitățile individuale de structură ale arborelui, se vor desena crengile mai mici, se vor hașura tulpina, frunzele (*fig. 8 c*).

Tehnicile graficii ne oferă mari posibilități de redare a lumii vegetale (*fig. 5, 7*).

8

5
Van Gogh. *Arbori* (detaliu)

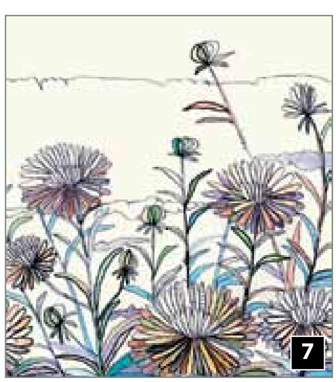

6
Camille Pissarro. *Peisaj* (detaliu)

Află mai mult!

Spre sfîrșitul secolului al XIX-lea artiștii plastici realizează lucrări inspirate de lumea vegetală (*fig. 5, 6*).

E bine să știi...

Termenii *shiță* și *crochiu* sînt folosiți și în literatură.

7

ATELIER

- Schițează după natură un ghiveci cu flori din sala de clasă.
- Desenează, pictează rămurele, frunze, arbori din natură.

4 Reprezentarea fenomenelor naturii în arta plastică, în muzică şi în literatură

Ce este „frumosul”? Această întrebare îi frămîntă pe oameni din cele mai vechi timpuri. În mod curent, observăm în natura înconjurătoare o armonie de culori, de sunete, de mişcări, de îmbinări ale formelor etc. Atribuim noţiunea de „frumos” acestor senzaţii armonice.

1

Ivan Aivazovski. *Furtună nocturnă*

2

Claude Monet. *Ceaţa dimineţii*

3

Igor Grabar. *Drum de iarnă*

Lucrările de artă plastică, operele muzicale sau literare ne provoacă puternice trăiri emoţionale. Deci, natura, prin diversele ei aspecte estetice, serveşte drept sursă de inspiraţie pentru artiştii plastici, muzicieni, poeţi, scriitori (*fig. 1–3*).

Oamenii de artă creează „frumosul” observînd atent natura, remarcînd legităţile după care aceasta există şi transformîndu-le în opere de artă (*fig. 6–8*).

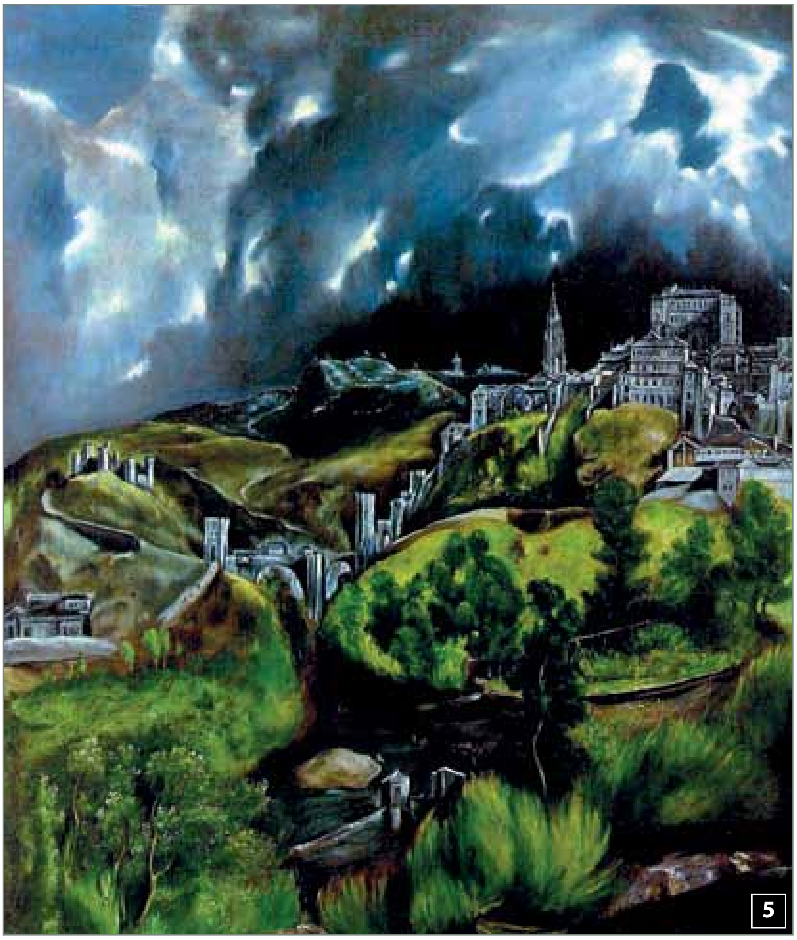

4

Denise Romecki *Val oceanic*

Reţine!

În arta plastică, operele pot fi văzute, în muzică – auzite, în literatură – citite...

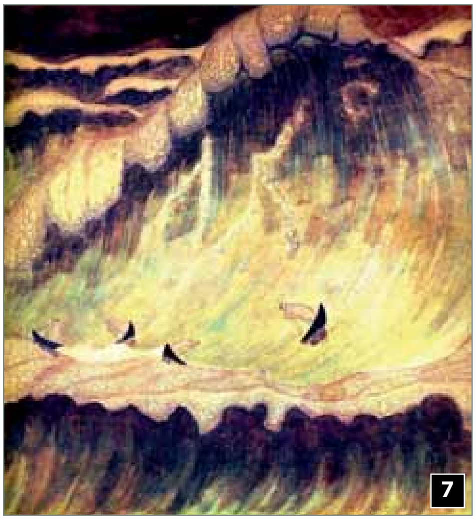

El Greco. *Vedere din Toledo*

Află mai mult!

Pictorul spaniol El Greco a realizat multe peisaje expresive, reprezentînd natura înconjurătoare în cele mai diverse stări. În tabloul *Vedere din Toledo* atmosfera redată ne duce cu gîndul la furtună, spațiul fiind luminat de fulgere (*fig. 5*).

Fenomene ale naturii, precum furtuna pe mare, au fost redate cu multă măiestrie de pictorul Ivan Aivazovski și sculptorul Denise Romecki.

Mykolajus Čiurlionis. *Sonata mării*

Imaginea plastică, cuvîntul, sunetul sînt acele mijloace importante cu ajutorul cărora frumusețea naturii se poate transforma într-o lucrare de artă plastică, literară, muzicală.

De exemplu, frumusețea anotimpurilor i-a inspirat pe unii compozitori, precum Antonio Vivaldi și Piotr Ceaikovski, să creeze opere muzicale cu titlul *Anotimpurile*.

Tsuchiya Koitsu. *Zăpadă la Miyajima*

Arhip Kuindji. *Curcubeul*

Fenomenele naturii legate de apă sînt frecvent reprezentate nu numai în grafică, pictură și arta decorativă, dar chiar și în sculptură (*fig. 4*).

În poeziile lui Mihai Eminescu și ale lui Vasile Alecsandri, imaginea naturii a fost redată cu multă sensibilitate, iar graficienii au ilustrat cu mult talent aceste opere literare (*fig. 13*).

Și pentru pictori, culorile și formele naturii au servit drept model de inspirație, fapt remarcat în lucrările lui Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu, Ștefan Luchian, Sabin Bălașa, Igor Vieru, Mihail Grecu, Eleonora Romanescu, Simion Zamșa etc.

Sabin Bălașa. *Sunetul mării*

Eleonora Romanescu. *Toamna în sat*

ATELIER

- Ascultă sunetele care imită murmurul unui izvor, trilurile păsărilor, foșnetul frunzelor. Creează o imagine cu subiect liber, după impresiile produse.
- Recită o poezie despre natură și realizează o ilustrație, în creion simplu.

Igor Vieru. *Vînt de primăvară*

Nicolae Grigorescu. *Luminiș*

Simion Zamșa. *Freamăt de codru*

Rockwell Kent. *Aurora polară*

Alexandre Kelety. *Pescărușul*

Iurie Canaşin. *Ce te legeni, codrule?...*

Evaluare

1. Discutați în grup motivele subiectelor din lucrările reproduse. Explică mijloacele de expresie plastică folosite de artiști pentru redarea diferitor fenomene ale naturii.

2. Descrie în cîteva enunțuri peisajul lui Nicolae Grigorescu *Luminiş* (*fig. 12*).

3. Numeşte tipurile de structuri naturale pe care le-ai studiat.

4. Completează în caiet enunțul: *Reprezentarea naturii înconjurătoare se numeşte* . . . .

5. Realizează o schiță a unui animal sau a unei păsări, aplicînd etapele studiate.

6. Numeşte compozitorii, poeții care s-au inspirat din diverse fenomene ale naturii.

Modulul IV

Compoziția

Din cele mai vechi timpuri, artiștii plastici au fost preocupați de reprezentarea în tablouri și în sculpturi a semenilor lor, drept dovadă în acest sens servind picturile rupestre și imaginile de pe unele vase neolitice. Compoziții reprezentînd chipul uman au fost realizate în genul peisajului, în creațiile portretistice picturale, în grafică, în sculptură etc. Impresionează operele maeștrilor din diferite epoci, care au redat chipuri de suverani și de oameni simpli. De fiecare dată, imaginea omului trezește un viu interes prin faptul că putem înțelege caracterul, emoțiile, epoca și evenimentele reprezentate în creații originale (*fig. 1–3*).

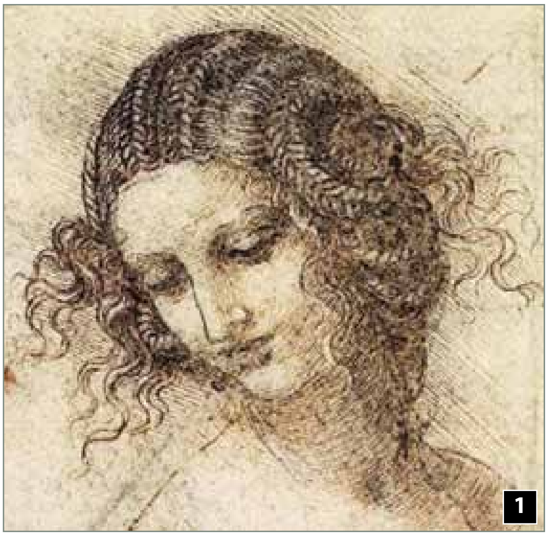
2

Statuetă feminină de la Callatis

Află mai mult!

Chipul omului a inspirat, adesea, crearea ornamentelor antropomorfe. Astfel de motive descoperim în broderiile populare, în tapiserii etc. În diferite epoci, doctrinele religioase impuneau anumite canoane pentru reprezentarea omului:

- în sculptura și pictura Egiptului Antic, corpul uman se cerea geometrizat și redat în conformitate cu rangul social al protagonistului;
- în arta Evului Mediu, omul era reprezentat în forme plate, decorative.

1

Leonardo da Vinci. *Cap de înger*

3

Giotto. *Adorația magilor*

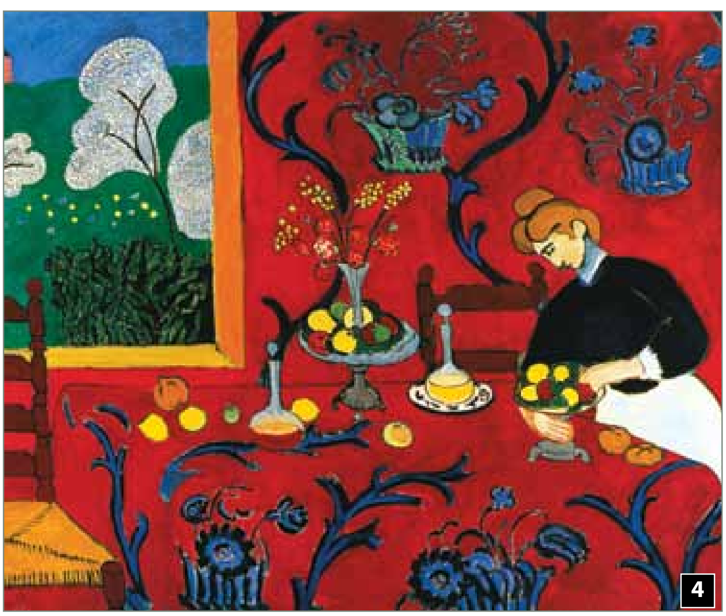
1 Compoziţia realistă (figurativă)

Prin construcție, prin amplasarea echilibrată a elementelor de expresie plastică, prin mijloacele și procedeele artistice folosite, compoziția creează acea imagine inimitabilă, care poate transmite privitorului fiorul mesajului plastic.

Compozițiile plastice pot fi *realiste* (*figurative,* care reprezintă oameni, păsări, animale, obiecte din mediul real) sau *abstracte* (*nonfigurative*).

Compoziția realistă figurativă reprezintă omul plasat într-un mediu natural. De exemplu, în peisaj (*fig. 3, 5*), în interiorul casei (*fig. 4, 7*) sau într-un cadru imaginar (*fig. 6*), înconjurat de obiecte proprii subiectului respectiv. Păsările sau animalele pot juca rolul de elemente secundare, care întregesc compoziția figurativă.

De obicei, în compoziția figurativă, mijloacele de expresie plastică sînt subordonate subiectului acesteia și creează o imagine a realității. Compozițiile figurative sînt specifice picturii, graficii, sculpturii. Fiecare dintre tehnicile și materialele utilizate în cadrul acestor ramuri amplifică expresivitatea plastică.

4

Henri Matisse. *Armonie în roşu*

ATELIER

➢ Elaborează o compoziție figurativă cu subiecte din realitate (de exemplu: *La bunici, Copilărie*).

5

Massimo Campigli. *Doamnele la soare*

6

Fernand Léger. *Lectura*

7

Ştefan Dimitrescu. *Femei ţesînd la război*

Pentru a realiza o compoziție realistă (figurativă), se vor respecta anumite etape:

1) Mai întîi, se va schița locul de amplasare a personajelor, după care se va fixa numărul acestora; se va trasa (în linii ușoare) cadrul compozițional în care vor fi amplasate elementele plastice (*fig. 9 a*).

2) Apoi, se va schița poziția personajelor (*fig. 9 b*).

3) Compoziția va fi definitivată în tehnica aleasă (pictură cu guașe, acuarelă, grafică, colaj etc., *fig. 9 c*).

8

Obiceiuri de iarnă

Termeni de atelier:

Arta figurativă – operă de pictură, grafică, sculptură, care are în centrul subiectului obiecte reale, ușor de identificat (*fig. 8*).

Etape de realizare a unei compoziții figurative cu subiectul *Sărbătoare*

a

b

c

9

Model de analiză a compoziției realiste (figurative)

Iată un model de analiză a unei compoziții figurative pe baza reproducerii frescei *Cina cea de taină* de Leonardo da Vinci, conform reperelor din tabelul de mai jos:

Denumirea lucrării și autorul ei	*Cina cea de taină* de Leonardo da Vinci
Anul creării; locul unde se păstrează	Între anii 1495 și 1498; se află în mănăstirea Santa Maria delle Grazie din Milano (Italia).
Genul (pictură, grafică, sculptură etc.)	*Cina cea de taină* este o frescă cu dimensiunile de 460 × 880 cm, cu o compoziție figurativă, în care acțiunea se desfășoară în interiorul unei încăperi.
Subiectul lucrării	Leonardo da Vinci surprinde momentul dramatic în care Hristos le spune ucenicilor săi că unul dintre ei îl va trăda. De remarcat reacțiile, emoțiile manifestate de către apostoli.
Principii compoziționale	Compoziția este organizată pe linii pasive, statice (orizontale, verticale). Figura centrală este însuși Hristos, iar pe ambele părți, simetric, sînt amplasate cîte două grupuri de apostoli, fiecare dintre acestea fiind alcătuit din trei persoane. La organizarea compozițională artistul a făcut calcule matematice exacte.
Coloritul lucrării	În îmbrăcămintea personajelor există un ritm de culori variate, fundalul fiind acoperit cu o gamă de culori neutre.
Mesajul plastic	Inspirîndu-se din dramatismul subiectului biblic, Leonardo da Vinci a reușit să reprezinte emoțiile și caracterele personajelor, acestea fiind actuale pentru toate timpurile.

Leonardo da Vinci. *Cina cea de taină*

ATELIER

- După modelul de mai sus, analizează, în caietul tău de lucru, imaginea din *figura 7*.
- Potrivește cîte un titlu pentru lucrările realizate de colegi și precizează genul compozițiilor figurative.

2 Compoziţia abstractă (nonfigurativă)

Compoziţia nonfigurativă face abstracţie în redarea realităţii; elementele ei componente fiind stilizate, trebuie să creeze un echilibru vizual prin forme, contururi, siluete, pete tonale etc. De asemenea, culorile unei astfel de compoziţii nu mai imită realitatea. Compoziţiile nonfigurative există atît în pictură, cît şi în grafică, sculptură, arta decorativă (*fig. 1–4*). În arta decorativă ele se realizează după aceleaşi reguli, dar au particularităţi de gen motivate de cadrul compoziţional, axîndu-se pe structuri echilibrate vizual, pe tehnici şi materiale specifice.

Termeni de atelier:

Artă abstractă (abstracţionism) – curent în arta plastică europeană, a cărui trăsătură principală o constituie renunţarea la reprezentarea lumii concrete a obiectelor, a figurilor, de unde şi denumirea de artă nonfigurativă.

1
Wassily Kandinsky. *Compoziţie*

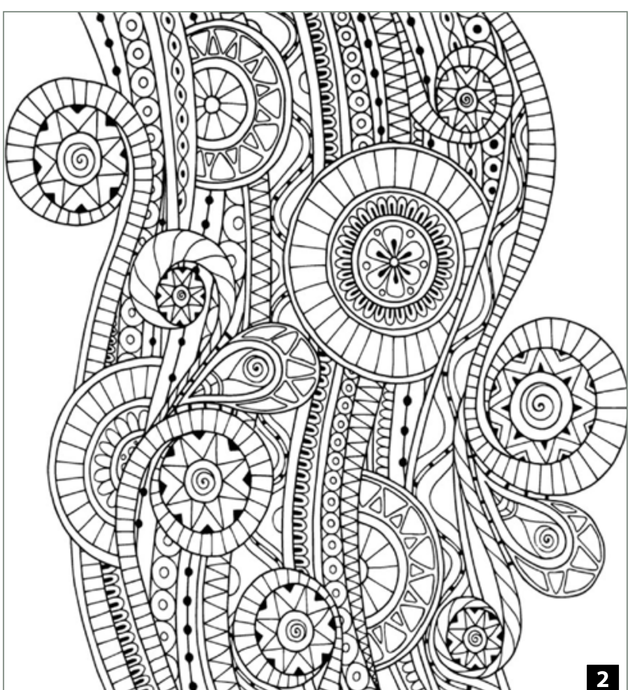

3
Bathsheba Grossman. *Joc spaţial*

Aminteşte-ţi!

În clasele primare, ai practicat suprapunerea grafică, aplicînd puncte, linii, ornamente pe anumite forme pictate. Acelaşi procedeu îl poţi utiliza şi în compoziţiile nonfigurative.

E bine să ştii...

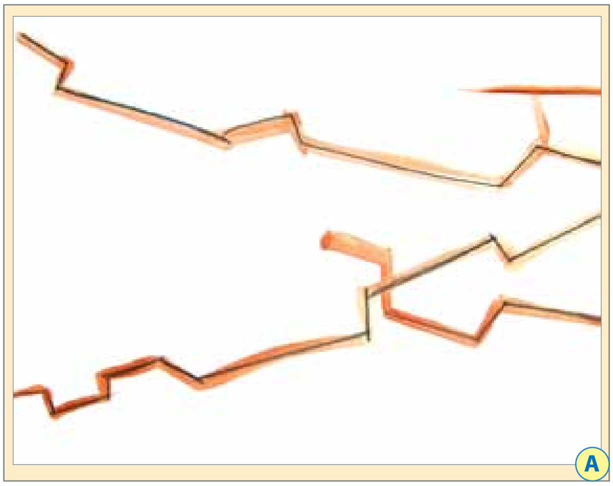
În anul 1900, pictorul rus Wassily Kandinsky, privind o lucrare răsturnată, a descoperit că există şi alte posibilităţi de exprimare plastică, cum ar fi cele abstracte (*fig. 1*).

2
Francis Picabia. *Balul liniilor*

4
Maria Jarema. *Filtre*

Etape de realizare a unei compoziții nonfigurative

▪ Se meditează asupra mesajului care se dorește a fi exprimat în lucrare, se realizează o schiță, în care se reduc obiectele la forme abstracte geometrizate.

A

▪ Se găsește centrul compozițional și se joacă cu nuanțele, lucrînd liber, aplicînd diferite tehnici, improvizînd, obținînd efecte spectaculoase din amestecuri de culori și forme spontane.

B

În compoziția abstractă nu se folosesc modele. Efectul creativ se naște din expresii cromatice, forme și modalități de experimentare cu tehnici. Trebuie doar să dai frîu liber creativității, fanteziei și emoțiilor.

Compozițiile nonfigurative executate în vopsele de guașe vor fi mai frumoase dacă se vor utiliza următoarele mijloace de expresie plastică: puncte și linii suprapuse pe formele geometrizate.

▪ În final, ca tabloul să nu devină prea încărcat, se generalizează și se finisează lucrarea.

▪ I se dă un titlu.

C

Reține!

În cazul picturii abstracte, amprenta artistului este foarte individuală, aceasta fiind caracterizată de improvizația dezlănțuită, fără bariere.

ATELIER

➢ Prepară o soluție din vopsea de guașe cu puțină apă. Picură cîțiva stropi pe suport înclinîndu-l în diferite direcții. Spațiile închise alcătuite din forme spontane se vor colora decorativ în acorduri cromatice.

Model de analiză a compoziției abstracte

Iată un model de analiză a unei compoziții nonfigurative, în baza reproducerii tabloului *În gri* de Wassily Kandinsky:

Denumirea lucrării și autorul ei	*În gri* de Wassily Kandinsky
Anul creării; locul unde se păstrează	1919; Muzeul Național de Artă Modernă, Paris
Genul (pictură, grafică, sculptură etc.)	Pictură pe pînză în culori de ulei
Subiectul lucrării	Forme abstracte ce plutesc pe un fundal gri-brun
	Este o imagine izvorîtă din propria imaginație, nu este inspirată din natură.
Principii compoziționale	Haotică la prima vedere, compoziția este echilibrată de cele două zone roșii și de pata neagră din centru, dispuse toate pe diagonală.
Coloritul lucrării	Culori intense cu nuanțe stinse de gri, roșu, brun, albastru
Mesajul plastic	*În gri* marchează finalul unei perioade dramatice în viața artistului.

Wassily Kandinsky. *În gri*

E bine să știi...

Compoziția există și în muzică, literatură etc. De exemplu, uvertura și suita sînt compoziții muzicale, iar romanul și povestirea sînt compoziții literare.

Termeni de atelier:

Mijloace de expresie plastică – complex de procedee artistice prin care autorul exprimă mesajul creației sale.

Echilibru vizual – echilibrarea plastică a părților componente ale unui tablou.

Cadru compozițional – spațiul în care se realizează ideea, concepția unui subiect.

ATELIER

- Schițează și realizează o compoziție nonfigurativă cu subiect la alegere.
- Examinați în grup posibilele scheme compoziționale pentru crearea unei compoziții nonfigurative cu subiectul *Jocul formelor abstracte*. Elaborează cîteva compoziții în creion simplu.

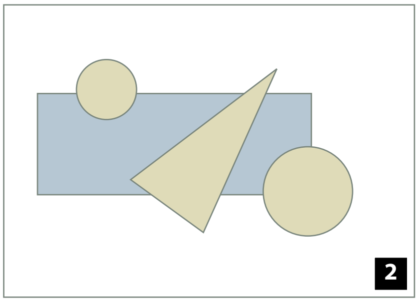
3 Mijloace şi procedee artistice

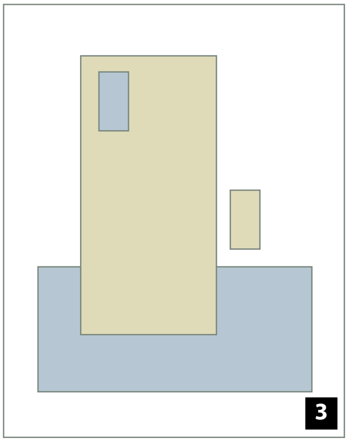
Pentru a cunoaşte lumea înconjurătoare, artistul plastic porneşte de la studierea naturii, a obiectelor ce-l înconjoară.

Folosind schiţele, studiile după natură, artistul interpretează natura în mod personal, creator şi original. Studiul naturii, precum şi imaginea creată conştient, sînt foarte importante în arta plastică. Compoziţia are cîteva etape esenţiale:

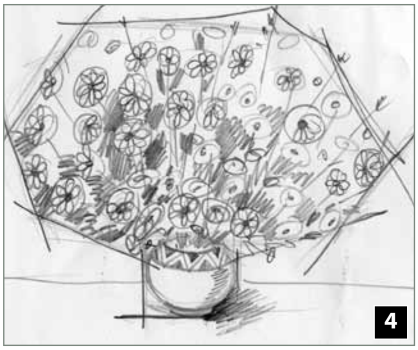
- *paginarea/compunerea*;
- *proporţionarea şi construcţia formelor*.

Aceste etape sînt valabile atît pentru compoziţia realistă (*fig. 1, 4, 5*), cît şi pentru cea abstractă (*fig. 2, 3*).

2

3

1

4

3.1. Paginarea/Compunerea

Se examinează cu atenţie obiectul sau grupul de obiecte care urmează a fi reprezentate, apoi, cu ajutorul liniilor subţiri de construcţie, se stabileşte poziţia foii şi se găseşte locul amplasării obiectelor.

1) Dacă obiectele sînt dispuse în lăţime, suportul (foaia) se aşază orizontal (*fig. 4*).

2) Cînd se reprezintă obiecte cu formă alungită în înălţime, suportul se aşază vertical (*fig. 5*).

3) Se schiţează forma generală în care se va încadra întreg grupul de obiecte şi suprafaţa pe care se vor afla ele.

4) Se şterg cu radiera liniile de prisos, lăsînd doar un uşor contur al obiectelor.

5

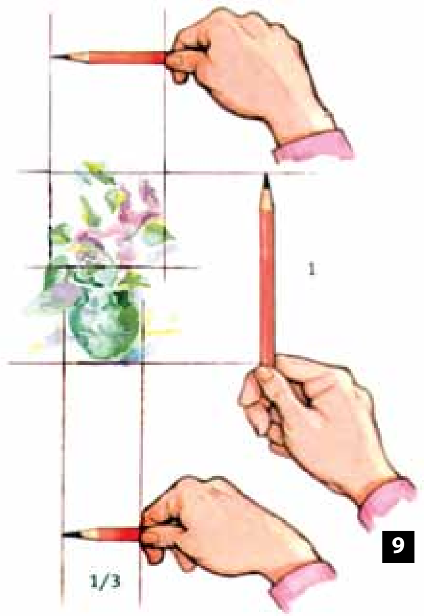
3.2. Proporția și proporționarea

Proporționarea este stabilirea raportului corect dintre două sau mai multe părți componente ale unui întreg.

Cuvîntul *proporție* vine din limba latină și înseamnă *potrivire*. La structurarea unei imagini (*fig. 7–9*), se vor stabili proporțiile necesare, adică se vor potrivi dimensiunile obiectelor în raport cu suprafața, astfel încît centrul compoziției să fie aproape de centrul foii.

De asemenea, se va ține cont de raportul dintre mărimile reale ale obiectelor. De exemplu, în cazul în care se reprezintă forme reale din natură, un măr nu va fi mai mare decît un urcior, dacă ele se află pe același plan (*fig. 6*).

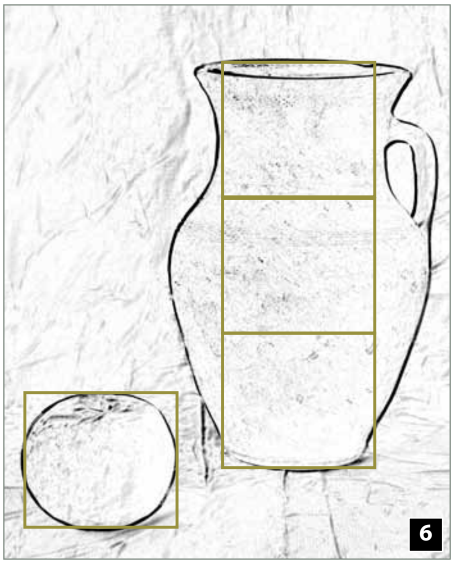
La fel se va proceda cu formele stilizate, abstracte, echilibrul dintre ele făcîndu-se după mărime, culoare, densitate.

9

Află mai mult!

Lucrările vor părea mai armonioase dacă motivul principal va fi poziționat puțin mai sus decît centrul foii (*fig. 10*).

6

10

7

8

➤ Alegeți două-trei obiecte și compuneți din ele o natură statică.

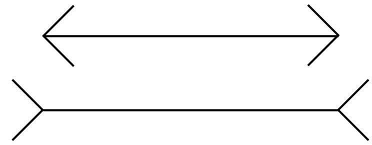
E bine să știi...

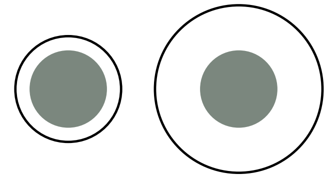
Impresia de mărime se schimbă, dacă la capetele a două segmente egale se vor desena:

– două liniuțe în formă de unghi ascuțit, cu deschizătura înăuntru;

– două liniuțe cu deschizătura în afară (*fig. 12*).

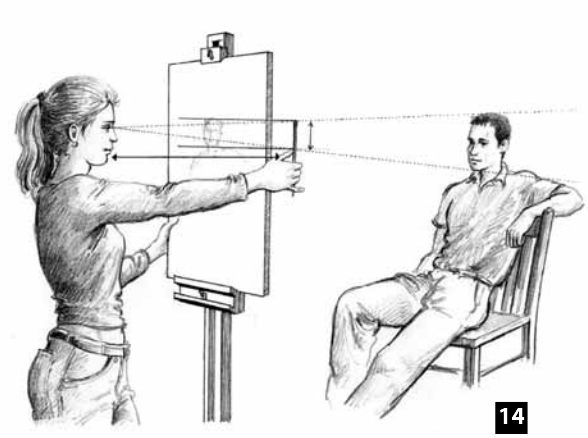
Două cerculețe de aceeași culoare, absolut egale ca mărime, nu mai creează impresia că sînt identice, dacă pe unul îl înconjurăm cu un cerc puțin mai mare, iar pe al doilea, cu un cerc de trei ori mai mare (*fig. 13*). Exemplele date explică influența pe care o exercită direcția (sensul) unei linii sau mărimea unui punct asupra elementelor plastice învecinate.

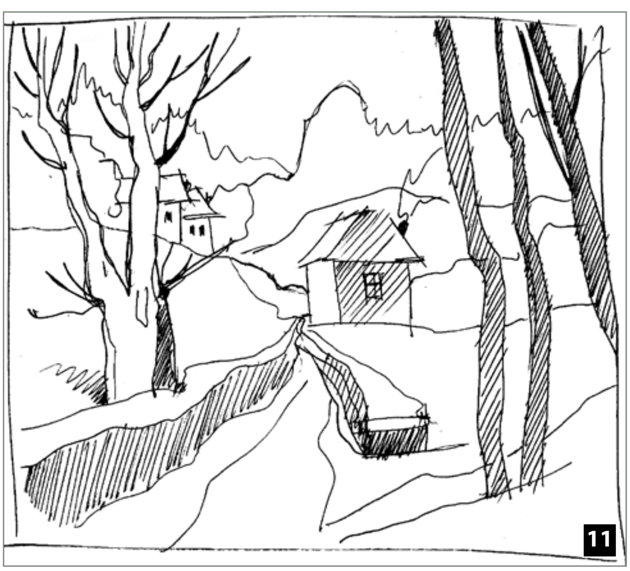

12

13

În cazul tablourilor care reproduc obiecte reale, proporțiile joacă un rol foarte important. Acest lucru este valabil pentru naturi statice, portrete, compoziții figurative. Astfel, proporțiile se fixează sumar într-un desen prealabil (schiță în creion simplu, *fig. 11*). Proporțiile pot fi redate și prin descompunerea obiectului în forme geometrice simple.

Cînd se desenează după un model din natură, este important să se stabilească corect raportul dintre părțile sale componente (*fig. 15*). De exemplu, se ia drept unitate de măsură capul modelului și se raportează la înălțimea corpului sau la lățimea umerilor (*fig. 14*).

14

11

15

Termeni de atelier:

Raport – relația, comparația cantitativă dintre două mărimi de aceeași natură.

ATELIER

- Execută o compoziție cu elemente de peisaj, respectînd proporțiile corecte dintre case și copaci (*fig. 11, 15*).
- Desenează forme abstracte organizate într-o compoziție cu subiectul *Mișcare*.

4 Ritmul în artă și în natură

4.1. Ritmul în natură (mediul înconjurător)

Cuvîntul *ritm* provine de la grecescul *rhytmos* care înseamnă cadență, mișcare regulată.

Ritmul reprezintă o repetare a unei mișcări, a unor procese și este o constantă a structurilor din natură:

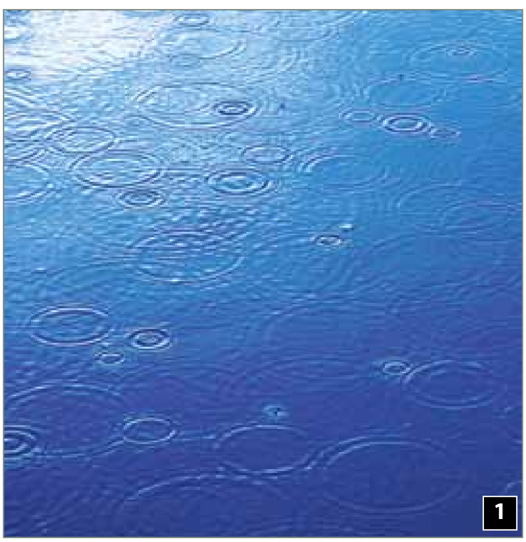
- la aranjarea frunzelor pe ramurile plantelor (*fig. 3*);
- la dispunerea nervurilor pe suprafața unei frunze (*fig. 2*);
- la amplasarea siluetelor arborilor în pădure (*fig. 4*);
- la căderea picăturilor de ploaie etc. (*fig. 1*).

Ritmul este în strînsă corelație cu timpul și se supune anumitor „cicluri”, create de:

– alternanța zilei cu noaptea;
– succesiunea anotimpurilor etc.

3
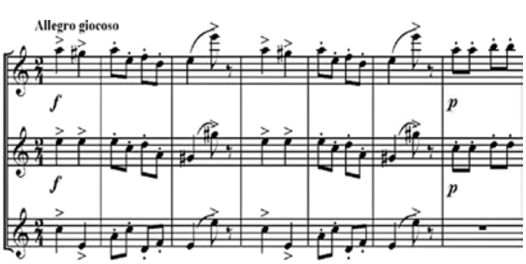

2

1

4

E bine să știi...

Ritmul poate fi întîlnit în astronomie, muzică, biologie, dans, literatură etc.

Franz Liszt. *Compoziție pentru flaut* (fragment)

4.2. Ritmul în arta plastică

Nu există compoziție plastică fără un anumit ritm al elementelor de limbaj plastic (punctul, linia, forma și pata de culoare). Ritmul se obține prin ordonarea elementelor de limbaj plastic.

Deosebim mai multe tipuri de ritmuri plastice.

- **Ritmul liniar** se obține din linii, fîșii identice, situate la același interval și pe aceeași direcție. Tablourile *Benzi colorate* de Sol Lewitt (*fig. 8*) și *Ritmica zborului* de Maurits Escher (*fig. 6*) pun în evidență ritmul fîșiilor cromatice în pictură.
- **Ritmul formelor** constă în repetarea regulată în spațiu a acestora. Uneori, în ritmul formelor spațiale poate interveni alternarea dimensiunilor sau a culorilor. *Coloana Infinitului* de Constantin Brâncuși este un exemplu elocvent de ritm simplu al formelor spațiale. Structura ritmică repetată exprimă o mișcare către infinit (*fig. 7, 10*).

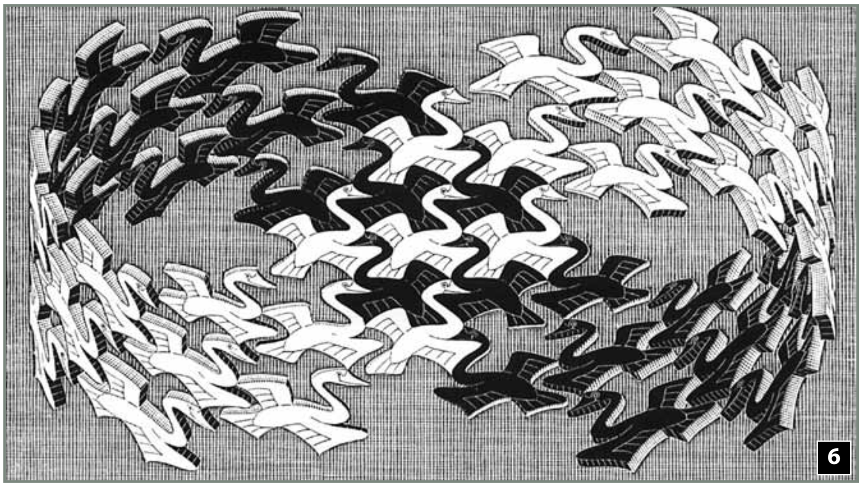
7

Constantin Brâncuşi. *Coloana Infinitului*

5

Maria Saka-Răcilă. *Peisaj cu floarea-soarelui*

6

Maurits Escher. *Ritmica zborului*

8

Sol Lewitt. *Benzi colorate*

▪ **Ritmul cromatic** se obține din forme colorate identic, care se repetă în ansamblul unei structuri prin modificarea dimensiunilor și amplasarea lor. De exemplu, în lucrarea *Mere și portocale* de Paul Cézanne este evident ritmul formelor colorate grupate armonios (*fig. 9*). În tabloul *Peisaj cu floarea-soarelui* de Maria Saka-Răcilă depistăm un ritm cromatic, constituit din tușe vibrate de culoare (*fig. 5*).

Termeni de atelier:

Alternanță – repetare, revenire.

Ritm orizontal – ritm redat prin registre orizontale.

Ritm vertical – ritm redat prin registre verticale.

9

Paul Cézanne. *Mere și portocale*

10

Compoziție de structură spațială

11

Modificarea formelor colorate din *figurile 12 a–c* demonstrează obținerea unui ritm cromatic prin schimbarea formelor mari, păstrîndu-se amplasarea lor pe un ritm vertical și orizontal.

a b c 12

ATELIER

➤ Realizează o compoziție plastică utilizînd ritmul cromatic. Ia ca elemente de reper linia și forma.

➤ Numește cît mai multe exemple de ritm al structurilor din natură, precum cel din *figura 11*.

➤ Alcătuiește un ornament vegetal pe un registru orizontal.

Reține!

Ritmul plastic poate fi redat prin puncte, linii, pete sau forme.

Ritmului plastic i se mai atribuie și rolul de „baghetă fermecată”, cu ajutorul căreia putem reda mișcarea pe suprafața lucrărilor plastice.

4.3. Ritmul în arta decorativ-aplicată

Fiind o legitate universală prezentă în diverse aspecte ale vieții (natură, muzică, literatură, artă plastică), ritmul, evident, se regăsește și în arta decorativă. Această ramură a artei plastice, avînd aplicații practice, necesită utilizarea legității ritmului.

Specificul ritmului plastic în arta decorativ-aplicată se axează pe modul rigid și ordonat de plasare a elementelor ornamentale după anumite scheme geometrizate – cerc, pătrat, triunghi, romb etc. Deseori, amplasarea ornamentelor este supusă unor principii compoziționale, unor reguli ale artei, precum *principiul cadrului, al frizei, al jocului de fond, al registrelor orizontale și verticale*.

O altă trăsătură distinctivă a ritmului plastic utilizat în acest domeniu este stilizarea formelor ornamentale, adică simplificarea aspectului exterior al formelor din natură. Prin repetarea ritmică a ornamentelor se creează *motivele decorative*, dintre care cel mai des întîlnite sînt soarele, omul, păsările, florile, căluții etc. Ornamentele pot avea motive geometrice, vegetale, zoomorfe și antropomorfe.

Motivele geometrice prezintă o alternanță a figurilor geometrice (cerc, pătrat, triunghi etc., *fig. 10*).

Motivele vegetale redau elemente din natură: flori, fructe, frunze, crenguțe etc. (*fig. 13*).

Motivele decorative zoomorfe reprezintă animale și păsări stilizate (*fig. 14*).

Motivele antropomorfe redau în mod stilizat chipul omului (*fig. 15*).

Amintește-ți!

Arta decorativ-aplicată cuprinde următoarele varietăți plastice: arta textilă, ceramica, giuvaergeria, forjeria, arta prelucrării artistice a lemnului și a pietrei etc.

Termeni de atelier:

Giuvaergerie – arta creării bijuterilor.

Forjerie – arta prelucrării artistice a metalelor.

14

Ornamente decorative zoomorfe

E bine să știi...

În trecut, ornamentul popular avea un sens magic. Unul dintre miturile străvechi conținea ideea despre „viață fără de moarte", din care a derivat motivul decorativ „pomul vieții".

13

Covor tradițional. Detaliu

15

Motiv antropomorf

Evaluare

1. Indică diferențele dintre compoziția realistă și cea abstractă. Argumentează.

2. Realizează două compoziții cu acelaşi subiect (de ex. *Primăvara*) în două concepte diferite: realist şi abstract.

3. Enumeră etapele de organizare a compoziției figurative.

4. Numeşte ritmuri pe care le-ai observat în natură. Explică prin exemple transformarea acestora în structuri plastice.

5. Enumeră trei-patru opere de artă în care sînt prezente ritmurile cromatice.

Modulul V

Inițiere în istoria artei plastice

1 Arta în jurul nostru

Arta este, în esență, cea mai profundă expresie a creativității umane. Pe cît de dificil este de definit, pe atît de dificil este și de evaluat. Din timpuri străvechi, artele au servit drept limbaj de exprimare în viața oamenilor. Muzica, teatrul, dansul, literatura, arta plastică erau comparate cu niște flori, una mai frumoasă decît alta, care fie că înfloreau pe rînd, fie înfloreau toate odată în anumite perioade. Istoria omenirii cunoaște exemple cînd s-au construit clădiri impunătoare, arhitectura fiind completată cu sculpturi, picturi murale sau elemente din arta decorativă. Uneori, din picturile vechi, ne dăm seama de nivelul dezvoltării muzicii, dansului, ne informăm despre istorie, războaie, îndeletniciri, aflăm despre gusturile, moda vestimentară a oamenilor de atunci (*fig.1, 2*). Artele au proslăvit puterea religiei și a conducătorilor de state, lăsîndu-ne moștenire opere incontestabile, care servesc drept mărturii ale evoluției umane (*fig. 3*). Arta plastică vine să întregească tabloul cunoașterii istoriei omenirii, a personalităților marcante, iar cel mai important: ne descătușează gîndirea și permite libertatea în creație (*fig. 4*). Astăzi, utilizăm tot mai des noțiunea de ***artă vizuală***, deoarece percepem calitatea imaginii prin alte mijloace, inclusiv prin cele tehnice, precum aparatul foto, televiziunea etc. Prin modul său de manifestare, arta poate fi considerată și ca o formă de cunoaștere (cunoașterea artistică).

3

Maica Domnului. Icoană bizantină

1

Cîntărețul din lăută. Roma Antică

2

Diego Velázquez. *Infanta*

4

Auguste Rodin
Gînditorul

Model de analiză a unei picturi din arta universală

Pentru a ne exprima părerea despre o pictură, ne vom conduce de următoarele repere:

1 Identificarea genului de pictură

Pictura se împarte pe genuri, în funcție de mesaj și de conținut (scene istorice, cotidiene, portrete, peisaje, naturi statice etc.). Privind o lucrare plastică, putem determina cărui gen îi aparține.

2 Structura compozițională

Scenele sînt „compuse" asfel încît să te facă să le percepi așa cum și-a propus artistul. De exemplu, figurile sau obiectele cele mai importante pot fi mai mari, mai luminoase, plasate în centru, evidențiate prin culoare de o asemenea manieră încît să-ți atragă atenția (*fig.* 5).

3 Procedee de exprimare plastică

Pentru a te determina să înțelegi mesajul lucrării, adeseori artiștii recurg la simboluri. De exemplu, pentru a fi identificați mai ușor, sfinții sînt însoțiți de obiecte semnificative din anturajul lor (*fig.* 6).

4 Destinația operei de artă

Important e să afli motivul pentru care a fost creată lucrarea. Opera poate decora o încăpere sau un lăcaș sfînt, poate fi expusă într-un muzeu sau într-o galerie de artă.

5 Tehnica realizării picturii

Materialele și tehnicile folosite în pictură sînt aceleași, iar maniera de lucru a unui artist este individuală, la fel cum este și scrisul lui. Modalitatea de a aplica culorile poate fi diversă, de la păstos pînă la neted-întins.

6 Mesajul plastic al lucrării

De fapt, nu există reguli stricte de apreciere sau de descoperire a mesajului plastic al lucrării. Fiecare intuiește și exprimă mesajul plastic al operei în conformitate cu propria înțelegere și cunoaștere a esteticului în artă.

5

Rafael. *Madona Sixtină*

6

Sandro Botticelli
Bunavestire (fragment)

ATELIER

- Selectează, din reviste vechi, cîte o reproducere din toate ramurile artei plastice și alcătuiește cu ele o „galerie de artă".
- Amintește-ți ramurile și genurile de artă plastică (*pag. 7*) și dă exemple de specii ale acestora.
- Conform modelului propus mai sus, analizează *figura 2*.

2 Maeştri şi capodopere

Muzeul Național de Artă al Moldovei, cu sediul la Chișinău, dispune de o amplă galerie de artă a maeştrilor plastici autohtoni. De asemenea, are o secție mare de *artă rusă* (icoane, picturi) și alta de *artă vest-europeană* (grafică, pictură), precum și o colecție impresionantă de grafică japoneză. Valoroasele opere de artă reprezintă diferite perioade, începînd cu Evul Mediu și pînă în zilele noastre. Aici sînt expuse lucrări care țin de toate genurile picturii, sculpturii, graficii și artei decorativ-aplicate. Sălile muzeului găzduiesc lucrările artiștilor plastici basarabeni: Alexandru Plămădeală, Pavel Șilingovschi, Auguste Baillayre, Igor Vieru, Valentina Rusu-Ciobanu, Mihail Grecu și alții.

5

Galeriile de artă sînt localurile unde tablourile, lucrările de artă se schimbă periodic, uneori fiind și achiziționate. La Chișinău se află galeria „Centrul Expozițional Constantin Brâncuși", care găzduiește cele mai interesante expoziții de artă (*fig. 5*).

1

Muzeul Național de Artă al Moldovei

Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală a fost deschis în anul 1889, la Chișinău. Edificiul a fost proiectat de către arhitectul Nicolae Țiganco. Aici se află o colecție bogată de exponate ce țin de mai multe domenii: geologie, agricultură, cultură, artă decorativ-aplicată etc.

Unele exponate din fondurile muzeului au valoare științifică și fac parte din tezaurul nostru național. Obiectele reprezentate în *figurile 2–4,* vechi de sute de ani, au fost găsite pe teritoriul republicii. De asemenea, muzeul are o colecție impunătoare de covoare, costume naționale, ceramică, obiecte din piatră, metal, lemn, unelte de muncă etc.

2

Exponate de la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

3

4

Grivnă scitică de aur
Pohrebea, Dubăsari

3 Arta națională

Arta națională exprimă trăsăturile caracteristice ale culturii unui popor. Prezentăm în paginile următoare creația unora dintre cei mai reprezentativi artiști plastici din Republica Moldova.

Alexandru Plămădeală (1888–1940)

Renumit sculptor și pictor basarabean, a studiat la Școala Superioară de Pictură, Sculptură și Arhitectură de la Moscova. Revenind la Chișinău în 1918, a întemeiat școala de arte plastice care, în prezent, se numește Colegiul de Arte Plastice „Alexandru Plămădeală”. Pe parcursul vieții a creat mai multe lucrări importante în pictură și sculptură, manifestîndu-se în toate genurile: portret, frescă, sculptură funerară și monumentală. Cea mai valoroasă operă a sa este *Monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfînt*, inaugurat în anul 1928 și amplasat în centrul Chișinăului.

Monumentul este alcătuit din două părți: postamentul (din piatră de Cosăuți) și statuia lui Ștefan cel Mare și Sfînt (turnată în bronz).

În anul 1939, adunînd circa 150 de lucrări ale artiștilor plastici din Basarabia, Alexandru Plămădeală a înființat Pinacoteca orașului, care a pus baza Muzeului Național de Artă al Moldovei.

Alexandru Plămădeală. *Autoportret*

Termeni de atelier:

Pinacotecă – colecție mare de tablouri.

Portret de femeie

Bustul lui Alexe Mateevici

Monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfînt din Chișinău

ATELIER

➢ Vizitează un muzeu (galerie, expoziție de artă). Descrie exponatele văzute și expune-ți părerea în legătură cu acestea.

Lazăr Dubinovschi (1910–1983)

Sculptorul s-a născut în orășelul Fălești, nu departe de Bălți. Studiile artistice le-a făcut la București, apoi le-a perfecționat la Paris. Prima sa expoziție a avut loc în anul 1939, la Iași.

A realizat personajul folcloric *Strîmbă-Lemne*, compoziția *Vierii* și o galerie de portrete sculpturale reprezentînd oameni de cultură: Gheorghe Asachi, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Alexandr Șciusev, Ștefan Neaga ș. a. Mai tîrziu, Lazăr Dubinovschi a creat tripticuri monumentale și portrete ale marilor cărturari: Dimitrie Cantemir, Miron Costin. Autorul a evidențiat caracterul personalităților și starea lor sufletească.

Corneliu Baba
Portretul lui Lazăr Dubinovschi

Florica

Bustul lui Mihai Eminescu

Strîmbă-Lemne

ATELIER

- Adună informații despre artiștii plastici studiați și completează-ți portofoliul.
- Schițează în creion simplu alte personaje din povestea cu *Strîmbă-Lemne*.

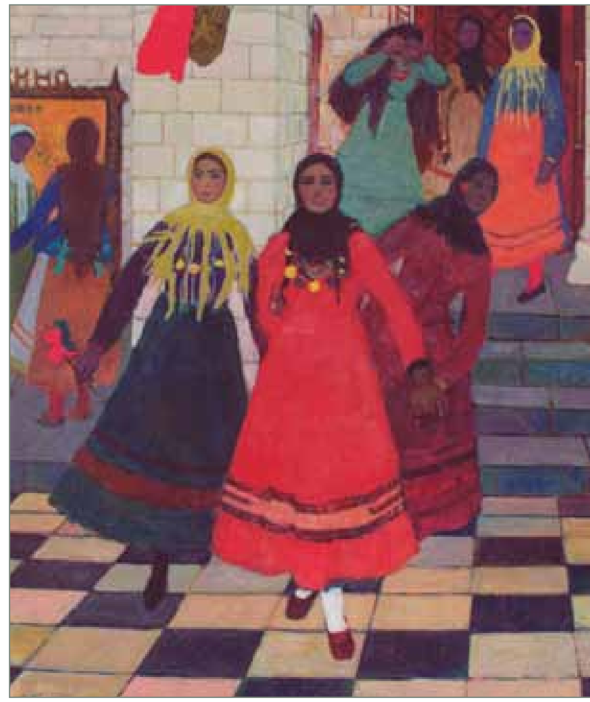

Mihail Grecu. *Autoportret*

Mihail Grecu (1916–1998)

Mihail Grecu este unul dintre cei mai originali pictori din Republica Moldova. Și-a făcut studiile la Academia de Arte Frumoase din București și la Școala de Arte Plastice „Ilia Repin” din Chișinău.

A lucrat în toate genurile picturii. În tablourile timpurii, Mihail Grecu evocă evenimentele dramatice prin care a trecut poporul basarabean. Tabloul *Fetele de la Ceadîr-Lunga* reflectă bogăția tradițiilor naționale din sudul Moldovei.

Fetele de la Ceadîr-Lunga

Portretul scriitorului Vasile Vasilache

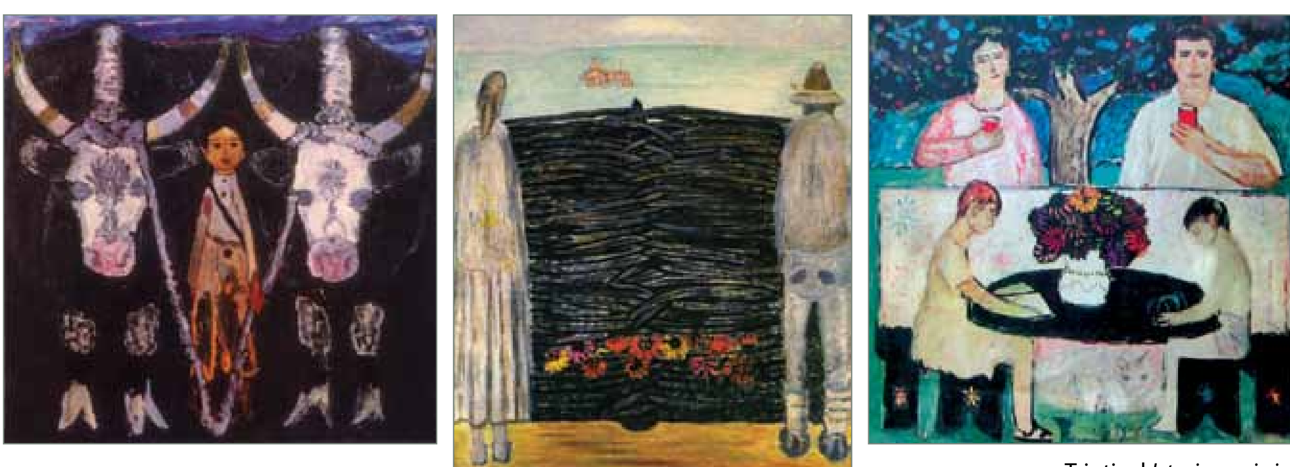
Tripticul *Istoria unei vieți,* considerat capodoperă a marelui artist, a fost inspirat de subiectul romanului „Povestea cu cocoșul roșu” de Vasile Vasilache, în care este evocată apropierea dintre naiv și sublim în diverse ipostaze ale existenței umane.

Partea stîngă a tripticului, *Copilăria,* reprezintă o simbioză dintre culoare, formă și idee.

Veșnic în căutare de forme noi, Mihail Grecu a pictat la maturitate în stilul artei abstracte, opera sa căpătînd astfel un aspect mai pronunțat de modernitate. În legătură cu centenarul nașterii artistului anul 2016 este declarat în Republica Moldova *ANUL MIHAIL GRECU*.

Termeni de atelier:

Diptic – tablou compus din două părți.
Triptic – tablou compus din trei părți.

Tripticul *Istoria unei vieți*

Igor Vieru (1923–1988)

Pictor și grafician, s-a născut la Cernoleuca, județul Edineț. A absolvit Școala de Arte Plastice „Ilia Repin” din Chișinău în anul 1949. Ulterior, a lucrat în calitate de pedagog. Primele creații prin care s-a afirmat sînt *Ion Creangă ascultă bășmele unui țăran*, *La împărțit pămîntul*, *Primăvara*, *În satul natal*. Un loc aparte îl ocupă peisajele *Toamna*, *Nucarii*, *Sărbătoare la Cernoleuca*.

Deși pictura a ocupat primul loc în activitatea sa, Igor Vieru a fost pasionat și de grafică. A ilustrat snoavele populare *Păcală și Tîndală,* poveștile lui Ion Creangă *(Soacra cu trei nurori)* și ale lui Mihai Eminescu (*Călin, file din poveste*).

Igor Vieru. *Autoportret*

Amîndoi

Moara veche

Tabloul *Amîndoi* creat în 1968 este o pictură în ulei, care exprimă armonia dintre oameni și natură. Coloritul acestei lucrări este amplu, bazat pe contrastele clarobscur și complementar. Figurile celor doi tineri îndrăgostiți, așezate sub pomul roditor, par a fi chiar rădăcinile lui. Tabloul face parte din colecția Muzeului Național de Artă al Moldovei.

Ilustrație la basmul *Călin (file din poveste)* de Mihai Eminescu

ATELIER

- Documentează-te cu privire la alți maeștri ai picturii din Moldova. Notează în caiet unele date biografice din viața și activitatea lor, denumirea lucrărilor pe care le-au realizat.
- Adună într-un album reproducerile tablourilor pictorului tău preferat.

Glebus Sainciuc (1919–2012)

Artist plastic basarabean, a absolvit în anul 1947 Şcoala de Arte Plastice din Chişinău. În prima perioadă de creaţie, artistul a pictat compoziţii cu subiecte inspirate din viaţa oamenilor de rînd (*Viticultorii*, *Masa mare*). Din anul 1960, Glebus Sainciuc a abordat în creaţia sa portretul, reuşind să dezvăluie caracterul şi trăsăturile individuale ale unor mari personalităţi din Republica Moldova, precum Maria Bieşu, Igor Vieru, Aureliu Busuioc.

Un capitol interesant din biografia sa de creaţie îl constituie şarjele, caricaturile şi măştile executate cu mult suflet şi umor. De obicei, maestrul Glebus Sainciuc prezenta personal măştile, dîndu-le valenţe artistice noi.

Glebus Sainciuc. *Autoportret*

Măşti

Termeni de atelier:

Şarjă – reprezentarea binevoitoare a unui om în formă caricaturală, exagerată.

Caricatură – desen în care se ridiculizează în mod intenţionat unele trăsături ale persoanei; portret satiric.

Şarje

ATELIER

➢ Completează-ţi portofoliul cu informaţii despre Glebus Sainciuc.

Valentina Rusu-Ciobanu (născută 1920)

Plasticiană, a absolvit Școala de Arte Plastice „Ilia Repin” din Chișinău (1947). A abordat aproape toate genurile picturii: portret, compoziție cu subiect, peisaj, natură statică. Creația pictoriței se bazează pe tradițiile picturii clasice și pe cele ale creației folclorice. Primele picturi sînt executate în spirit tradițional, cum ar fi tabloul *Invitație la dans*.

Invitație la dans

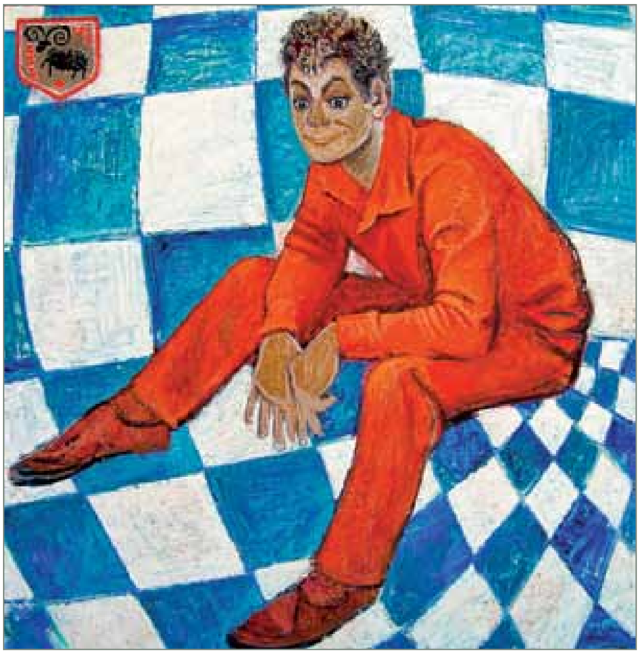
Valentina Rusu-Ciobanu
Autoportret cu ochelari

Mai tîrziu, în creația Valentinei Rusu-Ciobanu apar conținuturi simbolice variate, care devin și mijloace de expresie plastică cu tentă decorativă. Foarte reușite sînt peisajele și naturile statice *Vedere din Crimeea*, *Peisaj. Gurzuf*, *Natură statică. Lămîi***.**

Tabloul *Cană pe pervaz* este o pictură în ulei, realizată pe carton. Ea denotă o viziune naivă, plină de farmec. Suprafețele lucitoare pictate cu o deosebită migală, cerul senin pe care plutește un nouraș singuratic fac din această cană, uitată pe pervazul ferestrei, o dulce amintire a copilăriei.

Cană pe pervaz

Emil Loteanu

Termeni de atelier:

Natură statică – gen de pictură sau de grafică ce reprezintă subiecte neînsuflețite (fructe, flori, obiecte ceramice etc.) aranjate într-un anumit decor.

Viziune naivă – concepție artistică, prin care plasticianul ignoră intenționat legile compoziției, inspirîndu-se din pictura populară.

Mihai Grati (1939–2010)

Artist plastic basarabean, a profesat în domeniul artei decorative aplicate.

Lucrările artistului reprezintă o îmbinare a tradițiilor artei populare și a simțului contemporan al formelor.

Posedînd foarte bine „arta focului“, Mihai Grati a selectat pentru lucrările sale doar acele motive care exprimă din plin tradițiile artei populare.

Operele sale sînt cunoscute datorită reprezentării originale a motivelor, fapt reflectat chiar în denumirile lor: *Călușarii*, *Malanca*, *Sacul bunelului*.

Mihai Grati. *Portret fotografic*

Amintiri despre satul natal

Decor

Sacul bunelului

Vase decorative

ATELIER

➢ Completează-ți portofoliul cu informații suplimentare despre arta decorativă din Moldova.

Eleonora Romanescu

Eleonora Romanescu, născută în 1926, este o artistă plastică cunoscută din Republica Moldova. Pictorița a explorat majoritatea genurilor de pictură, precum tablourile figurative, portretul și, îndeosebi, peisajul. Operele sale peisagistice exprimă fidelitate față de tradiție, pictorița creînd imaginea peisajului în compoziții monumentale și în lucrări realizate în plein-air.

Eleonora Romanescu. *Autoportret*

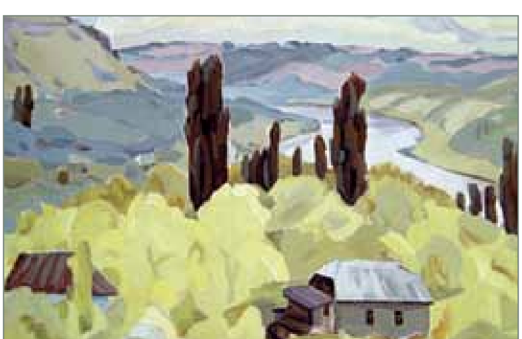
Turiști

Meleag

Noiembrie

Arșiță la Nistru

În creațiile sale Eleonora Romanescu redă natura nu numai prin case, copaci, dealuri, dar și prin armonii cromatice, care împreună cu ritmurile formelor din natură alcătuiesc reprezentarea panoramică a plaiului natal.

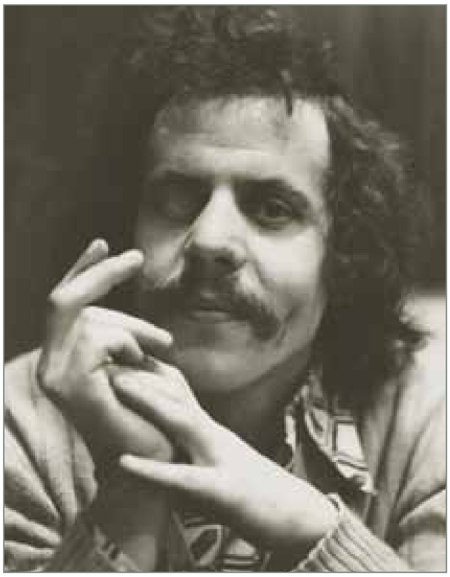
În operele *Turiști, Meleag, Noiembrie, Arșiță la Nistru,* artista prezintă noi modalități de redare a peisajului moldovenesc, formîndu-și stilul propriu, inconfundabil în pictură.

ATELIER

➤ Studiază lucrările Eleonorei Romanescu și pictează un peisaj inspirat din localitatea ta.

Andrei Sârbu (1950–2000)

Creația acestui pictor basarabean s-a manifestat îndeosebi în pictura de șevalet. Ea poate fi percepută și înțeleasă, ținîndu-se cont de faptul că aproape fiecare lucrare face parte dintr-o serie. Chiar la o sumară trecere în revistă a pînzelor lui Andrei Sârbu, se poate observa evoluția sa de la curentul artistic „pop-art" și cel al „realismului fotografic" la pictura abstractă și lirico-abstractă. Lucrări cunoscute: *Ușa, Contraste, De Paști la Butuceni, Gutuie, Fructe, Mere, Niculița* etc.

Andrei Sârbu. *Portret fotografic*

Dimineața

Sonet

Oglindiri

Termeni de atelier:

Pop-art – curent în arta plastică contemporană care se manifestă ca o reacție contra abstracționismului și o revenire la realism prin introducerea în compoziții a colajelor, obiectelor de uz cotidian, de tehnică modernă etc.

Realism fotografic – curent în artă apărut ca reacție față de arta abstractă și alte forme artistice de avangardă.

4 Arta populară

Arta populară a apărut și s-a dezvoltat în permanentă legătură cu existența poporului nostru, constituind o dovadă a talentului și ingeniozității sale. Ea reprezintă un ansamblu de creații artistice realizate, de obicei, de creatori anonimi în literatură, muzică, coregrafie, obiecte de artă plastică naivă și artizanat.

Arta populară este reprezentată printr-o mare varietate de genuri și specii, care țin de sfera artelor decorative: ceramică, țesutul covoarelor, vestimentație tradițională, prelucrarea lemnului și a pietrei, confecționatrea obiectelor din lozie, paie, prelucrarea metalelor și multe altele.

- **Olăritul** se cunoaște încă din mileniile III – II î.Hr. din vestigiile culturii Cucuteni-Tripolie (vase, figurine de oameni, animale etc.). Ceramica contemporană păstrează unele particularități tradiționale (după tehnica de executare, după formă, după culoare etc.). În prezent, există cîteva centre de olărit: în s. Hoginești, Călărași; s. Țigănești, Strășeni; s. Iurceni, Nisporeni, unde se creează obiecte de ceramică de o incontestabilă valoare (*fig. 2, 3*).

- **Prelucrarea artistică a lemnului** constituie una dintre cele mai vechi ocupații ale neamului nostru. Meșterii populari sculptau stîlpi, frontoane, streșini la case, măsuțe, polițe, lăzi pentru zestre, stative, linguri (*fig. 1, 4, 5*). Sculptura în piatră a apărut și s-a dezvoltat odată cu cea în lemn.

2

3

4

1

5

- **Meşteşugul ţesutului** – este reprezentat, în special, de covoare. Covorul moldovenesc este de obicei neted, din lînă pură (rareori amestecată cu bumbac) şi conţine ornamente foarte variate.Ţesutul covoarelor exprimă tradiţia localităţii şi a multor generaţii (*fig. 6, 7*).
- **Împletitul din lozie** – un vechi meşteşug autohton, utilizat din cele mai vechi timpuri (*fig. 8*).

6

7

E bine să ştii...

Covorul moldovenesc a cunoscut cel mai înalt nivel de dezvoltare în sec. XVIII–XIX, fiind denumit „scoarţă", „cergă", „lăicer", „război".

8

Evaluare

1. Completează-ţi portofoliul cu informaţii suplimentare despre artiştii plastici naţionali.
2. Elaborează un pliant despre o vizită imaginară la o expoziţie de artă.
3. Analizează în scris o operă a unui artist plastic naţional, conform reperelor de la pagina 61.
4. Examinează obiectele de artă populară cu ornamente. Comentează materialele şi tehnicile aplicate de meşterii populari.
5. Schiţează un vas decorativ. Ornamentează-l în stil naţional.
6. Copiază tabelul în caiet şi completează-l după modelul dat:

Autorul	Opera	Tematica reflectată
Alexandru Plămădeală		
Lazăr Dubinovschi		
Mihail Grecu		
Igor Vieru		
Glebus Sainciuc		
Valentina Rusu-Ciobanu		
Mihai Grati		
Eleonora Romanescu		
Andrei Sârbu		

Evaluare sumativă

1. **Numește materialele și instrumentele necesare pentru activitatea practică la lecțiile de educație plastică.**

2. **Selectează și numește tehnicile care necesită utilizarea culorilor de apă:**
   a) desenul cu creion simplu;
   b) tehnica „glasiu";
   c) colajul;
   d) modelajul;
   e) pictura cu guașe.

3. **Enumeră mijloacele de obținere a punctului plastic.**

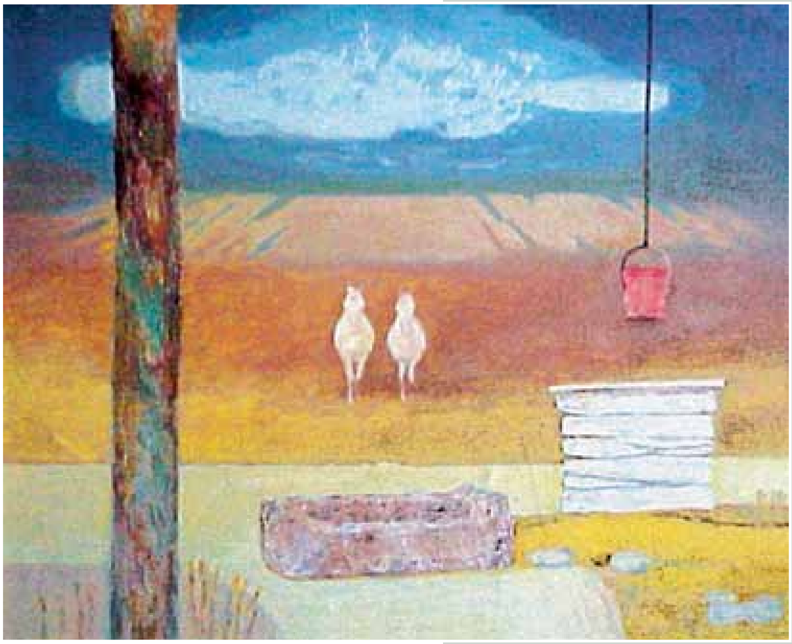
4. **Completează în caiet enunțul:**
   Linia după poziția sa este ... .

5. **Selectează varianta corectă și răspunde oral.**
   Forma spontană se obține prin:
   a) stropire;
   b) modelare;
   c) suflare.

6. **Explică întrebuințarea materialelor și instrumentelor de artă** (pag. 8–11).

7. **Indică și notează în caiet cîte o lucrare a artiștilor plastici:**
   Alexandru Plămădeală, Lazăr Dubinovschi, Valentina Rusu-Ciobanu, Igor Vieru, Mihail Grecu, Glebus Sainciuc, Eleonora Romanescu, Mihai Grati, Andrei Sârbu.

8. **Redactează un eseu (6–8 enunțuri) la tabloul *Cîte ceva despre oameni și ape* de Igor Vieru conform următoarelor repere:**
   • genul picturii;
   • compoziția elementelor în spațiul plastic;
   • coloritul;
   • mesajul plastic.

Igor Vieru
Cîte ceva despre oameni şi ape

CLASA a VI-a

Pictorii de mare talent își dau seama că atunci cînd amestecă pe paletă o culoare cu altă culoare, ei amestecă de fapt o culoare cu o doză de suflet.

Lucian Blaga

Richard Stainthorp
Pisica

Paul Signac. *Dejunul*

Modulul I

Materiale, instrumente şi tehnici de artă

1 Materiale şi tehnici grafice

Se ştie că între materiale, instrumente şi tehnici de artă există o strînsă legătură. Tehnica de artă impune alegerea anumitor instrumente şi materiale, alteori invers, materialele sau instrumentele dictează tehnica sau stilul de artă plastică.

1.1. Încă o dată despre materiale

Creionul simplu este un instrument de scris sau desenat şi se constituie dintr-o mină de grafit protejată de un înveliş din lemn, plastic sau metal. Este uşor de manevrat, urmele lui se şterg cu radiera.

Radiera se foloseşte pentru a şterge urmele de creion lăsate pe hîrtie. Are diverse forme şi culori, materialul din care se confecţionează fiind cauciucul sintetic.

Uneori, creioanele au la capătul opus vîrfului ascuţit o radieră, care poate elimina prin ştergere detalii foarte mici.

Aminteşte-ţi!

Ai studiat anterior:

materiale – hîrtie, creioane, cărbune, sanguină, creioane de ceară (cerate), tuş şi cerneală, pînză, lut, plastilină, vopsele de apă;

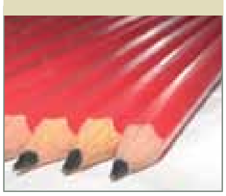
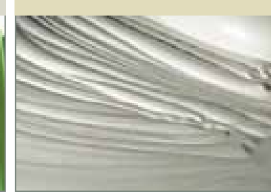
instrumente – pensulă, penel, peniţă, cuţit de paletă, eboşoar, spatulă, vas de apă.

E bine să ştii...

Pentru ascuţirea corectă a creionului, îndeosebi a vîrfului, este nevoie de ascuţitoare. Creionul poate fi ascuţit şi cu ajutorul cuţitaşului (cutterului).

Tabelul nr. 1

CREIOANE				
simple	*colorate*	*cerate*	*creioane „aqua"*	*estompă*
• cu montură din lemn, plastic • mecanice	• pe bază de pigmenţi, lasă urme grase colorate, greu de eliminat	• se produc din pigmenţi coloraţi şi ceară, lasă urme netede şi lucioase, care practic nu se şterg cu radiera	• componenţa este asemănătoare cu acuarela, urmele colorate se diluează cu apă, reliefînd textura hîrtiei	• este un sul mic de hîrtie, din piele sau din alt material moale, cu care se atenuează conturul unui desen
				

Un alt tip de radieră utilizată de artiştii plastici este făcută dintr-un cauciuc moale. Astfel de radiere se folosesc pentru ştergerea suprafeţelor mari de desen. Ele lasă mult reziduu, însă nu deteriorează (nu rod) hîrtia.

Reţine!

Cu creionul se desenează sub un unghi de 45^0 faţă de suport, astfel reducîndu-se ruperea minei de grafit.

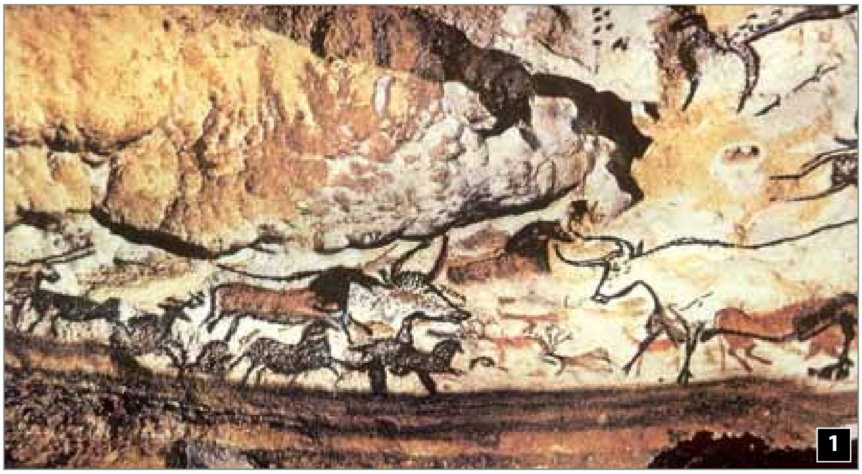
Aminteşte-ţi!

Suportul este suprafaţa pe care se desenează. El poate fi diferit: hîrtie de desen albă, hîrtie colorată, carton etc.

1.2. Analiza materialelor de artă şi a tehnicilor grafice utilizate în operele artiştilor plastici

Primele manifestări ale culturii plastice au fost desenele descoperite în peșterile preistorice. Oamenii au redat pe pereții lor imagini de păsări, animale, scene de vînătoare etc., așa-numita artă rupestră (*fig. 1*).

Mai tîrziu, alegerea mijloacelor materiale grafice determină stilul, maniera artistului plastic. În desenul pictorului Van Gogh *Peisaj*, observăm cum liniile constructive pot fi „combinate” cu „efectele picturale” ale liniilor modulate (*fig. 3*).

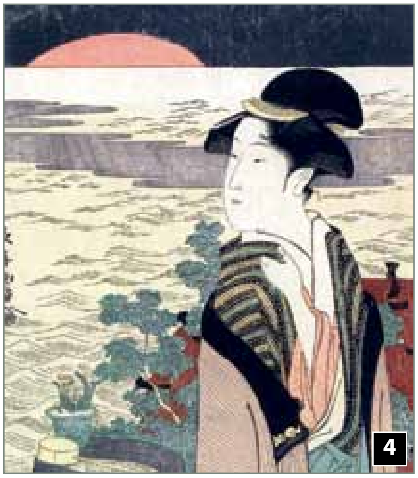
1

Pictură rupestră în peștera Chauvet, Franța

3

Van Gogh. *Peisaj*

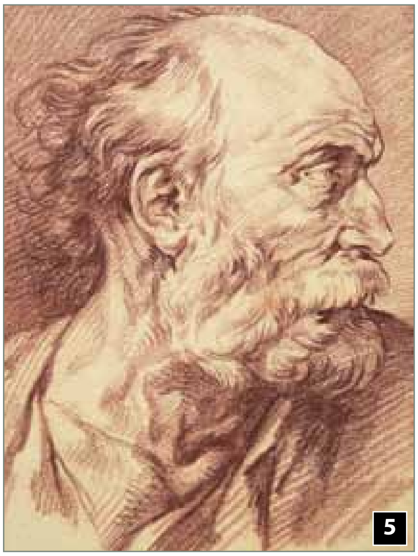
4

Gravură japoneză medievală

În epoca noastră, grafica este domeniul artei plastice reprezentat printr-o varietate de tehnici: desen în creion simplu, peniță, pensulă, gravură monocromă și policromă etc. (*fig. 2–4*). Artistul plastic dispune de toate tehnicile grafice pentru a transmite ideea, mesajul operei.

2

5

Amintește-ți!

Desenul este reprezentarea grafică a unei imagini plastice cu ajutorul creioanelor simple (*fig. 7*).

1.3. Lucrări realizate în grafică

Lucrările grafice pot fi:
– acromatice (alb-negru);
– monocrome;
– policrome.

Reține!

În timpul desenării:
- creionul se ține liber în mînă;
- degetele și încheietura mîinii se mișcă relaxat.

7

6

E bine să știi...

Desenînd cu creioanele colorate, nu le pune de fiecare dată în trusă. E mai comod să le ții în mîna stîngă sau pune-le în două containere, unul pentru culorile în tonuri calde, altul pentru cele în tonuri reci. Astfel poți găsi repede culoarea necesară.

Tehnica desenului cu creioane cerate

Desenul cu creioane colorate pe bază de ceară (creioane cerate) este o tehnică grafică cunoscută cu 500 ani î.Hr., cînd se utilizau culorile amestecate cu ceară. Astăzi, creioanele cerate se confecționează din ceară și pigment mineral. Tehnica de aplicare a acestora poate fi retușarea și întinderea hașurilor cu degetele sau trasarea diverselor tipuri de linii de contur, paralele, intersectate etc. Ele lasă urme netransparente și permit aplicarea liniilor deschise la culoare peste cele întunecate.

Deși se șterg greu, acestea necesită totuși aplicarea unor fixative speciale. Amestecînd culorile cu creioane cerate, obținem o suprafață lucioasă, fără textură (*fig.* 6).

Tehnica desenului cu creioane „aqua"

În industria modernă au apărut creioane colorate, urmele cărora se dizolvă cu apă, obținîndu-se efectul picturii în acuarelă „alla prima".

Pentru realizarea acestei tehnici sînt necesare creioane colorate, de tipul „aqua", hîrtie albă, pensule și un borcănaș cu apă.

Se execută în cîteva etape:

– pentru început, desenul se acoperă cu hașurile creioanelor colorate, după care unele fragmente se umezesc cu pensula (îndeosebi planurile îndepărtate, dacă pictăm un peisaj);

– urmele umezite ale creioanelor colorate fuzionează, obținîndu-se efectul picturii în acuarelă;

– evidențierea formelor se face cu creioane colorate pe suportul aproape uscat (*fig.*8).

8

ATELIER

- Studiază *figurile 2–8* și determină tehnica de artă.
- Exersează trasarea liniilor și aplicarea punctelor, utilizînd materialele grafice: creioane cerate, creioane colorate.

2 Materiale şi tehnici picturale

Există diverse tipuri de vopsele cu aceeaşi structură: pigmenţii coloraţi, conservanţii şi liantul.

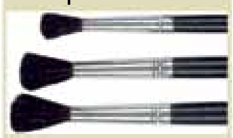
Cunoaşterea caracteristicilor pensulelor şi culorilor, a procedeelor de aplicare tehnică ajută la descifrarea mesajului plastic al picturii.

Aminteşte-ţi!

Pensula se compune dintr-un mîner, un manşon metalic şi fire de păr. Mînerul, de regulă, este lung ca să poată fi ţinut comod în mînă.

Pentru diferite vopsele se utilizează mai multe tipuri de pensule. De exemplu, pictînd cu guaşă sau acuarelă vom folosi pensule ascuţite, moi, elastice, rotunde din păr de veveriţă.

P E N S U L E — *Tabelul nr. 2*

rotunde	*plate*	*vîrtej*	*unghi*
• pentru desenarea detaliilor	• pentru întinderea uniformă a vopselelor pe suport	• pentru amestecarea cantităţilor mari de vopsea cu apă	• pentru definitivarea detaliilor, trasarea liniilor, dungilor
			

V O P S E L E — *Tabelul nr. 3*

vopsele de apă			*vopsele de ulei*
tempera		• Vopsea constituită din pigment amestecat cu lianţi pe bază de substanţe gelatinoase; are cea mai mare putere de acoperire.	• Vopselele de ulei nu se dizolvă în apă, se pictează în special pe pînză sau pe carton grunduit. Utilizarea lor necesită dizolvanţi speciali. Ele se usucă timp îndelungat şi au un luciu aparte.
guaşă		• Este o varietate a vopselelor tempera, graţie emulsiei pe care o conţine; culorile devin mate şi se deschid după uscare.	
acuarelă		• Vopsea în stare solidă sau vîscoasă, care se înmoaie în apă, nu are putere de acoperire şi este transparentă, chiar aplicîndu-se mai multe straturi.	
vopsele acrilice		• Sînt solubile în apă, dar rezistente la orice intervenţii după uscare; au un grad sporit de aderenţă la orice fel de suport; nu se decolorează la lumina soarelui.	

P A L E T E — *Tabelul nr. 4*

pentru acuarele	*pentru guaşe*	*pentru vopsele de ulei*
		

Amintește-ți!

Acuarela și guașa sînt compuse din suspensii de pigmenți (prafuri) de culoare, amestecate cu aglutinanți și dizolvate cu apă.

1

2

E bine să știi...

Acuarela și guașa au la bază aceiași amestec de pigmenți naturali și miere, doar că guașa mai conține gumă arabică, care încetinește uscarea ei.

3

4

2.1. Lucrări realizate în pictură

În funcție de tehnică, deosebim diferite tipuri de pictură: în tempera, în guașă, în acuarelă, în ulei, în vopsele acrilice etc.

Tehnica picturii în guașă

Guașa se diluează cu apă. Cu această vopsea se pictează pe suport din hîrtie, carton, mătase etc.

Tehnica picturii în guașă este similară celei în acuarelă. Guașa se dizolvă în apă, se aplică cu pensula sau cu cuțitul de paletă.

Spre deosebire de acuarelă, guașa poate fi suprapusă în mai multe straturi, iar la uscare culoarea devine opacă.

În continuare vom examina cîteva procedee de lucru cu guașa:

- **pictura cu pensula uscată**

Aplicînd vopseaua direct din borcănașe cu pensula uscată obținem evidențierea texturii suportului (*fig. 1*);

- **pictura în maniera acuarelei**

În acest caz, vopseaua se dizolvă cu o cantitate mare de apă care îi conferă transparență la pictarea pe hîrtie groasă. Astfel obținem efectul picturii „alla prima“;

Se obțin tente (pete) clare, deoarece vopseaua albă nu se amestecă în totalitate cu culorile depuse anterior (*fig. 2*);

- **aplicarea vopselelor pe fundal întunecat**

În acest caz obținem efectul cel mai apropiat de tehnica picturii în ulei (*fig. 4*), cu condiția aplicării aerate (rare) a tușelor de culoare, lăsînd să se vadă fundalul întunecat (colorat);

- **pictarea cu cuțitul de paletă**

Cuțitul de paletă permite amestecarea unor cantități mari de culoare sau aplicarea lor abundentă pe suport.

Este un mod de pictură mai îndrăzneț, în rezultatul căruia obținem efecte expresioniste și reliefarea texturii. Se pictează cu latul cuțitului (pentru suprapuneri), dar putem folosi vîrful și chiar mînerul pentru efecte mai spectaculoase (*fig. 3*).

2.2. Tehnici mixte de pictură

Tehnica picturii cu ceară și acuarelă

În această tehnică, subiectul se desenează pe suprafețe mari, aplicînd lumînarea peste liniile, dungile, punctele desenate. Astfel semnele grafice (liniile, punctele) trasate cu lumînarea rămîn albe transparente, deasupra pictîndu-se cu acuarelă în mod obișnuit.

Obținem o pictură mixtă, interesantă și originală (*fig. 5*).

5

2.3. Analiza materialelor de artă și a tehnicilor picturale utilizate în operele artiştilor plastici

De la cele mai „vechi” lucrări în acuarelă, datînd de 3 500 de ani, și pînă la creațiile din zilele noastre, observăm aceleași caracteristici de bază: transparența și luminozitatea culorilor. Subiectele abordate în lucrările de acuarelă au rămas în general neschimbate: peisaje, portrete, redarea chipului uman, natura statică, compoziții abstracte – diferă doar maniera de lucru a pictorului.

De exemplu, pictorul german Albreht Dürer (*fig. 10*) a creat o serie de lucrări în acuarelă pe suport de hîrtie, care reprezintă lumea vegetală și cea animală. Ele sînt redate cu o deosebită măiestrie în manieră realistă. La fel de originale și „proaspete” sînt lucrările maeștrilor Yves Brayer și Julio Quesada (*fig. 6, 7),* unde vopselele de acuarelă sînt aplicate ușor, rapid, lăsînd să se întrevadă culoarea albă a hîrtiei.

9
El Greco. *Apostol*

6
Yves Brayer. *Cai*

7
Julio Quesada. *Peisaj*

10
Albrecht Dürer. *Plante*

Tratarea picturală a suprafețelor plastice a fost aplicată ca metodă și tehnică de lucru în diverse epoci, perioade și curente artistice. În perioada Renașterii, tehnica picturii în culorile de ulei au aplicat-o Leonardo da Vinci, Rafael, El Greco, Tițian (*fig. 8*) etc.

De exemplu, în lucrarea *Apostol* de El Greco, picturalitatea veșmintelor și a chipului sînt trecute printr-o gamă variată de tonuri și nuanțe.

Aplicarea tușelor de culoare pe formele plastice este relevantă pentru pictura impresionistă, cum ar fi, spre exemplu, în *Natură statică cu mere și portocale* de Paul Cézanne (*fig. 11*).

11
Paul Cézanne. *Natură statică cu mere și portocale*

8
Tițian
Madonna cu pruncul

ATELIER

- Examinează tabelele nr. 1 şi nr. 3, separă instrumentele de materiale şi scrie-le în caiet într-un nou tabel.
- Pictează cu guaşe sau acuarele un peisaj de toamnă, aplicînd un procedeu de lucru indicat la această temă.

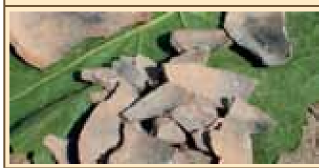
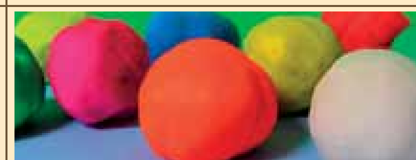
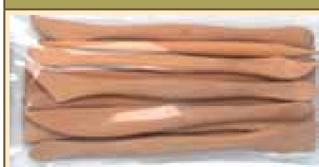
3 Tehnici sculpturale

Modelajul este tehnica prelucrării artistice a materialelor maleabile, cărora li se dă o anumită formă. Această tehnică este accesibilă tuturor.

Amintește-ți!

În sculptură, în funcție de materialul utilizat, formele spațiale pot fi obținute prin următoarele metode: plastică, turnare, cioplire.

Tabelul nr. 5

Materiale maleabile (moi)		
lutul	*plastilina*	*lutul polimeric*
Se găsește în natură.	Este compusă dintr-un amestec de substanțe de rășini, colorat cu diferiți pigmenți.	Este un material nou compus din polimeri.
		
Instrumente specifice modelării		
		

Pentru activitatea de modelaj trebuie să pregătim locul de muncă, materialele și instrumentele necesare: plastilina, lutul, ebоșoarul, suportul.

Vom utiliza schițe, studii pregătitoare ale formelor din natură sau imaginare.

Etapele modelării unui personaj (lut, plastilină)

a) Modelăm figurina dintr-o bucată întreagă;
b) Avem grijă ca modelul să fie stabil;
c) Supunem modelul uscării sau arderii (în cazul lutului), dacă avem condiții speciale;
d) La dorință, decorăm modelul după imaginație.

E bine să știi!

Formele spațiale se pot obține nu numai prin sculptură sau ceramică. Putem crea diverse forme spațiale și prin plierea hîrtiei sau a cartonului. Arta modernă oferă exemple de lucrări spațiale confecționate din hîrtie în baza modulului. Se mai utilizează desfășurata formelor ori a procedeului numit „origami”.

Din lut se modelează diverse obiecte decorative (urcioare, farfurii, jucării). După ce se usucă la temperaturi înalte în condiții speciale, aceste obiecte devin roșietice și pot fi colorate.

Reține!

Procedeele de modelare sînt: rostogolirea, netezirea, adîncirea, întinderea formei.

Analiza materialelor de artă şi a tehnicilor sculpturale utilizate în operele artiştilor plastici

Crearea imaginii plastice a fost o necesitate a omului încă din perioada preistorică. Drept dovadă pot servi desenele, picturile rupestre descoperite în peșteri. Însă imaginea plastică nu li s-a părut oamenilor suficient de expresivă, ei au avut nevoie de forme, figurine pe care să le poată simți (pipăi). Astfel au apărut formele volumetrice (*fig. 4*) modelate din lut sau cioplite în piatră, din oasele animalelor, acestea fiind utilizate în diverse ritualuri.

Cultura Greciei Antice a dezvoltat sculptura realistă aducînd-o la un nivel foarte înalt. Sculptorul grec Miron în opera *Discobolul* a redat corpul uman într-o mișcare dinamică (*fig. 14* pag. *154*). În secolul XX apar noi posibilități pentru extinderea tehnicilor sculpturale. În sculptura abstractă se utilizează metode noi, moderne de lucru, apar materiale mai puțin obișnuite pentru sculptură (de exemplu sîrmă, oglinzi etc.).

Henry Moore în lucrarea *Figură culcată* (*fig. 1*) a simplificat forma, aducînd spectatorului un mesaj plastic de relaxare, liniște și calm.

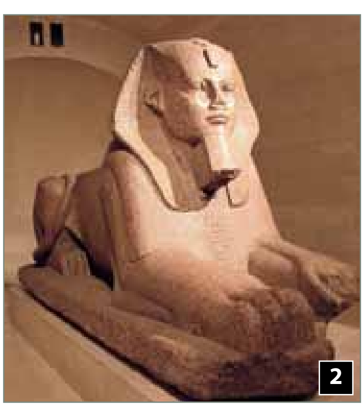
4 *Statuete.* Cultura Cucuteni-Tripolie

1 Henry Moore. *Figură culcată*

5 Tudor Cataraga. *Vasile Alecsandri*

2 *Sfinx.* Egiptul Antic

Ion Zderciuc *Grigore Vieru* 3

Astfel, analiza materialelor, a tehnicilor și a formelor volumetrice sculpturale ne oferă o diferență clară între epoca, stilul și maniera de lucru ale unui sculptor antic și ale unuia modern (*fig. 2* și *3*).

ATELIER

- Examinează atent sculpturile din *figurile 2, 3, 5* şi determină materialul din care au fost create.
- Modelează din plastilină/lut un personaj dintr-un basm.

4 Tehnici decorative

Arta decorativă a apărut din necesitatea omului de a-și înfrumuseța viața, fiind cea mai veche manifestare artistică.

Arta decorativ-aplicată este arta ornamentării, împodobirii obiectelor de uz casnic, a vestimentației și a accesoriilor etc.

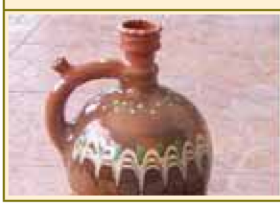
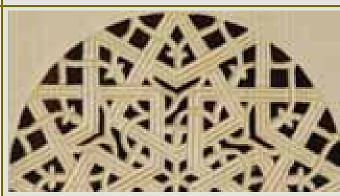
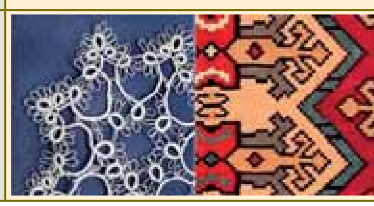
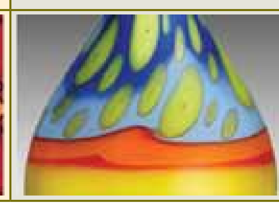
Domeniile de aplicare a artei decorative sînt foarte variate (tapiserie, broderie, lemnărie, giuvaergerie etc.). Nu mai puțin variate sînt și materialele și tehnicile utilizate. La înfrumusețarea suprafețelor decorative se ține cont de dimensiunea, forma, culoarea și materialul din care acestea sînt confecționate. În cadrul orelor de *EP* se pot aplica, picta, desena ornamente decorative pe diverse tipuri de materiale.

Reține!

La alcătuirea ornamentelor decorative, vom ține cont de ritm, repetiție și alternanță.

Tabelul nr. 6

ORNAMENTUL			
Pe lut – ceramică	***Pe lemn*** – motive decorative; folosite uneori în arhitectură	***Țesătură*** – covor, vestimentație, broderii	***Pe sticlă*** – vaze, platouri, pahare
			

În natură și uneori în arta plastică, expresivitatea formelor spontane este la voia întîmplării. Dar, pentru crearea formelor elaborate, artistul meditează îndelung, utilizînd diverse procedee artistice, unul dintre acestea fiind procedeul *transformării* (*fig. 1*, *2*). Operația de simplificare a formelor din natură, ca acestea să întrunească elementele unui ornament, se numește *stilizare*.

1

2

E bine să știi...

Procedeul transformării se aplică și în procesul de creație literară a unor eroi din povești, ca de exemplu, Sfarmă-Piatră, Strîmbă-Lemne, Păsărilă, Ochilă etc.

Deseori, în procesul de creare a formelor plastice, procedeul transformării se îmbină cu cel al stilizării.

Stilizarea plastică este simplificarea aspectului formelor naturale, astfel încît acestea să se transforme în elemente ale unui ornament. În procesul stilizării unei forme plastice, detaliile nesemnificative sînt omise, scoțîndu-se în evidență particularitățile expresive. Drept exemplu de stilizare a unei frunze pot servi imaginile din *figura 4*:

• frunză naturală;

• frunză supusă stilizării – detaliile mărunte au fost înlocuite, pe anumite porțiuni, cu diverse tipuri de linii, obținîndu-se un desen simplu, din care reiese forma expresivă a frunzei.

În procesul stilizării se recomandă utilizarea formelor geometrice. Definim tipul stilizării în funcție de tipul de linii prin care sînt simplificate formele plastice:

- **stilizarea caldă** – forma este simplificată cu linii calde;
- **stilizarea rece** – forma este simplificată cu linii reci.

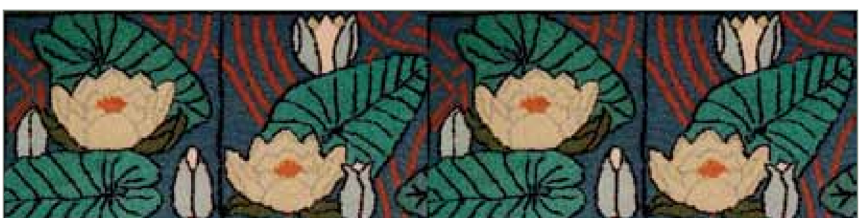
Formele stilizate oferă mari posibilități pentru compunerea decorativă. De obicei, plasticienii apelează la forme stilizate pentru a găsi noi posibilități de grupare, aranjare și compunere a unui ornament (*fig. 3–5*).

4

Reține!

Dacă la simplificarea formelor sînt folosite diverse tipuri de linii, se obține o *stilizare combinată*.

3

În funcție de suprafața plastică ce urmează a fi decorată (sticlă, plastic, lemn, țesătură etc.) se vor aplica tehnici de artă specifice, dictate în mare măsură de materialul ales (*fig. 5*).

5

Termeni de atelier:

Stilizare – simplificare, extragere, invenție și interpretare plastică.

Linii calde – linii ondulate, fără colțuri.

Linii reci – linii drepte, colțuroase.

Motiv decorativ – compoziție ornamentală cu aplicarea repetabilă a elementelor stilizate.

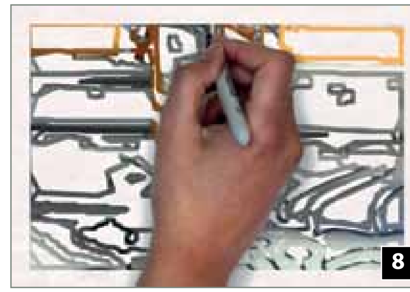
ATELIER

➢ Examinează și comentează transformările plastice din *figura 1*.

➢ Examinează obiectele de artă decorativă cu ornamente și forme stilizate. Comentează tipurile de stilizare (*fig. 3, 5*).

➢ Transformă o frunză, prin stilizare caldă sau rece, în motiv decorativ. Aplică acest motiv într-o compoziție decorativă.

6

8

9

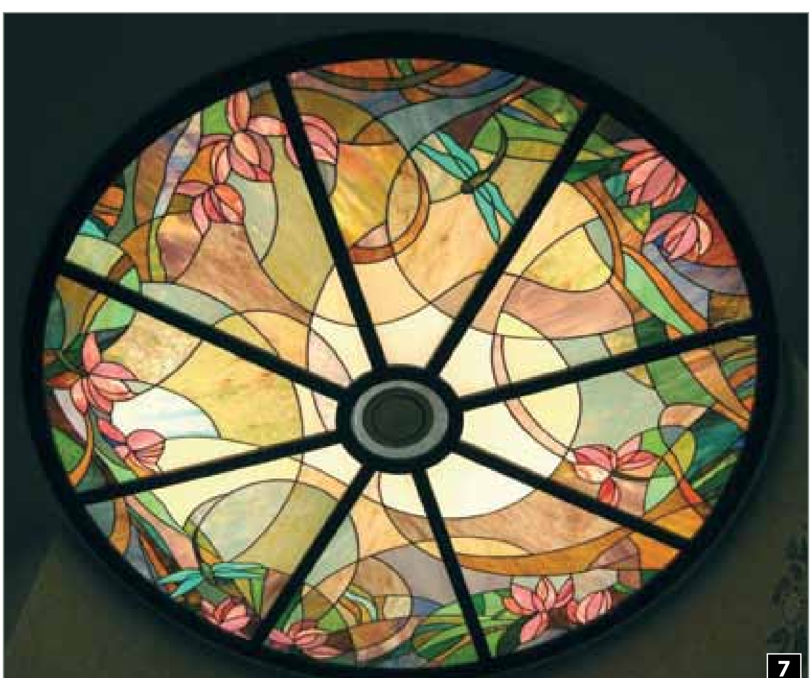
Dintre tehnicile specifice artei decorative monumentale face parte și vitraliul, care reprezintă un panou compus din bucăți de sticlă colorată, montate într-o rețea de rame metalice.

El poate servi drept decor în interiorul încăperilor și ca fereastră multicoloră (*fig. 6, 7*).

O imitație de vitraliu se poate obține cu materiale și instrumente mult mai simple: prin contururi speciale aplicate pe o bucată de sticlă (*fig. 10*).

Pentru a realiza o lucrare de acest gen, desenăm la început imaginea stilizată (*fig. 8*), apoi trasăm linii de contur, iar porțiunile obținute le colorăm cu vopsele acrilice (*fig. 9*) în culorile dorite.

10

7

ATELIER

➢ Realizează o compoziție în tehnica imitării vitraliului cu subiectele *Compoziții pascale* sau *Urcior*.

Analiza materialelor de artă şi a tehnicilor utilizate în operele decorative

Tehnicile folosite în arta decorativă aplicată provin din arta populară, majoritatea obiectelor decorative autentice fiind moştenite de la strămoşii noştri.

Obiectele descoperite de arheologi aduc multe informaţii despre cultura neamului nostru, posibilităţile materiale şi tehnice, ocupaţiile (de atunci) ale oamenilor. Elementele principale ale decorului de pe vasele descoperite la Cucuteni sînt liniile, punctele, culoarea lutului ars (*fig. 13*). Sînt utilizate simboluri precum pomul vieţii, omul, păsări, animale, figuri geometrizate: cercul, pătratul, rombul etc.

În alte culturi, de exemplu cea a Egiptului Antic, elementul decorativ îl constituia lotusul (*fig. 14*), iar în Grecia Antică – frunza de acantă (*fig. 11*).

Ornamentele decorative pot fi create pe diverse suprafeţe cu cele mai variate materiale, iar tehnicile de aplicare a acestora sînt numeroase (*fig. 12, 15, 16*). Ele au dat naştere unei ramuri noi a artei decorative – designul.

13

Muzeul Naţional de Etnografie şi Istorie Naturală, Chişinău
Ceramică (Cultura Cucuteni-Tripolie)

14

11

15

12

16

5 Subiectul lucrării plastice

Imaginea artistică nu este doar un produs final în creația artistului plastic. Ea constituie și un proces al cunoașterii umane.

Imaginea artistică redă în mod individual lucruri reale, trăiri și sentimente puternice.

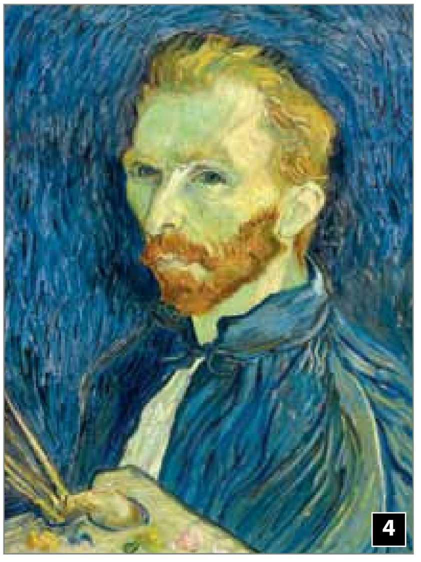
Astfel, pictorii Paul Gauguin (*fig. 3)* și Van Gogh (*fig. 4)* au pictat împreună pe parcursul unei veri aceleași peisaje din localitatea Arles, sudul Franței. Însă peisajele lor sînt total diferite din punct de vedere compozițional, după modul de aplicare a tușelor cromatice și după expresivitatea plastică. Deși ambii au pictat aceleași locuri, viziunile lor artistice au fost diferite (*fig. 1, 2*).

3

Paul Gauguin. *Autoportret*

1

Paul Gauguin. *Peisaj din Arles*

4

Van Gogh. *Autoportret*

2

Van Gogh. *Peisaj din Arles*

ATELIER

- Examinează peisajele din *figurile 1* și *2*. Determină stilul și maniera artistică aplicată.
- Adă exemple de subiecte comune și în alte domenii de artă: muzică, teatru, literatură.
- Împarte foaia în părți egale și realizează o compoziție cu același subiect: *Flori în vază* în două tehnici diferite.

Realizarea a unuia și aceluiași subiect poate fi total diferită în funcție de materialele și tehnicile de artă utilizate.

Privește cum este redat chipul feminin de către diferiți artiști plastici în diverse materiale și tehnici (*fig. 5–10*).

Arta plastică ne permite să experimentăm, să încercăm diverse combinații de materiale, tehnici cu diferite instrumente, pe care uneori le putem crea și singuri. Este foarte important însă să ținem cont de **compatibilitatea** acestora și să nu pierdem **ideea** lucrării.

9

Henry Matisse. *Femeia cu ochii verzi*

5

Sandro Botticelli. *Nașterea lui Venus* (detaliu)

7

Milița Petrașcu
Chip de femeie

10

Georges Braque. *Femeie cu chitară*

6

Ion Zderciuc. *Studentă*

8

Nicolae Grigorescu. *Portret de țărăncuță*

Relaţia: subiect-materiale-tehnică

Reușita unui tablou, a unei compoziții sculpturale sau a unei lucrări decorative depinde de relaționarea între subiect, materiale și tehnica de lucru.

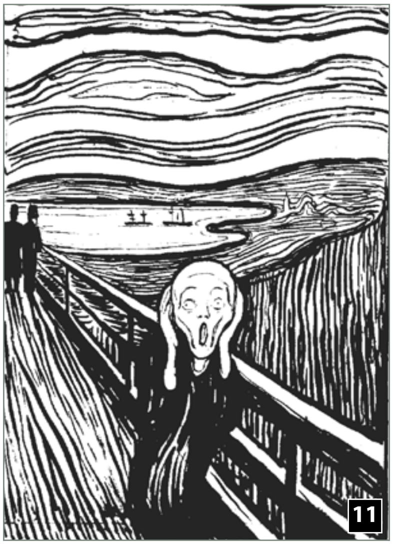
Alegerea tehnicii și a materialelor de artă cu care dorești să reprezinți un subiect anume este foarte importantă.

Anume prin selectarea reușită a tehnicii și a materialelor poți mări expresivitatea subiectului și a ideii plastice.

Uneori, materialele de artă și instrumentele dictează tehnica și subiectul lucrării. De exemplu, tușul și penița, carioca sau stiloul se potrivesc cel mai mult la redarea formelor mici sau la reprezentarea unor structuri din natură, precum blana animalelor, penajul păsărilor (*fig. 14*), poenița cu flori etc. Guașele sînt potrivite pentru pictarea în straturi și redarea cromaticii reci (de exemplu, redarea iernii, *fig. 12*).

Amintește-ți!

Anterior, ai învățat că orice lucrare pornește de la o idee. Artistul plastic se gîndește, ce va exprima opera sa și ce mesaj va transmite spectatorului.

11

Edvard Munch. *Strigătul* (gravură)

13

Edvard Munch. *Strigătul* (tablou)

12

E bine să știi...

Artistul modern, Edvard Munch, a reușit cu mijloace artistice minime să transmită emoții puternice. Un exemplu elocvent îl constituie gravura și tabloul *Strigătul* (*fig. 11, 13*), care reprezintă o compilație reușită între subiect și materialele de artă.

14

ATELIER

- Indică tehnica și materialele potrivite pentru subiectul *Noapte*. Motivează.
- Numește exemple de opere plastice, ideea cărora a fost amplificată prin tehnica de artă aplicată.

15

16

17

Evaluare

1. Copiază în caiet tabelul de mai jos şi completează-l.

MATERIALE, INSTRUMENTE		
grafică	pictură	sculptură

2. Indică în caiet imaginea (*fig. 15–17*) de la această pagină, care corespunde următoarelor tehnici:

Pictură
Grafică
Sculptură

3. Scrie în caiet ce este ornamentul şi domeniile de aplicare a acestuia.

4. Numeşte procedeele artistice specifice artei decorative (pe care le-ai studiat)

5. Transcrie în caiet şi uneşte cu săgeţi materialele care se potrivesc următoarelor tipuri de lucrări:

bust sculptural	***canava, pînză***
tablou pentru interior	***marmură, lut***
broderie artistică	***vopsele de ulei***
ilustraţii pentru carte	***acuarele, creioane colorate***

6. Realizează o compoziţie cu subiect liber în una din tehnicile de artă studiate în acest modul.

Modulul II

Mijloace artistico-plastice

1 Expresivităţi şi semnificaţii ale punctului

Punctul și linia au fost utilizate în arta plastică din cele mai vechi timpuri, fiind prezente în primele manifestări culturale ale omenirii.

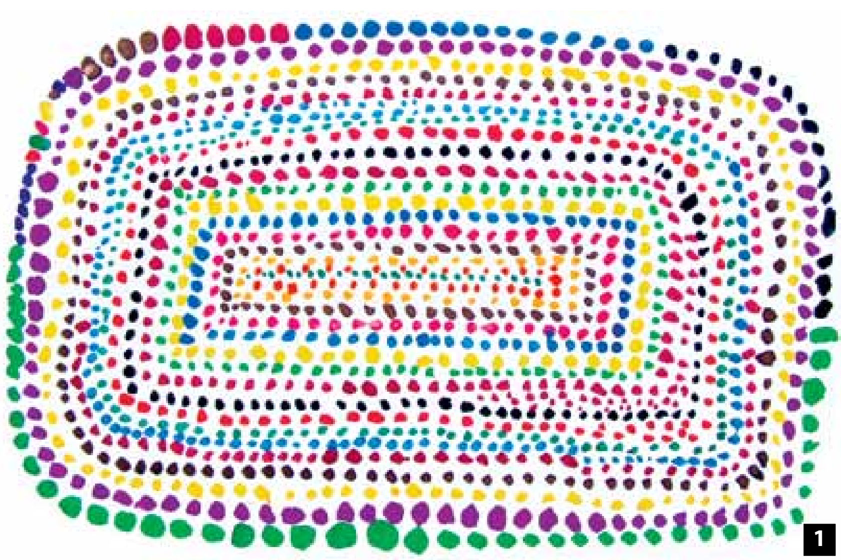
Punctul este urma lăsată de un instrument pe orice suport printr-o singură atingere.

Deopotrivă cu linia, culoarea și forma, punctul deține rolul decisiv în crearea compozițiilor grafice, picturale sau decorativ-aplicate (*fig. 2, 7*).

În arta plastică, prezența punctului se percepe ca un început al actului de creație.

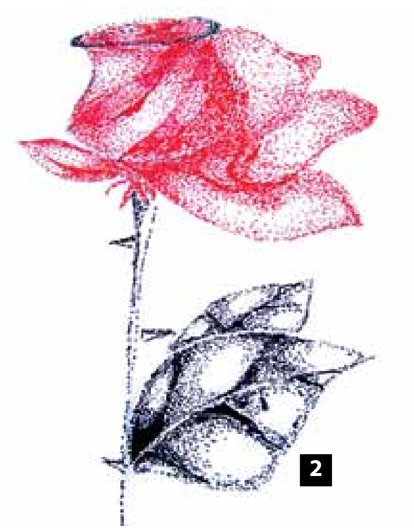
Punctul are diverse funcții și se utilizează în următoarele expresivități:

- **Punctul ca element de limbaj plastic** „independent", care sugerează în lucrare o imagine clară, precum stele pe cer, flori mărunte, roi de albine, fulgi de nea etc. (*fig. 3*).
- **Punctul de diferite mărimi** (mic, mediu, mare) exprimă spațiul, volumul, clarobscurul și se obține prin diferențierea de culoare, dimensiune sau ordonare (*fig. 1, 4, 5*).
- **Punctul, drept element constructiv**, ajută la desenarea obiectelor reale și sugerează spațiul în perspectiva liniară (*fig. 2, 4*).

1

Amintește-ți!

Punctul cromatic (colorat) este utilizat în picturile neoimpresioniste.

2

E bine să știi...

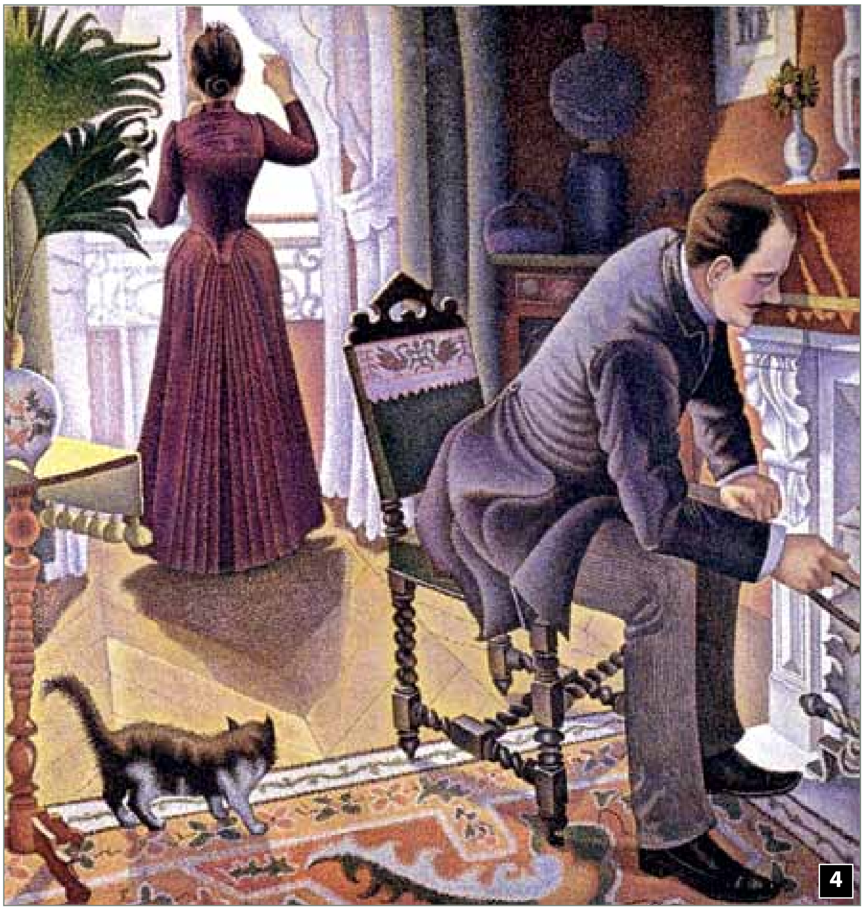
Există puncte aerate și aglomerate. Punctele aerate au un plus de spațiu între ele, iar cele aglomerate sînt amplasate unul lîngă altul (*fig. 3*) sugerînd forma obiectelor.

3

După modul de amplasare pe suport, punctele au următoarele semnificații:

- **Punctele înșirate pe orizontală** – *mișcare, pornire*;
- **Punctele aliniate pe verticală** – *înălțare, coborîre*;
- **Punctele aranjate pe cerc** – *rotație, horă, mișcare continuă*;
- **Punctele amplasate răzleț** – *dezordine, aglomerație*.

În picturile „poantiliste" punctele prin mărimea și culoarea lor pot reda efecte de spațialitate: punctele colorate în tonuri calde creează efectul de apropiere a spațiului, iar cele mici de culori pale pastelate sugerează depărtarea.

4

Paul Signac. *Duminica*

Află mai mult!

În tablourile care reprezintă chipul uman adeseori ochii sînt redați prin puncte expresive. De exemplu, în portretul lui Nicolae Tonitza (*fig. 6*), ochii negri ca cireașa coaptă, reprezentați în formă de puncte mari, expresive, transmit uimire și sinceritate copilărească.

6

Nicolae Tonitza. *Fetița*

7

5

ATELIER

- Indică imagini din modul care conțin puncte evidente. Comentează semnificațiile și expresivitățile acestora.
- Realizează exerciții de obținere a punctelor în diferite moduri cu diverse materiale.
- Confecționează un semn de carte din carton și decorează-l cu ornamente geometrice, alcătuite din puncte diferite ca mărime și culoare.

2 Expresivități și semnificații ale liniei

În grafică, în pictură și în arta decorativă linia și punctul sînt elementele de limbaj plastic importante, prin intermediul cărora se creează formele imaginilor plastice.

Gradul de expresivitate și energetică vizuală în orice lucrare de artă depinde de modul de trasare a liniilor, de configurațiile lor în crearea formelor plastice (*fig. 2*). În funcție de măiestria artistului, de instrumentele sau materialele de artă cu care se trasează liniile plastice se schimbă expresivitatea operei de artă (*fig. 5*).

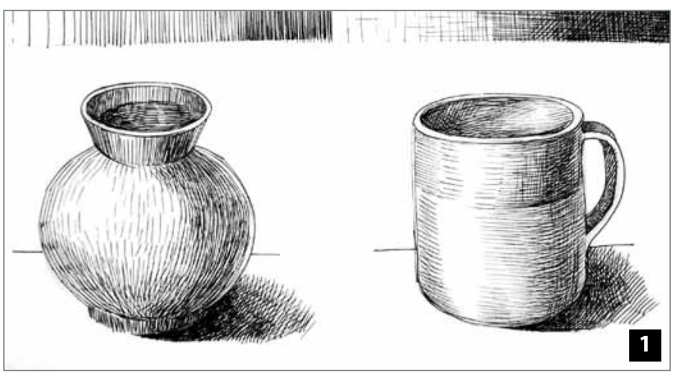
În lucrările de artă liniile se aplică la conturarea formelor, redarea volumului obiectelor, texturii și spațiului.

Procedeele de creare a liniilor:

Linia în duct continuu – este neîntreruptă, fiind executată fără a ridica creionul de pe suport (*fig. 3*). Se aplică la desenarea schițelor rapide. Realizarea schițelor în linii de duct continuu exprimă gradul de măiestrie și talentul artistului plastic.

Linia de hașură – prin trasarea ei paralelă sau intersectată pe forma obiectelor redă volumul acestora (*fig. 1*).

Linia modulată – este cea în care grosimea, intensitatea sau culoarea se modifică (*fig. 4*).

1

Ilie Bogdesco. *Melancolie* 2

3

Jean Dubuffet. *Linii în duct continuu*

Amintește-ți!

Ai studiat anterior tipurile de linii, precum cele verticale, orizontale, oblice, drepte, frînte, subțiri și groase.

4

Victor Vasarely. *Linii modulate*

5

Pablo Picasso. *Domnişoara*

E bine să știi...

Linia modulată este un „instrument" ce redă nervul artistic al plasticianului, accentuînd mesajul plastic (*fig. 2, 4*).

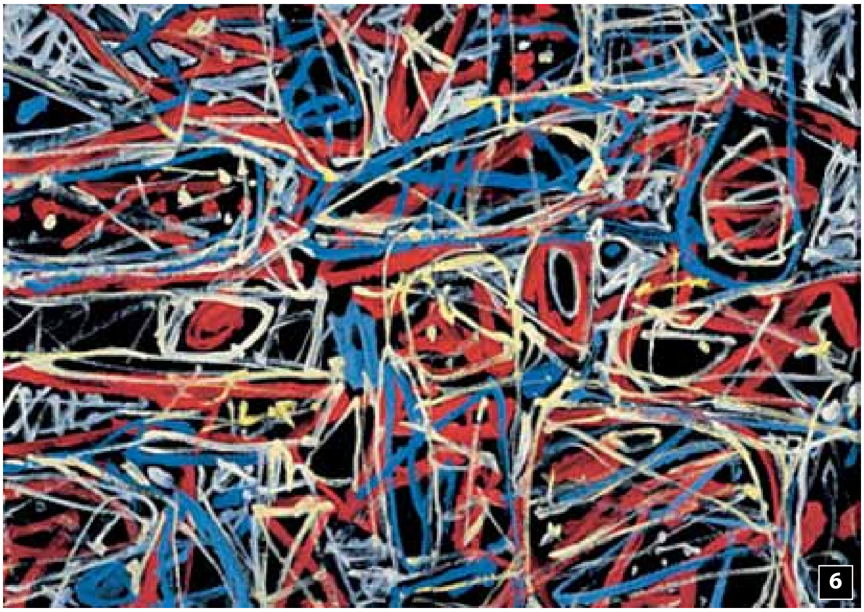
Expresivitatea și semnificația liniilor pot fi „citite” după tipul și modul lor de grupare (*fig.* 6–9).

În arta plastică, liniile precum și culorile au semnificațiile lor. De exemplu, un obiect mărunt va fi redat cu linii subțiri, abia vizibile. Astfel, **liniile subțiri** capătă semnificația de gingășie, finețe, uneori lumină.

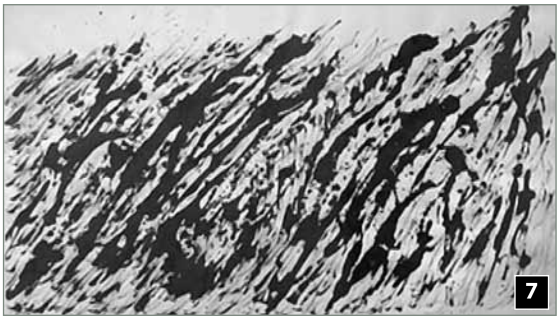
Liniile groase, întunecate ne pot sugera umbra, forța sau sentimentul de stabilitate. Anume liniile groase pot fi observate în umbra de pe tulpina unui nuc sau în schița unor stîlpi.

Studiind liniile prezente în operele de grafică, pictură sau artă decorativă s-au stabilit următoarele semnificații:

- **Linia orizontală** – *liniște, calm, statică, repaus*;
- **Linia verticală** – *înălțare, aspirație, măreție*;
- **Linia oblică** – *mișcare, agitație, neliniște*;
- **Linia frîntă** – *asprime, dinamică, ritmuri*;
- **Linia curbă** – *emotivitate, delicatețe, căldură*;
- **Linia dreaptă** – *logică, rațiune*.

6

Jean Dubuffet. *Compoziție*

7

Henri Michaux. *Fără titlu*

E bine să știi...

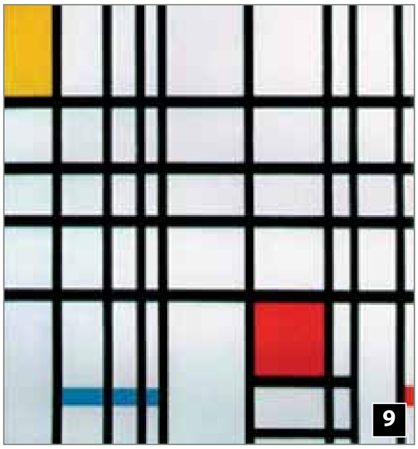
Creatorii populari folosesc liniile în decorarea ceramicii, țesăturii, costumelor naționale. Alături de puncte, linia îmbogățește expresia artistică a ornamentelor (*fig. 5* pag. 99 și *fig.* 8).

8

Termeni de atelier:

Expresivitatea liniei – exprimarea, sugerarea unor idei.

Semnificație în arta plastică – sensul unor elemente de limbaj plastic.

9

Piet Mondrian
Compoziție în galben, roșu și albastru

ATELIER

- Descoperă expresivitățile și semnificațiile liniilor din imaginile acestui modul. Comentează-le.
- Îndeplinește exercițiul *Valurile mării* utilizînd liniile modulate și curbe în tonalități de albastru.

3 Mijloace de expresie în sculptură

Forma tridimensională nu este doar un element al expresivității plastice, ci și un mijloc esențial al ei.

Avînd un caracter tridimensional, sculptura trezește oamenilor emoții puternice. Ea are menirea de a transforma ideea într-o formă stabilă, care poate fi privită din diferite racursiuri (unghiuri de vedere).

Sculptura impune artistului mai multe restricții decît celelalte genuri de artă plastică, materialele și tehnicile specifice fiind esențiale în crearea ei.

În continuare, ne vom referi la cîteva mijloace de expresie în sculptură:

Lumina – trecerile de la lumină spre umbră conferă sculpturii un sens artistic, mărind expresivitatea ei. Modalitățile de reținere a luminii sînt diverse și depind de prelucrarea artistică a suprafețelor sculptate. De exemplu, lumina pe partea lustruită a sculpturii ocupă o suprafață mai mare și se vede mai bine (*fig. 1*), în timp ce pe o suprafață „zgrunțuroasă” iese mai puțin în evidență (*fig. 2*).

1 Constantin Brâncuşi. *Muza*

2 Alberto Giacometti. *Autoportret*

Amintește-ți!

Sculptura este una dintre ramurile artei plastice, care creează imagini tridimensionale al căror limbaj plastic se exprimă prin forme modelate, cioplite în lemn, dăltuite în piatră, turnate în ghips sau sudate din metal.

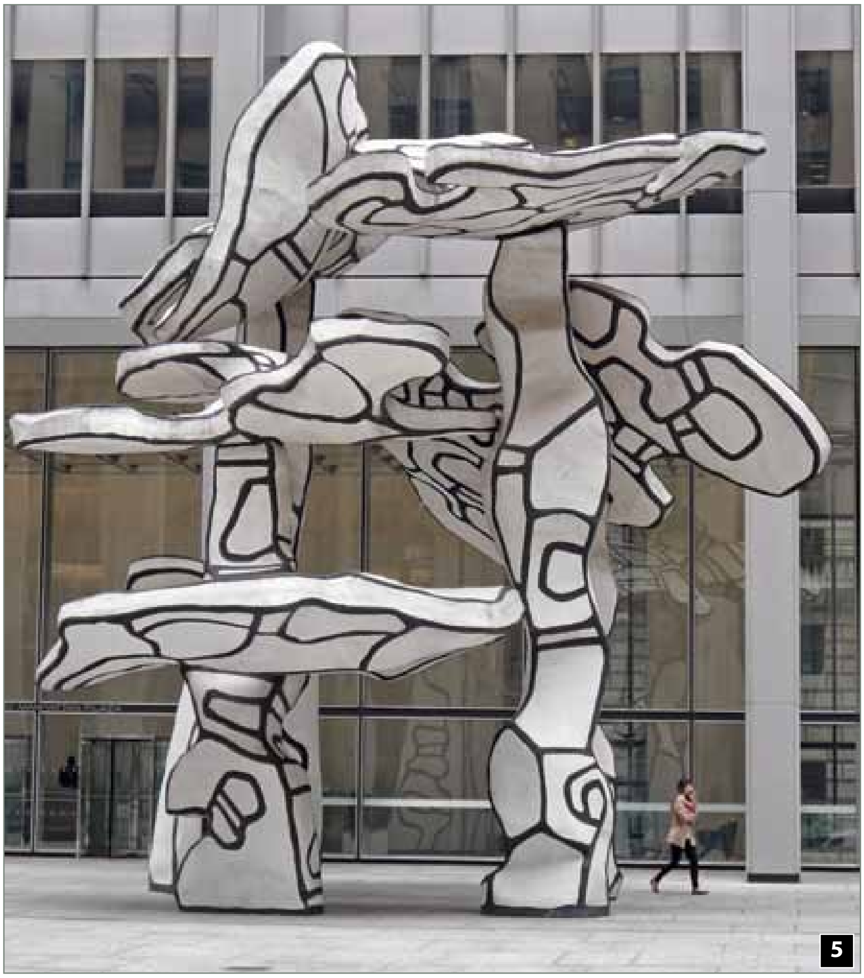
3 Pablo Picasso. *Sculptură spațială*

E bine să știi...

Uneori sculptura păstrează culoarea materialului din care a fost creată.

4 Vlad Bolboceanu. *Umbre*

Jean Dubuffet. *Sculptură spațială*

Trevor J. Askin. *Formă binară*

Raportul „gol/plin" – se stabilește între partea spațiului real (partea goală) și volum (partea plină). Astfel, „golul" integrat în sculptură devine expresie, „plinul" fiind mijlocul ei specific de expresie plastică. Drept exemplu poate servi sculptura spațială creată de Pablo Picasso (*fig. 3*). Acest mijloc de expresie plastică se utilizează deseori în sculptura modernă spațială (*fig.4–5*).

Valentin Vîrtosu. *Femeia-cactus*

Barbara Hepworth. *Sculptura ovală Nr. 2*

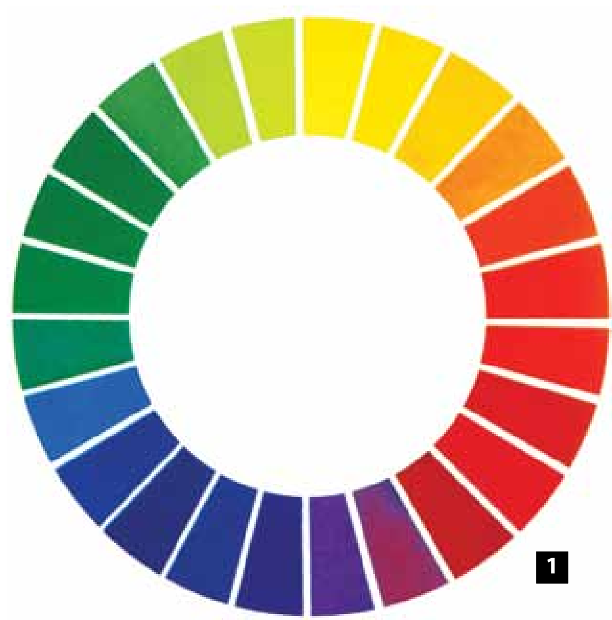
ATELIER

- Studiază imaginile de la tema dată și identifică mijloacele de expresie plastică.
- Creează o formă spațială din carton, hîrtie sau alte materiale, care îți vor permite să aplici raportul gol/plin. Decorează-o la dorință.

4 Nuanţarea

Pictura ca ramură a artei plastice își are propriile mijloace de expresie, culoarea fiind elementul definitoriu al acestora. Valoarea unei picturi depinde în mare măsură de cultura cromatică a maestrului, de modul în care acesta poate aplica la nivel practic regulile de armonizare, de combinare și de nuanțare a culorilor.

Amestecul cromatic poate fi atît fizic, cît și optic. *Amestecul fizic* se obține fie spontan, adică direct pe suport, fie intenționat, pe paletă, cu pensula sau cu cuțitul de paletă. Amestecul cromatic al culorilor este o artă care necesită cunoașterea legităților și modalităților practice de obținere a acestor combinații.

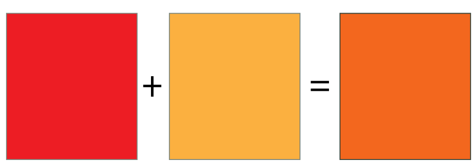

1

4.1. Nuanţarea culorilor

Nuanțele reprezintă amestecul culorilor învecinate din cercul cromatic. Ele se realizează prin treceri line, treptate de la o culoare la alta.

Iată cum se obține o nuanță:

Roșu + oranj = roșu-oranj

Pentru a obține nuanțe de roșu, celelalte culori se iau pe rînd și se folosesc în cantități mici, iar roșul într-o cantitate mai mare.

Așadar, nuanțele unei culori se obțin, dacă amestecăm două culori învecinate din spectru (*fig. 1*).

Dacă amestecăm culorile binare cu cele primare, două cîte două, obținem 6 culori-nuanțe:

Oranj+roșu=oranj-roșcat
Oranj+galben=oranj-gălbui
Verde+galben=verde-gălbui
Verde+albastru=verde-albăstrui
Violet+roșu=violet-roșcat
Violet+albastru=violet-albăstrui

În *figura 2* nuanțele culorilor sînt așternute pe foaie în formă de tușe mici. Cele mai armonioase nuanțe se obțin între culorile vecine din cercul cromatic.

Astfel, culoarea se modifică spre nuanța dorită, îmbogățind pictura cu efecte cromatice. De exemplu, dacă galbenul este în cantitate mai mare în amestec cu cafeniu, nuanța va căpăta denumirea de galben-cafeniu. Iar dacă cafeniu este mai mult și galben mai puțin, nuanța va deveni cafeniu-gălbuie (*fig. 3*).

Tot cu ajutorul nuanțelor putem „încălzi” sau „răci” culorile din pictură.

2

Willem Claesz Heda. *Natură statică*

Tehnica de obținere a nuanțelor este foarte diversă:

– În tehnica picturii cu acuarelă, vom obține nuanțele prin fluidizarea culorilor, adăugînd multă apă. Pe fundalul hîrtiei albe a suportului acestea vor deveni mai transparente, luminoase (*fig. 4*). Amestecul nuanțelor în pictura cu acuarelă se efectuează direct pe suport.

– În pictura cu guașe, nuanțele vor deveni mate, opace, iar gama lor se va lărgi dacă vom adăuga alb sau negru. Deci, nuanțele vor fi elaborate, adică obținute prin amestec pe paletă (*fig. 5*).

Reține!

Nu se amestecă concomitent mai mult de trei culori, plasate opus pe cercul cromatic, deoarece substanțele chimice din care acestea sînt produse reacționează în timp, iar reacția lor este cu atît mai distructivă cu cît în amestec au intrat mai multe substanțe.

Tytus Czyzewski. *Madona cu pruncul*

E bine să știi...

Nuanțele se mai numesc și *tente* sau *culori terțiare („a treia")*.

Utilizîndu-se doar 3 culori primare (galben, roșu, albastru) și nonculorile (alb și negru), amestecate cîte două sau trei, se pot obține circa 200 de nuanțe.

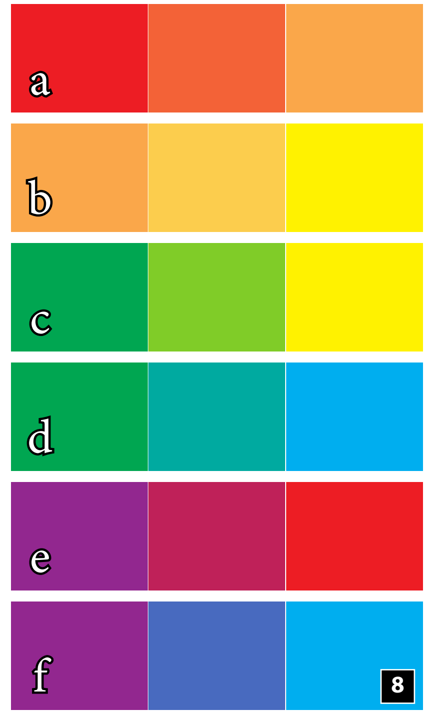
ATELIER

- Realizează o compoziție care să exprime bucurie, veselie, folosind nuanțele culorilor calde. Intitulează-o.
- Utilizează culorile din partea stîngă a cercului cromatic și amestecă-le cîte două, acoperind cu nuanțele obținute o compoziție abstractă din figuri geometrice.

Vorbind metaforic, o culoare invită pe rînd o altă culoare din cercul cromatic (parcă-n dans), formînd astfel diverse nuanțe (*fig. 6–9*).

6

8

7

Claude Monet. *Gara Saint-Lazar*

Termeni de atelier:

Nuanță – fiecare din varietățile unei culori.

Cerc cromatic – culorile şi derivatele complementare ale acestora, aranjate în formă de cerc într-o ordine stabilită conform perechilor contrastante.

Reține!

Culoarea este doar un pigment, o substanță organică. Ea devine „expresie" numai după ce se amestecă bine.

9

Paul Klee. *Visul*

4.2. Semnificaţia culorilor

Culoarea este unul dintre elementele de bază ale limbajului plastic prin care se poate transmite un gînd, un sentiment. Cunoscînd semnificațiile culorilor, putem înțelege mai ușor mesajul operelor plastice. De-a lungul secolelor, s-au stabilit următoarele semnificații ale culorilor în arta plastică:

- **Roșu** – *înflăcărare, luptă, entuziasm;*
- **Galben** – *lumină, strălucire, bogăție;*
- **Oranj** – *tinerețe, veselie, căldură;*
- **Albastru** – *seninătate, pace;*
- **Verde** – *liniște, speranță, odihnă;*
- **Violet** – *tristețe, durere;*
- **Alb** – *sinceritate, puritate, nevinovăție;*
- **Negru** – *întuneric, mister, veșnicie.*

Diferite popoare au predilecții pentru o anumită culoare. De exemplu, culoarea preferată a italienilor și a spaniolilor este roșu (*fig. 10*), iar a popoarelor nordice – albastru.

La europeni, culoarea neagră semnifică doliu. La musulmani, indieni și chinezi, dimpotrivă, doliul este redat prin culoarea albă.

Aceleași culori pot simboliza lucruri diametral opuse la popoare diferite. În cultura niponă galbenul semnifică dragostea înflăcărată, iar la europeni, despărțirea.

În pictură, roșul, galbenul, oranjul creează senzația de apropiere, iar cea de depărtare o redă albastrul, verdele și violetul.

10

Salvador Dali. *Corrida*

E bine să știi...

De la denumirea și semnificația culorilor s-au format multe expresii populare, *galben ca ceara de spaimă, negru de necaz, alb ca varul de frică, roșu de furie, vînăt de frig*.

Privind operele marilor pictori, putem „citi" semnificațiile lor cromatice. De exemplu, la redarea anotimpurilor, observăm că primăvara este pictată în culorile roșu-verde, vara în oranj-albastru, toamna, de obicei, în galben-violet, iarna în alb-negru.

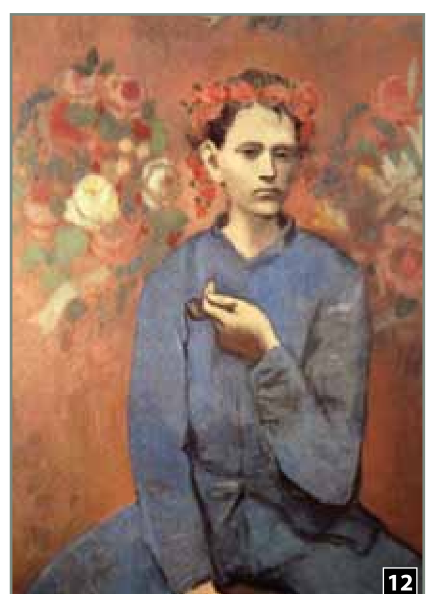
Află mai mult!

Artistul plastic poate fi creator de simboluri coloristice. De exemplu: pictorului spaniol Pablo Picasso i se atribuie două perioade numite convențional „albastră" (*fig. 11*) și „roz" (*fig. 12*). În perioada „albastră", Picasso a pictat în culori reci, iar în cea „roz" a preferat culorile calde.

11

Pablo Picasso. *Bătrînul chitarist*

12

Pablo Picasso. *Băiat cu lulea*

El Greco. *Pietà*

Pablo Picasso. *Arlechinii*

Igor Vieru. *Mărțișor*

ATELIER

- Numește culorile dominante în reproducerile prezentate (*fig. 13–15*), comentează emoțiile generate de aceste culori.
- În baza a 2–3 reproduceri de la această temă, identifică și comentează semnificațiile culorilor.
- Selectează informații despre semnificațiile unor culori la diverse popoare și completează cu ele portofoliul.

E bine să știi...

La geto-daci anul nou începea la 1 martie. Astfel, mărțișorul era un fel de talisman menit să poarte noroc, oferit de Anul Nou împreună cu urări de bine, sănătate și bucurie. Șnurul de mărțișor, alcătuit din două fire de lînă răsucite, colorate în alb și rosu, reprezintă unitatea contrariilor: vară – iarnă, căldură – frig.

De ce mărțișorul are un fir alb și altul roșu? În credința populară, firul roșu semnifică culoarea care protejează de rele și exprimă iubirea. Albul, la rîndul său, înseamnă puritate și energie.

O altă simbolistică a firului alb-roșu este aceea că albul reprezintă iarna, iar roșul, vara.

5 Gama cromatică

Gama cromatică este o suită de două sau mai multe culori, armonizate după legile acordului cromatic, în care dominanta le subordonează pe celelalte.

Mai multe culori aranjate armonios în cadrul unei picturi alcătuiesc o gamă cromatică. Reușita lucrării picturale depinde de alegerea corectă a gamei cromatice.

Tipuri de game cromatice

Într-o pictură, există o culoare care, de regulă, indică ideea și tonalitatea generală, după care sînt alese celelalte culori. Aceasta se numește dominantă cromatică.

- ***Gama cromatică*** se obține din combinarea nuanțelor reunite într-o dominantă de culoare (*fig. 1*).
- ***Gama de contrast*** rezultă din deosebirea evidentă între două sau mai multe culori (*fig. 2, 3*).

Amintește-ți!

În clasele primare ai studiat dominanta cromatică, care te-a ajutat să armonizezi două sau mai multe culori.

Termeni de atelier:

Gamă cromatică – în arta plastică, este armonia și frumusețea combinațiilor cromatice prezente într-un tablou.

Dominantă cromatică – culoarea principală care domină celelalte culori utilizate în opera de pictură. Emoția transmisă depinde în mare măsură de gama cromatică folosită.

1

Rockwell Kent. *Peisaj nordic*

3

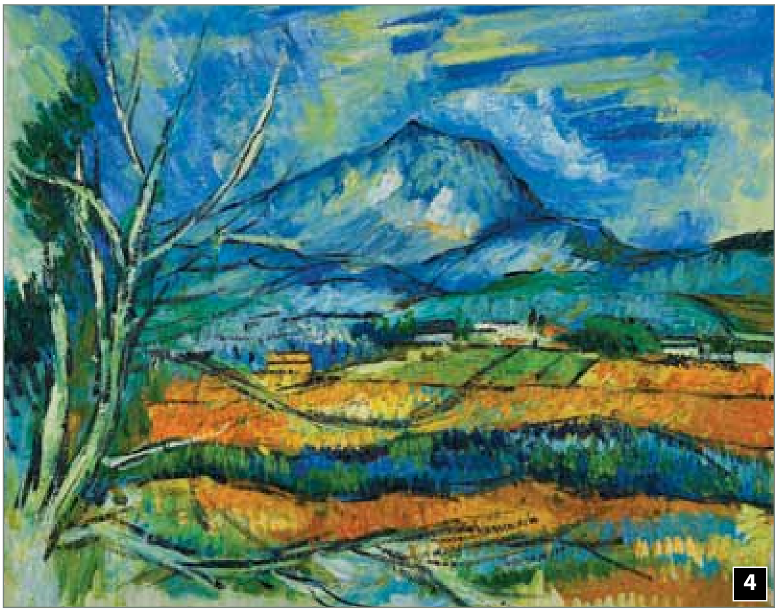

2

E bine să știi...

Gama cromatică generează emoții în funcție de ideile creative ale artistului plastic.

Noțiunea de *gamă* există și în muzică. În terminologia muzicală, desfășurarea unei game înseamnă subordonarea mai multor acorduri unei dominante.

4

Paul Cézanne. *Muntele Sainte-Victoire*

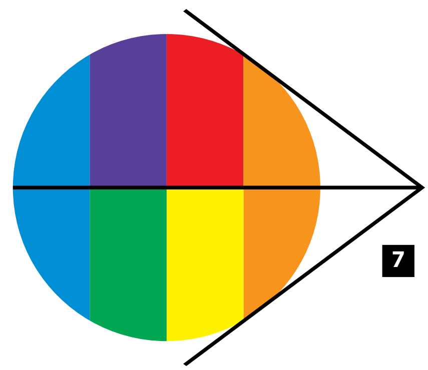

6

Obținerea griurilor colorate din amestecul de alb și negru în care se introduce și o anumită cantitate de culoare se numește **grizare** (*fig. 3*).

Prin grizarea și amestecarea culorilor obținem un gri colorat:

Gri + roșu = ***gri-roșcat***
Roșu + verde = ***roșu-verzui***
Albastru + oranj = ***albastru-portocaliu***
Violet + galben = ***violet-gălbui***

7

Amestecînd culorile complementare, roșu cu verde, albastru cu oranj, violet cu galben obținem griuri neutre (*fig. 6*).

5

Igor Vieru. *Dimineața*

Află mai mult!

Pictorul francez Paul Cézanne a folosit o modelare nouă a formelor pentru redarea efectului de lumină și umbră. El utiliza culorile calde pentru lumină, iar culorile reci pentru umbră, redînd formele prin contrastul cald–rece (*fig. 4*).

Tot el a elaborat și o schemă proprie în care se arată trecerea culorilor de la umbră (albastru) la lumină (oranj) (*fig. 7*).

ATELIER

- Explică gama cromatică prezentă în una dintre operele din acest modul, de exemplu în *figura 5*.
- Realizează o pictură cu forme abstracte, în care să folosești nuanțe calde reunite într-o dominantă de culoare.

6 Gama acromatică

Gama acromatică se realizează din culori acromatice: alb, negru, gri (*fig. 2, 6*). Ea se obține prin redarea contrastelor de luminos-întunecat, sporind astfel expresivitatea lucrării.

Amestecînd albul cu diferite cantități de negru, vom obține degradeuri de alb și negru, apoi așezîndu-le într-o bandă, una după alta, de la deschis spre închis, vom realiza „o scară” acromatică (*fig. 1, 4*). De aici, putem lua griurile, albul și negrul pentru a crea o compoziție acromatică (*fig. 2, 3, 6*). Griurile acromatice se mai numesc și neutre.

1

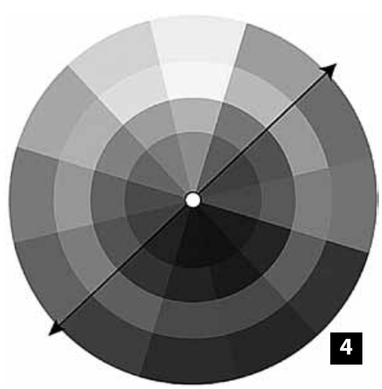

2

Sergio Lombardo. *Compoziții*

3

La patinaj (pictor german necunoscut)

4

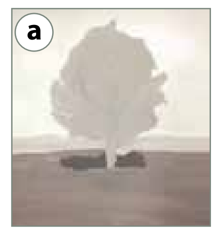
Amintește-ți!

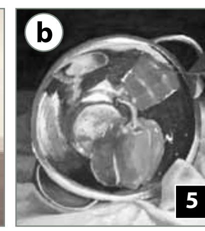
Acromatismul este lipsa culorii și se obține din alb și negru.

Reține!

În tehnica picturii cu acuarelă:
- nonculoarea se dizolvă cu multă apă – se obține un ton deschis (*fig. 5 a*);
- nonculoarea se dizolvă cu puțină apă – se obține un ton închis (*fig. 5 b*).

În tehnica picturii cu guașe:
- culoare + alb – ton deschis;
- culoare + negru – ton închis.

a

b

5

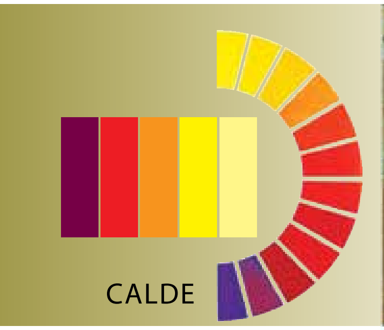
E bine să știi...

În gama acromatică se pot realiza și scene figurative, precum în *figura 3*.

6

ATELIER

- Realizează o compoziție figurativă cu subiectul *Iarna* utilizînd gama acromatică.
- Identifică 2–3 lucrări din acest modul realizate în gamă cromatică.
- Pictează forme din natură (mere, flori, fluturi) colorate pe fundal acromatic.

1

4

Auguste Renoir. *La pian*

7 Gama caldă / gama rece

În arta plastică, gamă înseamnă armonia și frumusețea combinațiilor cromatice utilizate într-un tablou.

Gamele cromatice pot fi calde sau reci. Împărțirea pe game calde și reci vine de la impresia de „cald-rece".

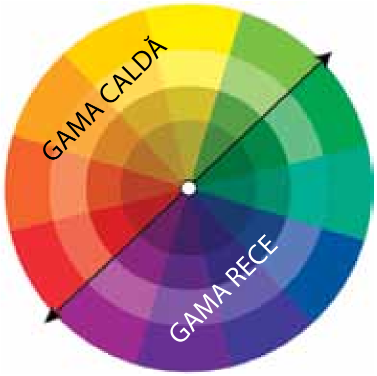
7.1. Gama caldă

Gama de culori calde este formată din culorile de pe partea dreaptă a cercului cromatic: ***roșu, oranj, galben, ocru, cafeniu*** (*fig. 1*); în coloritul lucrării prevalează căldura.

O gamă caldă de culori se obține astfel: vom picta compoziția plastică cu culorile neamestecate: roșu, galben, oranj, ocru și cafeniu sau le vom amesteca între ele, combinîndu-le cu puțin alb sau negru, astfel ca să domine culorile calde (*fig. 2–4*).

2

Tamara Lempicka. *Lămîi*

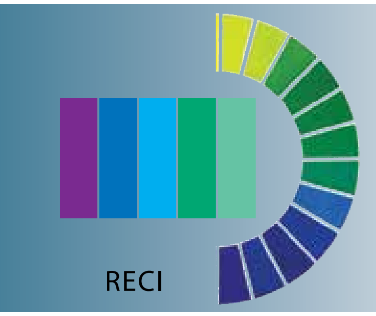

3

Van Gogh. *Recoltarea*

ATELIER

- Realizează o compoziție plastică în gamă rece sau în gamă caldă cu următoarele subiecte: *Focul*, *Toamna*, *Iarna*, *Marea*.
- Numește semnificațiile culorilor calde.
- Pictează același peisaj în două game diferite (caldă–rece) cu subiectele *Început de toamnă*, *Toamnă tîrzie și rece*.

5

Află mai mult!

Pictorul impresionist francez Pierre-Auguste Renoir a trecut prin așa-numita „perioadă acră” a picturii sale, cînd își crea operele în gamă rece, utilizînd atît linii cît și unghiuri ascuțite (*fig. 7*).

7.2. Gama rece

Gama de culori reci accentuează expresivitatea lucrării, susține subiectul și, desigur, ține cont de semnificațiile cromatice. De exemplu, un subiect liniștitor, calm, care reprezintă o zi de iarnă geroasă, va fi realizat în gamă de culori reci (*fig. 5*).

Gama rece e formată din culorile de pe partea stîngă a cercului cromatic: ***verde, albastru, violet*** (*fig. 6*); în coloritul lucrării prevalează o culoare rece.

La modul practic, o gamă rece de culori se obține astfel: pe suport, aplicăm culorile neamestecate: albastru, violet, verde-albăstrui, sau le amestecăm între ele, cîte două. De asemenea, aceste culori le vom combina cu puțin alb sau negru, astfel ca să domine culorile reci (*fig. 6, 7*).

6

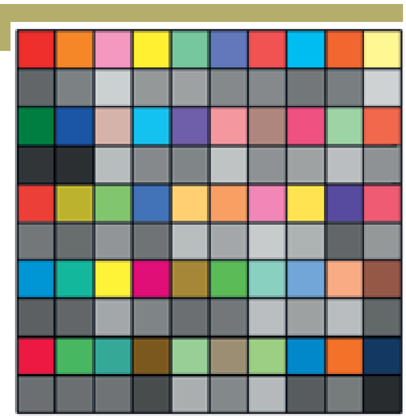
Igor Grabar. *Zăpadă în martie*

7

Pierre-Auguste Renoir. *Umbrele*

Evaluare

1. Defineşte noțiunea de gamă în pictură şi în muzică.
2. Identifică 2–3 reproduceri de artă şi autorii din acest modul, care au creat opere în *gamă cromatică* sau în *gamă acromatică*.
3. Explică ce semnificație au culorile la diferite popoare.
4. Exersează obținerea nuanțelor de galben, aranjîndu-le în formă de tablă de șah (ca în modelul alăturat).
5. Împarte foaia în două și realizează compoziții nonfigurative în gamă caldă și gamă rece.

Modulul III

Structuri și fenomene ale naturii

Activitatea de creație plastică se desfășoară în baza observării mediului înconjurător. Vom studia structuri și fenomene ale naturii, pe care le vom transforma în imagini plastice cu ajutorul procedeelor artistice precum *clarobscurul, perspectiva* etc.

Camil Ressu. *Odihnă în cîmp*

1 Clarobscurul în arta plastică

Clarobscurul este un procedeu grafic sau pictural cu ajutorul căruia artistul redă volumul obiectelor prin distribuirea graduală a umbrei și a luminii sau prin efecte de contrast puternic (*fig. 1–3*). Clarobscurul poate fi și acromatic, realizat în desen grafic sau în gravură.

Cuvîntul clarobscur (din fr. *clair-obscur*) înseamnă deschis-închis, redarea clară a luminii și a întunericului.

Termeni de atelier:

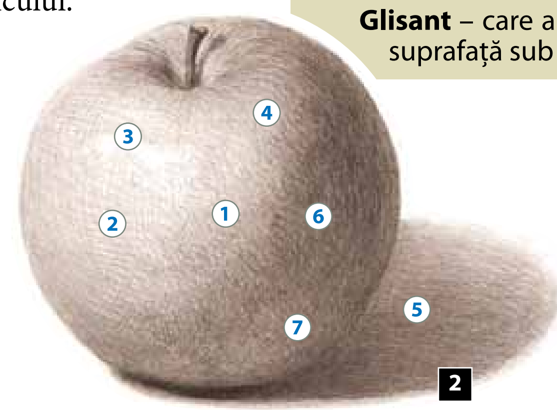
Glisant – care alunecă pe o suprafață sub un unghi.

1.1. Clarobscurul în desen

În arta plastică, clarobscurul e un procedeu de distribuire a umbrei și luminii pe suprafața unui tablou (*fig. 1*).

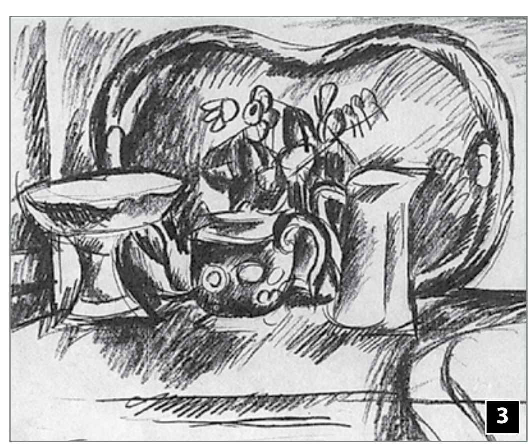
Clarobscurul redat în desen se constituie din următoarele elemente de bază (*fig. 2*):

1) ***demitenta***; 2) ***lumina***; 3) ***luciul***;
4) ***pasajul***; 5) ***umbra***; 6) ***umbra purtată***;
7) ***reflexul***.

2

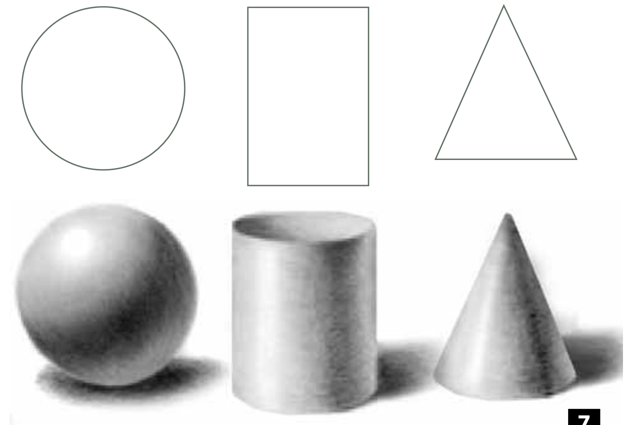
- ***Demitenta*** este suprafața iluminată de razele glisante.
- ***Lumina*** este suprafața pe care razele de lumină cad direct în cantitatea cea mai mare.
- ***Luciul*** este pata de lumină de pe obiectele din sticlă, ceramică, metal netede, lustruite.
- ***Pasajul*** este semiumbra ce apare la hotarul dintre umbră și lumină.
- ***Umbra*** este porțiunea întunecată de pe suprafața unui obiect, unde razele de lumină nu ajung direct.
- ***Umbra purtată*** este continuarea spațiului umbrit ce se „așterne” în spatele obiectului.
- ***Reflexul*** apare pe suprafața umbrită a obiectului, prin reflectarea luminii de pe alte suprafețe luminoase.

3

Piotr Koncialovski. *Natură statică* (cărbune)

4

7

5

Leonardo da Vinci. *Bătălia de la Anghiari*, schiță

E bine să știi...

Aplicînd clarobscurul pe forme geometrice simple, cum ar fi cercul, triunghiul, dreptunghiul, poți crea forme volumetrice (*fig. 7*).

Reține!

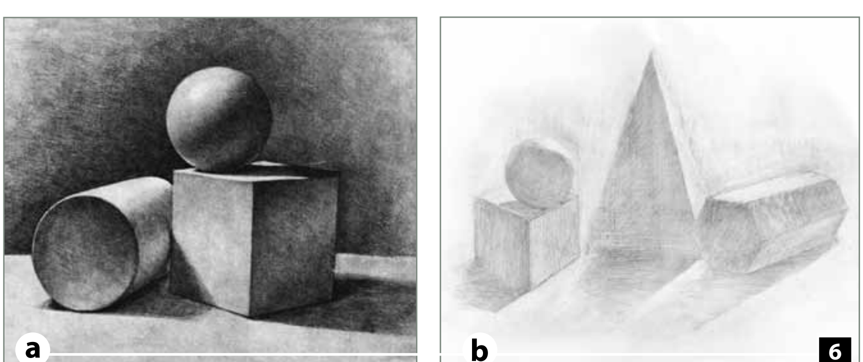
Cînd sursa de lumină se află în fața obiectelor pe care urmează să le desenăm, acestea își pierd volumul, devenind aplatizate. Cînd sursa de lumină se află în spatele lor, ceea ce în arta plastică se numește *contre-jour*, se produce același efect al aplatizării (*fig. 5, 6 a, b*).

Termeni de atelier:

Contre-jour – în traducere din franceză înseamnă „contra luminii".

Schimbarea poziției sursei de lumină duce la schimbarea unghiului de cădere a razelor pe suprafața obiectelor, ceea ce în consecință modifică forma clarobscurului.

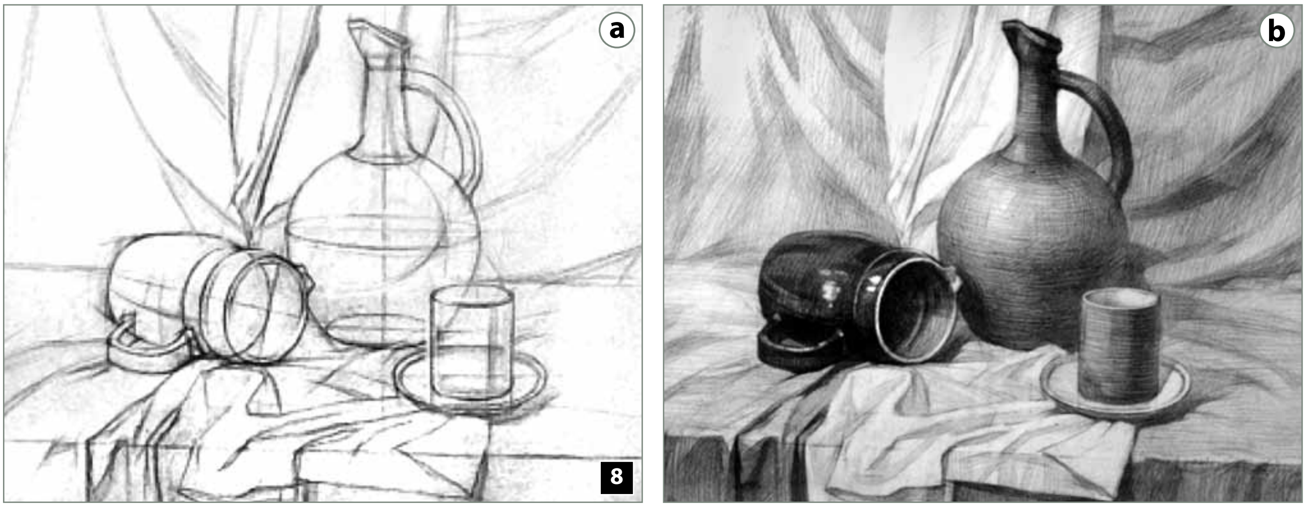
Finisarea clarobscurului în desen se realizează prin hașurarea în creion simplu sau alte materiale grafice (*fig. 6, 7* și *10*).

a b 6

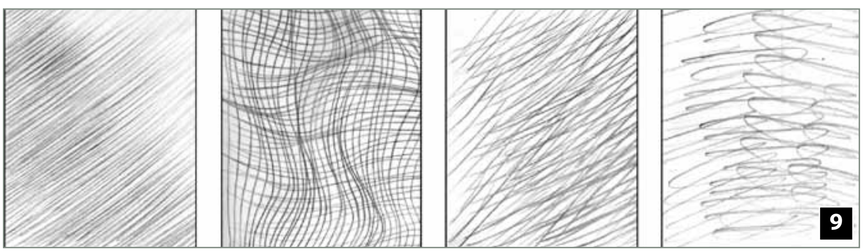
Varianta optimă de iluminare a obiectelor este laterală, astfel umbrele și luminile se distribuie mai bine pe suprafața obiectelor, facilitînd deslușirea formelor acestora (*fig. 8 a, b*):

a) cînd ***lumina este puternică***, clarobscurul accentuat prin umbră sugerează clar volumul, scoțînd obiectul în față (*fig. 6 a*);

b) cînd ***lumina este difuză***, clarobscurul estompat creează senzația de depărtare (*fig. 6 b*).

8

9

10

Leonardo da Vinci. *Cina cea de taină,* schiță

Amintește-ți!

Estompare este atenuarea umbrelor unui desen (*fig. 10*).

Hașurarea se realizează prin linii trase cu vîrful sau latul creionului, cărbunelui etc. (*fig. 8 b–11*).

Hașura se aplică în diferite moduri:

- pe formă;
- în 2–3 direcții cu linii drepte;
- neordonat;
- punctat;
- cu linii văluroase.

11

E bine să știi...

Tipurile de linii aplicate în desen exprimă starea de spirit și temperamentul artistului.

ATELIER

➢ Desenează după natură o vază (un urcior), aplicînd procedeul estompării umbrelor pentru a reda clarobscurul.

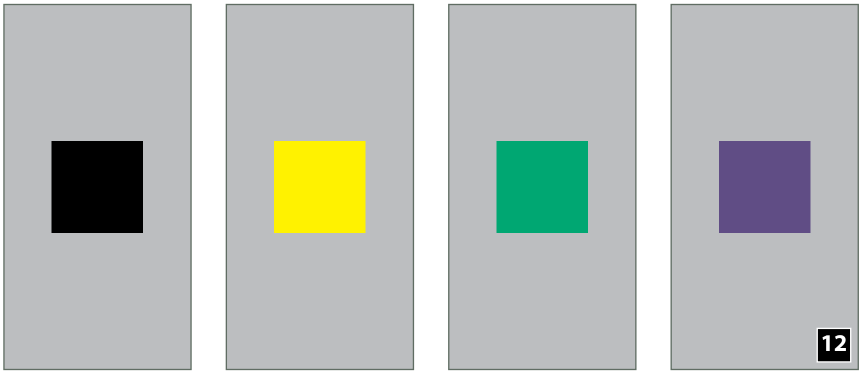
1.2. Clarobscurul în pictură

În pictură, clarobscurul reprezintă contrastul de alăturare intenționată a diferențelor de caracter ale culorilor, de strălucire, puritate și luminozitate. Cînd aceste diferențe se relevă la nivel maxim, se obține un *contrast polar* (de opoziție, *fig. 15*). Albul și negrul se folosesc pentru cele mai puternice efecte de închis-deschis (*fig. 14*).

Pictorul și gravorul olandez Rembrandt a fost un mare virtuoz al clarobscurului. El își picta tablourile cu culori redate prin tonuri de gri, obținînd efectul de adîncime. A realizat lucrări importante caracterizate prin contraste puternice de umbră și lumină (*fig. 13*). Pentru a înțelege mai bine contrastul culorilor este suficient să decupăm patru pătrățele de aceeași mărime, negru, galben, verde, violet, și să le aplicăm pe un fundal de culoare gri (*fig. 12*).

14

Johannes Vermeer. *Fata cu cercel de perlă*

12

Amintește-ți!

Culorile primare (roşu, galben, albastru) se mai numesc și culori de bază.

E bine să știi...

Lumina și umbra, închisul și deschisul sînt contraste polare.

13

Rembrandt. *David și Saul*

15

Robert Delaunay. *Forme circulare*

Află mai mult!

Pictorul italian Caravaggio a știut să valorifice clar-obscurul în felul său. În tablourile lui, lumina pare a fi emisă de surse puternice, astfel că pe fundaluri întunecate apar figuri iluminate intens, scoase în evidență de umbre „grele” (*fig. 16*).

16

Caravaggio. *Tînăr cu un coș cu fructe*

18

Georges de La Tour. *Tîmplarul și calfa*

17

Alberto Magnelli. *Femeie în negru*

Termeni de atelier:

Umbre „grele” – umbre deosebit de întunecate, care scot în evidență lumina (*fig. 16, 18*).

Pe cercul cromatic, cea mai luminoasă culoare este galbenul, iar cea mai întunecată – violetul.

19

ATELIER

- Observă și comentează tipul de contraste pe care le-ai identificat în imaginile de mai sus (*fig. 16–19*).
- Utilizează contrastul clarobscur la pictarea unui urcior.

2 Perspectiva liniară şi cea aeriană

Cuvîntul *perspectivă* înseamnă reprezentare prin desen pe o suprafaţă plană a imaginilor tridimensionale în funcţie de distanţă, de poziţie şi denotă capacitatea ochiului de a vedea, a distinge limpede obiectele din natură.

Cînd desenăm, ne străduim intuitiv să redăm lumea înconjurătoare aşa cum o vedem, adică:

– obiectele micşorate în depărtare (*fig. 1, 8*);

– liniile intersectate iluzoriu într-un punct (*fig. 1, 2*).

Pentru redarea veridică a obiectelor în spaţiu este important să cunoaştem legităţile perspectivei liniare şi a celei aeriene.

2.1. Perspectiva liniară

Acest tip de perspectivă se constituie dintr-un şir de legităţi care explică cum are loc micşorarea vizuală a dimensiunii obiectului pe măsura îndepărtării lui de privitor. Vom studia perspectiva liniară **frontală** şi cea **unghiulară**.

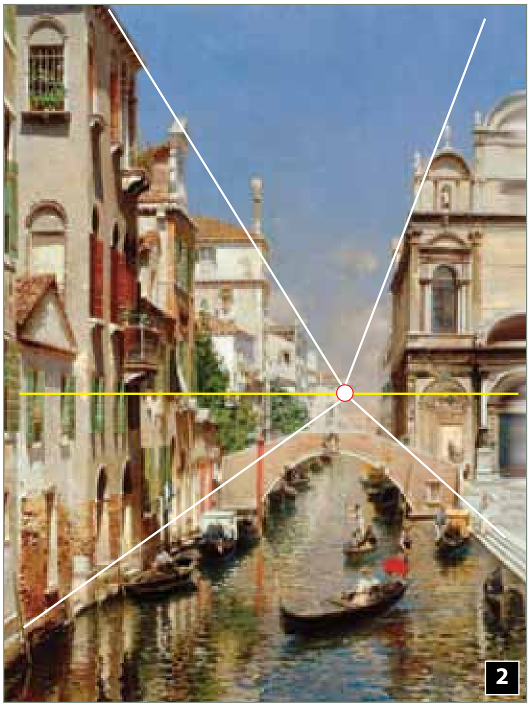
Elementele de bază ale perspectivei liniare *frontale* sînt: *linia de orizont, spaţiul aerian, spaţiul terestru, punctul principal de vedere şi liniile de fugă*.

În tablou, **linia de orizont** reprezintă o linie orizontală aflată la nivelul ochilor. În natură, linia orizontului separă cerul de pămînt (se vede clar în cîmp şi pe mare, *fig. 3*).

În funcţie de poziţia omului (aşezat, în picioare, culcat), se schimbă şi linia de orizont.

E bine să ştii...

Noţiunea de perspectiva a apărut în Epoca Renaşterii. Ea a fost fundamentată ştiinţific în lucrările lui Leonardo da Vinci, Filippo Brunelleschi şi ale altor artişti plastici.

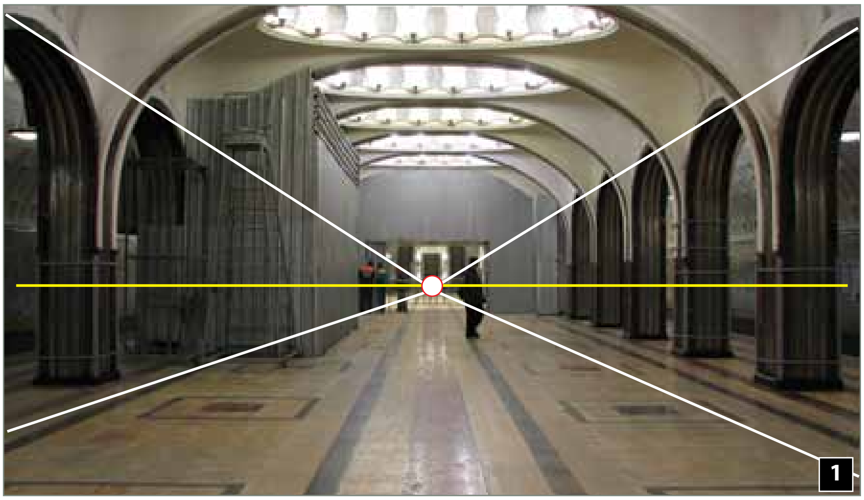
2

Termeni de atelier:

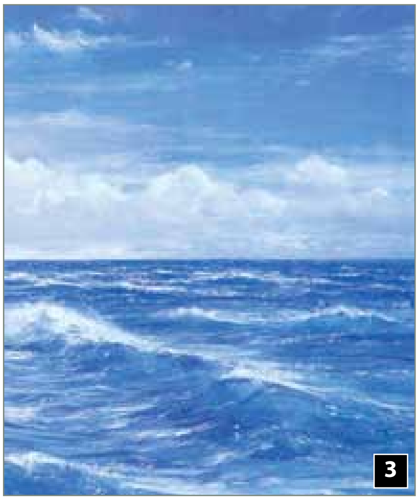
Perspectivă liniară – metodă de reprezentare prin desen a imaginilor tridimensionale.

Perspectivă frontală – metodă de reprezentare a poziţiei obiectelor paralel cu linia orizontului.

Perspectivă unghiulară – metodă de reprezentare a obiectelor sub un anumit unghi de vedere.

1

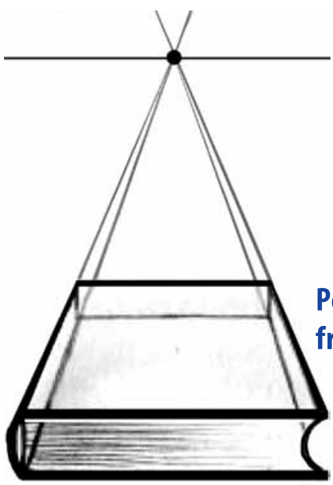
3

Spațiul aerian se află între marginea de sus a tabloului și linia de orizont. Pe acest spațiu, de obicei, este reprezentat cerul, norii, soarele.

Spațiul terestru se găsește sub linia de orizont, unde sînt amplasate case, cîmpii, dealuri, drumuri etc.

Punctul principal de vedere se află pe linia de orizont în dreptul ochiului persoanei care desenează (*fig. 7*).

Liniile de fugă se îndreaptă imaginar spre punctul principal (*fig. 4–6*).

4

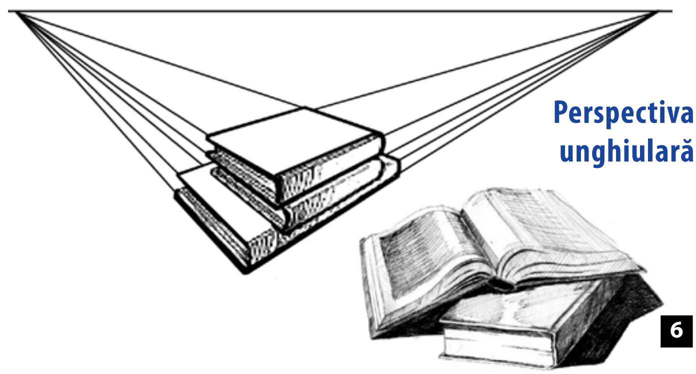
În *figurile 4 și 6* sînt demonstrate două modalități de a desena o carte.

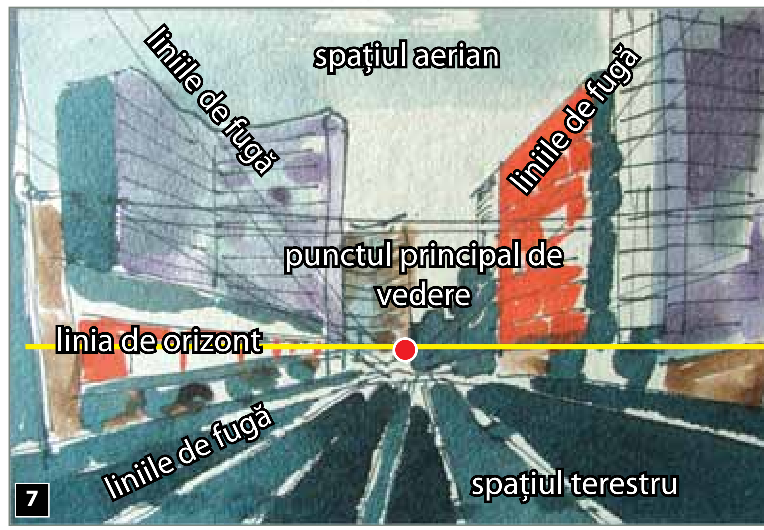
5

ATELIER

➤ Desenează o carte în perspectiva unghiulară, după etapele (modelul) din *figurile 4* și *6*. Adaugă în desenul tău și alte atribute școlare.

6

7

8

Meindert Hobbema. *Drumul spre Middelharnis*

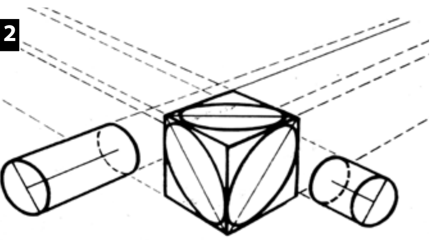
Reține!

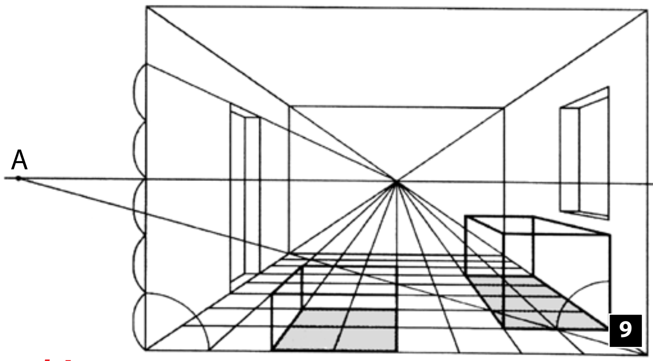
Cînd realizezi lucrarea plastică cu imaginea perspectivei liniare în culoare, ține cont de sursa de lumină, care poate fi soarele, o fereastră sau un corp de iluminat.

Pentru a desena o odae în perspectivă liniară frontală este bine să știi că liniile pereților laterali și liniile de construire a mobilei se vor intersecta în punctul principal de vedere. Podeaua se situează mai jos de linia orizontului, iar tavanul se află în spațiul aerian (*fig. 9, 13, 14*).

O odaie se desenează ținînd cont de punctul principal de vedere, după cum este indicat în *figura 9*.

12

9

13

Van Gogh. *Camera artistului la Arles*

Află mai mult!

Elementele de bază ale perspectivei *unghiulare* sînt aceleași ca și la perspectiva frontală. Deosebirea constă doar în redarea obiectului în spațiu sub un anumit unghi.

Urmărește, cum se desenează o casă în perspectivă unghiulară, utilizînd două puncte: *A* și *B* (*fig. 10*). Toate liniile orizontale ale clădirii s-ar întîlni, dacă le-am prelungi pe o linie imaginară a orizontului.

Cînd un obiect (de exemplu, o casă) se vede de la colț și nicio latură nu este paralelă cu marginile foii, acesta pare deformat în perspectivă.

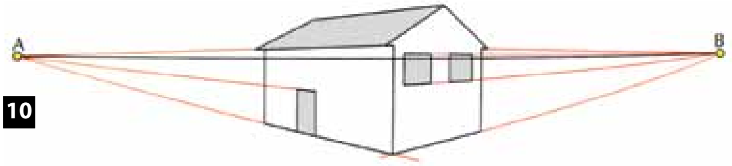

14

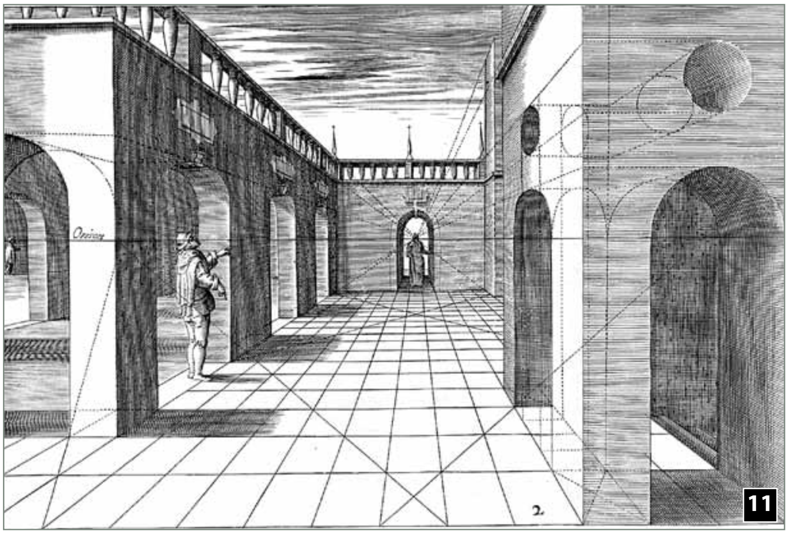
Casa mare

E bine să știi...

Dacă distanța dintre obiect și desenator e mare, atunci linia de orizont și punctele de intersecție a liniilor de fugă se vor găsi mai sus (în funcție de nivelul ochilor).

10

11

15

ATELIER

➤ Schițează imaginea odăii tale sau a bucătăriei. Finalizează desenul în timpul lecției, utilizînd legitățile perspectivei liniare.

2.2. Perspectiva aeriană

În afară de perspectiva liniară, care ne permite să reprezentăm adîncimea liniară în spațiul plastic, există și *perspectiva aeriană*. Culoarea obiectelor ce se află în depărtare pierde din intensitate, devine mai palidă și se apropie de culoarea fundalului. Ea se pictează în culori reci.

Culoarea caldă „scoate” în evidență obiectele de aproape, obținîndu-se astfel efectul perspectivei aeriene. Acest efect optic de contopire a culorilor cu spațiul aerian persistă permanent în natura înconjurătoare (*fig. 16–19*). Același efect se observă și în pădure, de exemplu, atunci cînd se lasă ceața.

Încă din Antichitate, pictorii cunoșteau unele principii ale perspectivei aeriene, drept dovadă servind fragmentele din fresca descoperită în orașul Pompeii (Roma Antică, *fig. 18*).

Deci, cu cît ne aflăm mai departe de unele obiecte, cu atît este mai greu să distingem forma și culoarea acestora.

Pe măsură ce ne apropiem de ele, sesizăm mai clar însușirile lor: **mărimea**, **forma** și **culoarea** (*fig. 20*).

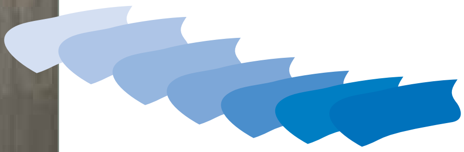

18

Orașul Pompeii

Află mai mult!

Culoarea albastră a tușelor în tabloul *Spațiu pădurean* de Eleonora Romanescu se estompează pe măsura îndepărtării spre linia orizontului.

16

19

Eleonora Romanescu. *Spațiu pădurean*

17

Reține!

Perspectiva aeriană, ca și cea liniară, a fost fundamentată științific de către pictorii din Epoca Renașterii.

E bine să știi...

Spațiul poate fi sugerat și în literatură prin descriere verbală:

... Piramidele-nvechite
Urcă-n cer vîrful lor mare.

(Mihai Eminescu, *Floare albastră*)

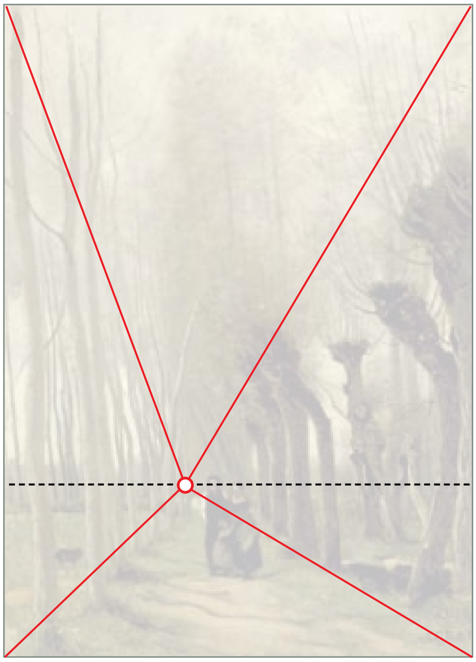
20

În tabloul pictorului Camille Corot, *Sălciile din Marissel,* observăm procedeele perspectivei liniare îmbinate cu cele ale perspectivei aeriene. Tabloul este inspirat din natură și are drept subiect un început de primăvară (*fig. 21*).

În spațiul aerian se conturează vîrfurile copacilor înalți, paralel vedem încă un rînd de arbori mai mici pe planul îndepărtat. Pe cărarea șerpuită, spre privitor se îndreaptă doi îndrăgostiți, care predispun la o dispoziție lirică. Artistul a redat aerul umed al zilei de primăvară, estompînd conturul copacilor cu culori reci, neclare. Acesta este un „peisaj al dispoziției”, în care putem desluși sinteza între perspectiva liniară și cea aeriană.

21

Camille Corot. *Sălciile din Marissel*

E bine să știi...

Unii plasticieni profesioniști recurg la deformarea conștientă a proporțiilor, a perspectivei liniare și a celei aeriene în scopul amplificării expresivității ideilor artistice.

La pictorii amatori acest procedeu apare inconștient, adesea din lipsa școlarizării și a experienței în domeniu.

Domenico Capriolo a aplicat efectul „sfumatto” în autoportretul său (*fig. 23*), după ce Leonardo da Vinci a descoperit acest procedeu în pictură. Aici, peisajul arhitectural e pictat după principiul ordonării planurilor în așa mod, încît culorile de pe planul îndepărtat să fie estompate, desenul clădirilor accentuînd iluzia perspectivei aeriene.

Pictorii din sec. XIX–XX obișnuiau să picteze în sînul naturii, în „plein-air”, redînd veridic starea zilei cu schimbările atmosferice (zi însorită, ploioasă etc.).

De exemplu, pictorul impresionist Claude Monet a atins în lucrările sale efecte deosebite ale perspectivei aeriene.

22

Claude Monet. *Impresie, răsărit de soare*

23

Domenico Capriolo *Autoportret*

În tabloul *Impresie, răsărit de soare* (*fig. 22*) în ceața dimineții apare cheiul cu corăbii și bărci. Titlul lucrării a dat și denumirea curentului artistic – „impresionism”.

Termeni de atelier:

Sfumatto – mod de estompare a conturului unei picturi, în rezultatul căreia imaginea pare văzută prin ceață.

Reține!

Efectul depărtării se obține prin pictarea planului îndepărtat cu culori reci (albastru, violet), prim-planul fiind redat prin culori calde (roșu, galben, oranj, *fig. 21*).

ATELIER

- Realizează un peisaj în culori de acuarelă, sugerînd perspectiva aeriană.

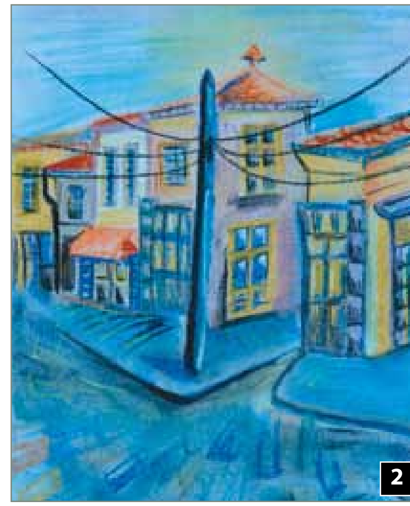
3 Peisajul (tipuri)

Se spune că peisajul ar fi un portret al lumii vegetale. Ați studiat deja în clasa a V-a că natura constituie o sursă de inspirație permanentă pentru artiștii plastici. De exemplu, ne întristează norii grei, ceața, ploaia măruntă și rece. Și dimpotrivă, primăvara cu albastrul cerului, cu verdele proaspăt al ierbii ne bucură privirea.

Peisajul este un gen al picturii sau graficii care are drept subiect reprezentarea unei priveliști din natură. Ca gen plastic independent, peisajul se impune în secolele XVI–XVII. Pînă atunci el era utilizat în tablouri doar în calitate de fundal. Pentru a reda o atmosferă clară, luminoasă, în peisaj se utilizează contrastele de clarobscur și de culoare (*fig. 1*), iar pentru a exprima o stare a zilei cu ceață sau în amurg, culorile și contururile se estompează (*fig. 3*). Peisajul poate fi executat în diferite tehnici, utilizîndu-se diverse materiale: ulei, acuarelă, guașe, cărbune, creion (*fig. 1, 3, 4*).

1

Rembrandt. *Peisaj rustic*

2

Peisaj citadin

E bine să știi...

Uneori chipul omului prezent în peisaj nu este un element principal și se plasează, de obicei, pe un plan îndepărtat (*fig. 1*).

Pentru a executa o schiță este necesar să alegem un colț mai potrivit din natură, ca să cuprindem cu ochii priveliștea pînă la linia orizontului. După tematică, acest gen plastic se clasifică în *marin, montan, forestier, rustic, citadin, arhitectural, decorativ, istoric* etc. (*fig. 1–3*). Pentru a desena un peisaj alcătuim o compoziție din case, copaci, dealuri etc., pe care le grupăm armonios.

3

Ivan Aivazovski. *Peisaj marin*

Tipurile de peisaj

Rustic – reprezintă frumusețea, caracterul liric al naturii de la țară (*fig. 1*).
Citadin – redă mediul orășenesc: clădiri, bulevarde, piețe publice, străzi etc. (*fig. 2*).
Marin – reprezintă marea în diferite perioade ale zilei, în stare de acalmie sau de furtună (*fig. 3*).
Montan – redă frumusețea neasemuită a munților (*fig. 6*).
Forestier – ilustrează măreția pădurii în diverse aspecte (*fig. 7*).
Arhitectural – reprezintă arhitectura în sinteză cu mediul înconjurător (*fig. 14* pag. 130).
Decorativ – reproduce motive stilizate ale naturii.
Istoric – evocă diferite evenimente istorice.

Află mai mult!

În tablourile pictorilor Giotto, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafael, Rubens, Dürer etc., peisajul servește drept fundal pentru realizarea compoziției cu subiect (*fig. 6*).

În perioada Renașterii sînt elaborate legitățile de bază ale perspectivei, creîndu-se peisaje de perspectivă.

În sec. XVI–XVII, pe măsura evoluției societății umane și a artei plastice, peisajul se afirmă ca gen plastic independent. În această perioadă sînt demne de remarcat peisajele olandeze, în special tablourile lui Ruisdael (*fig. 4*). În Europa, acest gen plastic a fost practicat de pictorii G. Courbet, C. Monet, C. Pissarro, N. Grigorescu (*fig. 5, 7*) etc.

Amintește-ți!

Peisajul este un gen de pictură sau grafică, avînd ca obiect reprezentarea priveliștilor din natură.

6

Martiros Sarian. *Peisaj montan*

4

Jacob van Ruisdael. *Moara veche*

7

Nicolae Grigorescu. *Peisaj forestier*

5

Camille Pissarro. *Avenue Sydenham*

E bine să știi...

Peisajul liric redă sentimentele autorului într-un mod romantic și emoționant.

ATELIER

- Informează-te despre peisajele pictate în diferite epoci și realizează proiectul *Peisajul în operele marilor maeștri*.
- Realizează un peisaj la libera ta alegere.

4 Reprezentarea peisajului în diverse tehnici materiale

Amintește-ți!

Pentru a aprecia un tablou, vei studia lucrarea în ansamblu, încercînd să deduci subiectul, tema sau mesajul operei de artă.

Realizarea unui peisaj include mai multe etape, care trebuie executate într-o anumită succesiune.

4.1. Etapele de realizăre a peisajului

- **Alegerea motivului**

Privește în jur. Natura îți oferă nenumărate posibilități de a găsi un loc minunat pentru a realiza un peisaj. Cadrul de carton (paspartu) te poate ajuta să selectezi priveliștea care te impresionează cel mai mult din punct de vedere al compoziției (*fig. 4*).

- **Poziția suportului**

În funcție de ideea plastică, peisajul se va înscrie într-un plan vertical (*fig. 3*) sau, dimpotrivă, în unul orizontal (*fig. 2*).

- **Compunerea elementelor în pagină**

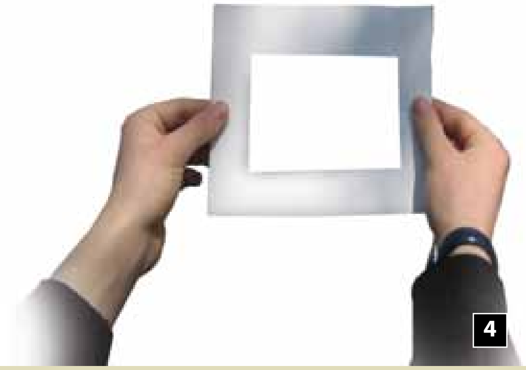
Schițăm ușor, cu linii constructive auxiliare, ceea ce ne propunem să desenăm (case, dealuri, copaci etc.), geometrizînd puțin formele. Trasăm linia de orizont și ținem cont de perspectiva liniară: obiectele din prim-plan vor fi mai mari, iar cele din planul îndepărtat, mai mici. Astfel vom obține efectul de adîncime (*fig. 1*).

1

George Ștefănescu. *Peisaj la Balcic*

2

3

4

Termeni de atelier:

Cadru de carton – vizor care are forma unui paspartu gol în mijloc.

Paspartu – chenar de hîrtie, carton așezat între ramă și tablou sau între sticlă și fotografie.

- **Desenarea peisajului**

Cu linii subțiri, fine se marchează linia de orizont, apoi cu același tip de linii se conturează imaginea caselor, a blocurilor; copacii, dacă se află în prim-plan, se schițează cu migală (*fig. 1*).

- **Prelucrarea grafică**

Reușita imaginii depinde mult de alegerea materialului: cărbune, pastel, pix, creion simplu etc. Redarea spațialității se efectuează prin accentuarea prim-planului; planul îndepărtat va fi mai deschis ca tonalitate (*fig. 8*).

- **Culoarea**

Într-un peisaj culoarea dă un plus de emotivitate imaginii pe care o pictezi (*fig. 7*). La fel de importantă este și redarea luminii, ceea ce contribuie esențial la crearea atmosferei. Pentru redarea luminii vom folosi culorile calde, iar umbra o vom picta în culori reci.

5

6

7

Vînt de toamnă

4.2. Analiza materialelor de artă și a tehnicilor utilizate în peisajele artiștilor plastici

Un tablou care redă un peisaj poate fi reprezentat în diverse tehnici, cu diferite materiale de artă plastică. Creionul simplu, creioanele colorate sînt cele mai accesibile materiale grafice. Trebuie să le avem la îndemînă dacă dorim să realizăm un peisaj (*fig. 11*).

În tehnica picturii, există posibilitatea redării atmosferei unui peisaj, utilizînd diverse procedee și efecte, care îi vor conferi mai multă prospețime (*fig.5, 6, 10*). Atmosfera zilei însorite, dispoziția autorului este perfect redată în manieră impresionistă de Claude Monet (*fig. 14*).

Tratarea decorativă, stilizată a unui peisaj se realizează cu diverse materiale de artă: vopsele acrilice, guașe, hîrtie colorată, colaj cu plastilină etc.

Termeni de atelier:

Motiv – imaginea ce urmează a fi desenată sau pictată de plastician.

Linie de orizont – linie care reprezintă intersecția aparentă a suprafeței terestre cu bolta cerească.

Reține!

Nu e nevoie să copiezi întocmai motivul ales; poți omite sau adăuga și alte elemente care crezi că se potrivesc în lucrarea ta (de exemplu, norii).

Află mai mult!

Peisajul poate fi reprezentat din mai multe racursiuri: la nivelul ochilor, de sus și de jos (*fig. 12, 15*). Uneori chiar geamul tău poate servi drept sursă de inspirație pentru crearea unui peisaj. Schițînd natura înconjurătoare în diverse stări (ploaie, ninsoare, zi însorită), ulterior poţi utiliza astfel de desene în crearea compozițiilor (*fig. 9–13*).

8

Nicolae Grigorescu. *Ciobănașul* (desen, cărbune)

10

11

9

Van Gogh. *Dudul*

12

Pentru a putea reproduce un arbore, un arbust sau un colț de natură, e necesar să alegi corect punctul de vedere în spațiu, iar distanța pînă la obiectele desenate trebuie să fie de 2–3 ori mai mare decît mărimea lor. Astfel, vei vedea o imagine plenară, lipsită de detalii nesemnificative (*fig. 8, 9, 11, 12*).

Paul Cézanne. *Muntele Saint-Victoire*

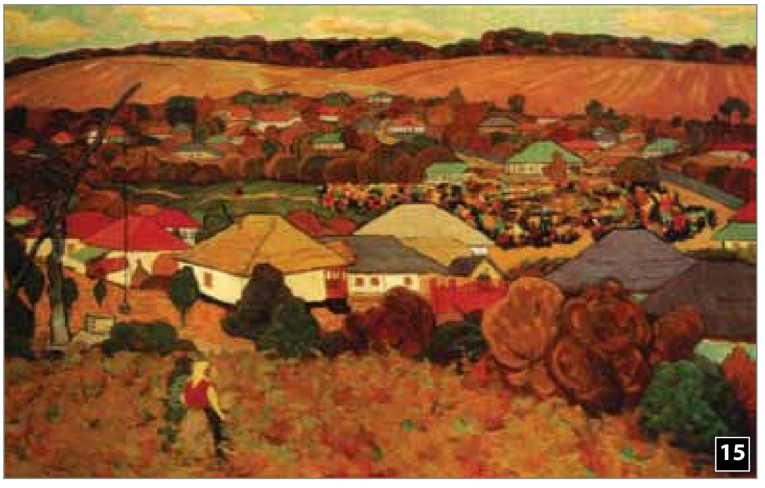

Claude Monet. *Catedrala din Rouen*

În exemplele propuse observăm peisaje realizate în diverse maniere, stiluri artistice, cu utilizarea diferitor materiale și tehnici.

Tabloul *Muntele Saint-Victoire,* creat de pictorul francez Paul Cézanne în 1882, denotă o realizare modernă, în care sînt păstrate tușele vibrante de culoare (*fig. 13*).

În lucrarea pictoriței Eleonora Romanescu *Zi de sărbătoare* observăm o armonie cromatică elaborată cu multă meticulozitate (*fig. 15*).

Eleonora Romanescu. *Zi de sărbătoare*

ATELIER

- Organizați în clasă o expoziție a desenelor după natură (arbori, plante, ramuri etc.) executate acasă. Grupați-le după materialele și tehnicile utilizate. Comentați 2–3 lucrări.
- Analizează lucrările din *figurile 8–14* și identifică tematica peisajelor.
- În baza schițelor, desenelor anterioare creează o compoziție cu subiectul *Plaiul meu*.
- Execută mai multe schițe după natură pentru a-ți dezvolta spiritul de observație și a-ți exersa mîna.
- Completează-ți portofoliul cu reproduceri de artă (peisaje).

Mihai Petric. *Drum spre codru*

Camil Ressu. *Peisaj*

Nicolae Dărăscu. *La țărmul mării*

Vasile Cojocaru. *Delta*

Evaluare

1. Explică procedeele de realizare a clarobscurului în desen și în pictură.

2. Numește elementele de bază ale perspectivei liniare.

3. Copiază în caiet tabelul de mai jos şi completează-l, utilizînd reproducerile de artă din manual:

TIPUL LUCRĂRII	NUMELE AUTORULUI	DENUMIREA LUCRĂRII
Peisaj		
Natură statică		
Compoziție figurativă		

4. Numeşte etapele realizării unui peisaj. Enumeră tipurile de peisaje.

5. Caracterizează procedeele tehnice de redare a perspectivei liniare și aeriene în crearea unui peisaj.

6. Realizează pe o foaie două variante ale aceluiași peisaj: prima – după natură (în culori), a doua – decorativă (aplicație).

7. Formați grupuri. Discutați despre artiştii plastici care au pictat peisaje. Argumentați-vă opțiunile folosind drept reper *figurile 16–19*.

Modulul IV

Compoziția

1 Proporţia şi proporţionarea

Un loc aparte în procesul de creare a unei opere de artă îi revine proporției. Artistul plastic trebuie să aibă un simț deosebit al proporției și capacitatea practică de a o aplica. Crearea armoniei compoziționale în diverse domenii ale artei plastice (pictură, sculptură, arhitectură etc.) este determinată de raportul echilibrat, armonios dintre dimensiunile (mărimile) formelor plastice, care alcătuiesc compoziția respectivă.

Proporționarea este procedeul artistic în care proporția se ia drept unitate de măsură și comparație în crearea compoziției plastice.

În compoziții, formele plastice ale obiectelor pot avea anumite configurații: rotunde, dreptunghiulare, cilindrice (*fig. 6, 7*), dar în același timp ele vor fi mai expresive, cînd vor avea diferite dimensiuni (*fig. 6*).

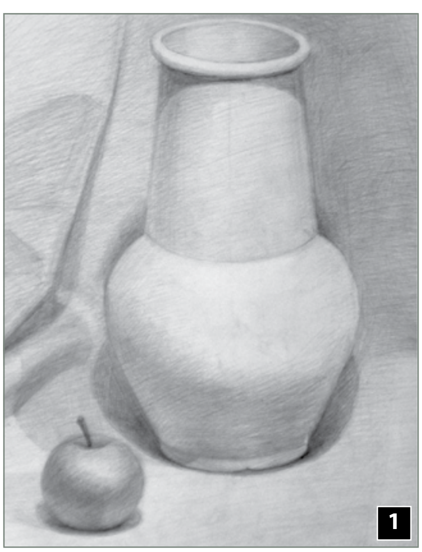
Raportul armonios între mărimile obiectelor într-o compoziție se numește ***raport de proporție*** (*fig. 5*).

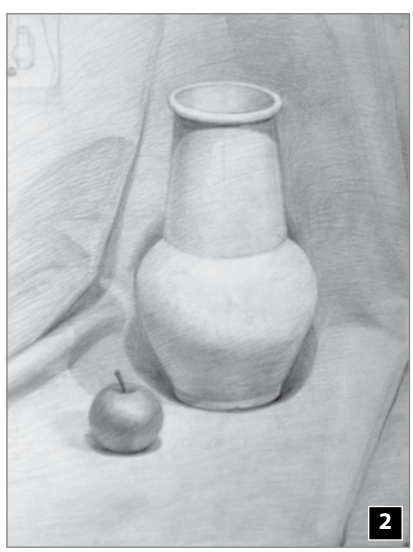
Amintește-ți!

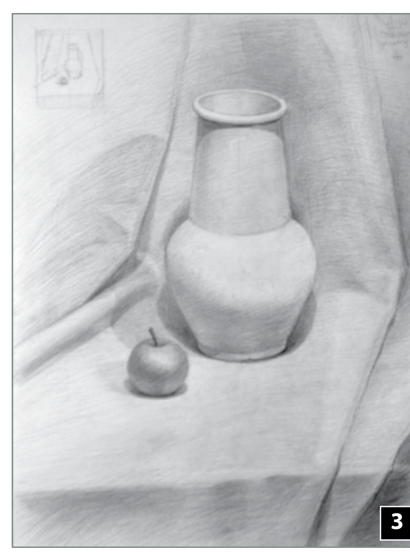
Proporția este raportul între dimensiunile părților unui întreg sau între acestea și întreg.

Termeni de atelier:

Canon – regulă artistică obligatorie într-o anumită epocă.

În arta plastică există diferite tipuri de proporţie şi proporţionare (*fig. 1–3*).

De exemplu, compunerea inițială a imaginii în format este cel mai simplu tip de proporționare. Alte tipuri de proporționare pot fi: relația dintre imaginile plastice și fundal, raportul dintre două sau mai multe mase sau grupuri plastice, corelația dintre forma plastică și detaliile ei etc.

4

Incorect

Află mai mult!

Proporția și tempoul sînt procedee artistice proprii oricărui gen muzical. Compoziția *Lacrymosa* de V.A. Mozart este una dintre lucrările muzicale cele mai armonizate ritmic ca tempou.

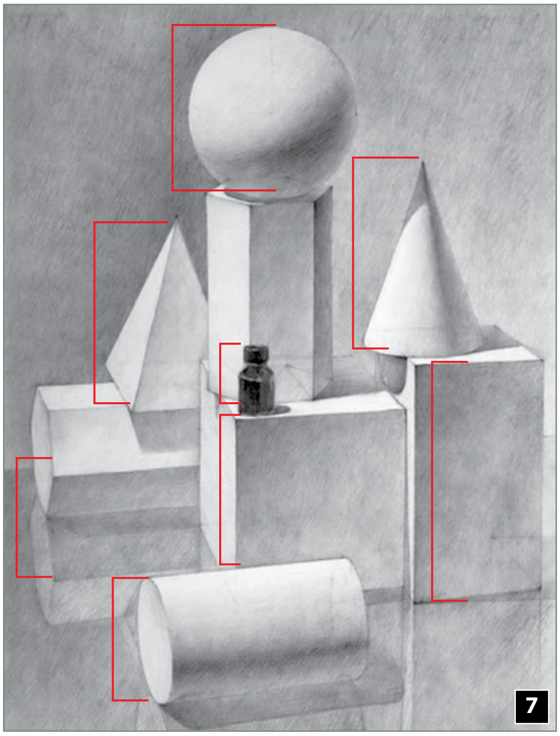
6

Giorgio Morandi. *Sticle*

Pentru a reda corect în desen, pictură, sculptură proporțiile unei forme plastice, ne vom pune următoarele întrebări:

- Cu ce formă geometrică se aseamănă obiectul dat?
- Care este destinația lui?
- Care este raportul dintre lungimea și lățimea lui?
- Mărimea cărui detaliu ne va servi ca unitate de măsura pentru celelalte detalii ale lui?
- Care este raportul dintre forma și mărimea obiectului? (*fig. 7*).

Răspunsul la toate aceste întrebări ne va permite să redăm corect proporțiile formei plastice.

7

5

Reține!

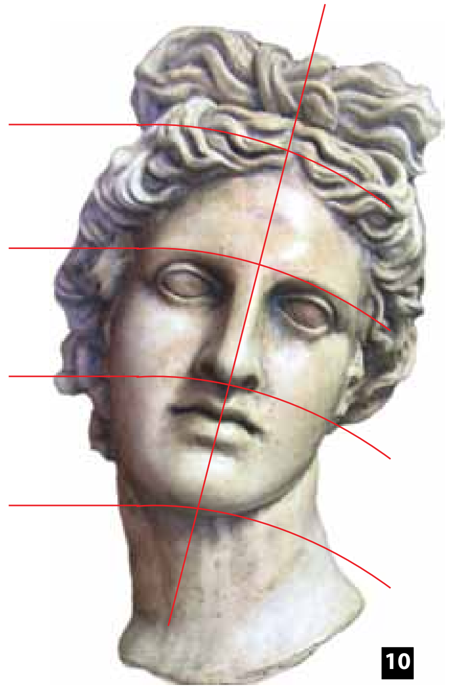
Proporțiile joacă un rol important în redarea portretelor, reprezentărilor figurative și naturilor statice. În compoziția unei naturi statice, obiectele în număr impar vor forma o configurație interesantă. În acest caz, un desen prealabil îți va fi de mare ajutor.

Află mai mult!

De stabilirea proporţiilor corpului uman au fost preocupaţi şi marii maeştri ai Renaşterii Leonardo da Vinci, Michelangelo şi alţii. Ei nu s-au limitat doar la determinarea proporţiilor figurii omului, ci au calculat cu precizie dimensiunile celor mai mici părţi ale capului şi raportul dintre ele:

- distanţa de la bărbie la nas;
- lungimea nasului;
- înălţimea frunţii.

Aceste mărimi sînt egale între ele (*fig. 10*).

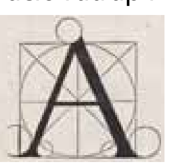
10
Sculptură greacă

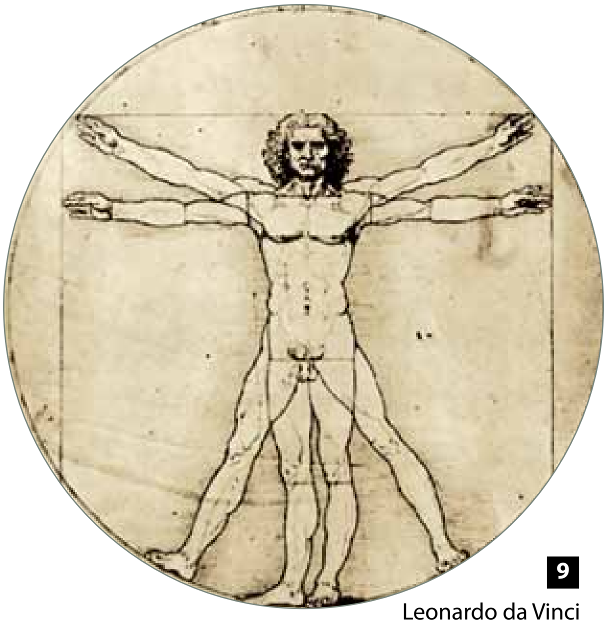

8
Templu grecesc

E bine să ştii…

Artiştii plastici din Epoca Renaşterii Albrecht Dürer, Leonardo da Vinci şi ucenicul său Luca Pacioli au aplicat legităţile proporţiilor la desenarea armonioasă a literelor în scrierea artistică.

9
Leonardo da Vinci
Proporţiile figurii umane

Din cele mai vechi timpuri, proporţiile în arhitectură au fost stabilite în baza unui modul sau a unui canon bine calculat. Drept modul în templul grecesc a servit coloana, care se repetă pe perimetrul templului, păstrînd distanţa egală între coloane (*fig. 8*).

ATELIER

- Schiţează o natură statică alcătuită din cîteva obiecte diverse ca mărime. Stabileşte corect proporţia dintre ele.
- Observă şi comentează raportul de mărime dintre o casă şi un pom, un om şi o casă etc.
- Studiază (*fig. 1–3*) şi determină care dintre aceste imagini corespunde proporţionării corecte dintre grupul de obiecte şi fundal.

2 Compoziția în natura statică

Natura statică este un gen al artei plastice, care înfățișează în mod separat sau în grup diferite obiecte (flori, fructe, legume etc.) aranjate într-un anumit decor. Termenul *nature morte* în traducere din limba franceză înseamnă natură statică (moartă, neînsuflețită). Acest gen necesită alegerea motivului tematic și a fiecărui obiect în parte.

Natura statică cere o organizare a obiectelor într-o compoziție originală, care include stabilirea sursei de lumină, armonizarea formelor plastice, a tonalităților și contrastelor.

De regulă, compunerea și aranjarea obiectelor în natura statică se realizează pe orizontală sau pe verticală, obiectele fiind grupate după principiul contrastului formelor sau al tonului cromatic.

Compoziția naturii statice trebuie să țină cont de scopul tematic al acesteia în așa fel, încât în cadru să nu apară nimic întîmplător și neimportant (*fig. 3*).

2

Caravaggio. *Coş cu fructe*

E bine să știi...

În anul 1596, pictorul italian Caravaggio a adunat într-un coș împletit din lozie mere, pere și struguri. Acest coș cu fructe i-a servit drept sursă de inspirație. Pictorul a intrat în istorie ca primul artist plastic care a creat o natură statică adevărată (*fig. 2*).

1

Simone Martini. *Buna-Vestire,* pictură murală (detaliu)

3

Willem Claesz Heda. *Natură statică*

Află mai mult!

În Evul Mediu, observăm o tendință clară a artiștilor plastici de a integra armonios elemente separate ale naturii statice în compoziții cu tentă religioasă (*fig. 1*). Abia în secolul XVII, în Olanda, genul atinge culmile perfecțiunii, fiind denumit *stilliben*, adică tabloul care reprezintă o viață liniștită (*fig. 3*). Marii pictori olandezi au elaborat scheme compoziționale, procedee artistice de redare a clarobscurului cu teme precum dejunuri, trofee de vînătoare, compoziții florale, așa încît să se poată reda atmosfera unei vieți tihnite și pline de belșug. În secolele XVIII–XIX, odată cu apariția impresionismului, natura statică capătă o nouă formă de expresie.

Află mai mult!

În funcție de temă, conținutul de idei și maniera artistică în care este reprezentată, natura statică poate fi clasificată în următoarele genuri:

- decorativă;
- simbolică;
- monumentală;
- florală;
- istorică;
- alegorică.

5

Natură statică cu obiecte de uz casnic

4

Paul Cézanne. *Natură statică cu fructe*

6

Natură statică (tratată decorativ)

Vincent van Gogh a descris metoda realizării naturii statice ca pe un procedeu de însușire a picturii. Însă pictorul Paul Cézanne a depășit toate clișeele legate de genul naturii statice. El a tratat-o ca pe cea mai bună soluție de îmbinare compozițională a obiectelor înconjurătoare.

În anul 1900, Paul Cézanne a pictat lucrarea *Natură statică cu fructe* (*fig. 4*), recunoscută ulterior drept o veritabilă capodoperă. În zilele noastre, pictorii își permit abateri de la principiile tradiționale de organizare și realizare a naturii statice, adică desenarea și pictarea din imaginație a obiectelor alese.

ATELIER

- Desenează din memorie un cub, un cilindru sau un alt corp geometric.
- Schițează câteva obiecte aranjate într-o natură statică.

2.1. Modalităţi de compunere, de selectare şi de aranjare a obiectelor pentru o natură statică

Alegerea obiectelor care alcătuiesc o natură statică e simplă; trebuie doar să fii atent la ele și să vrei să le pictezi.

Aranjarea unui grup de obiecte pentru crearea unei scheme compoziționale poate fi captivantă în timp ce le schimbăm poziția, alegem punctul și unghiul de vedere.

În *figura 8 a, b, c* sînt demonstrate diverse variante de aranjare a obiectelor pentru o natură statică.

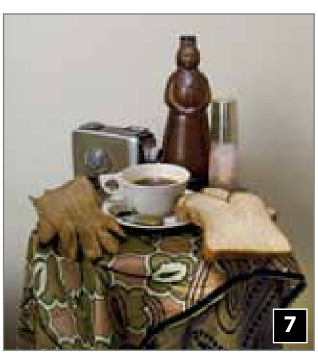
Examinînd atent aceste imagini, vom constata următoarele:

8 a) compoziția nu este reușită din cauza că obiectele sînt situate prea aproape unul de altul și aglomerate;

8 b) gruparea e mai reușită, însă e prea simplă; alinierea sau aranjarea simetrică a obiectelor nu este recomandabilă;

8 c) din variantele propuse, această compoziție este cea mai reușită: sesizăm unitatea dintre ritmul formelor și proporţiilor; persistă gama caldă de culori și contrastul tonal deschis-închis.

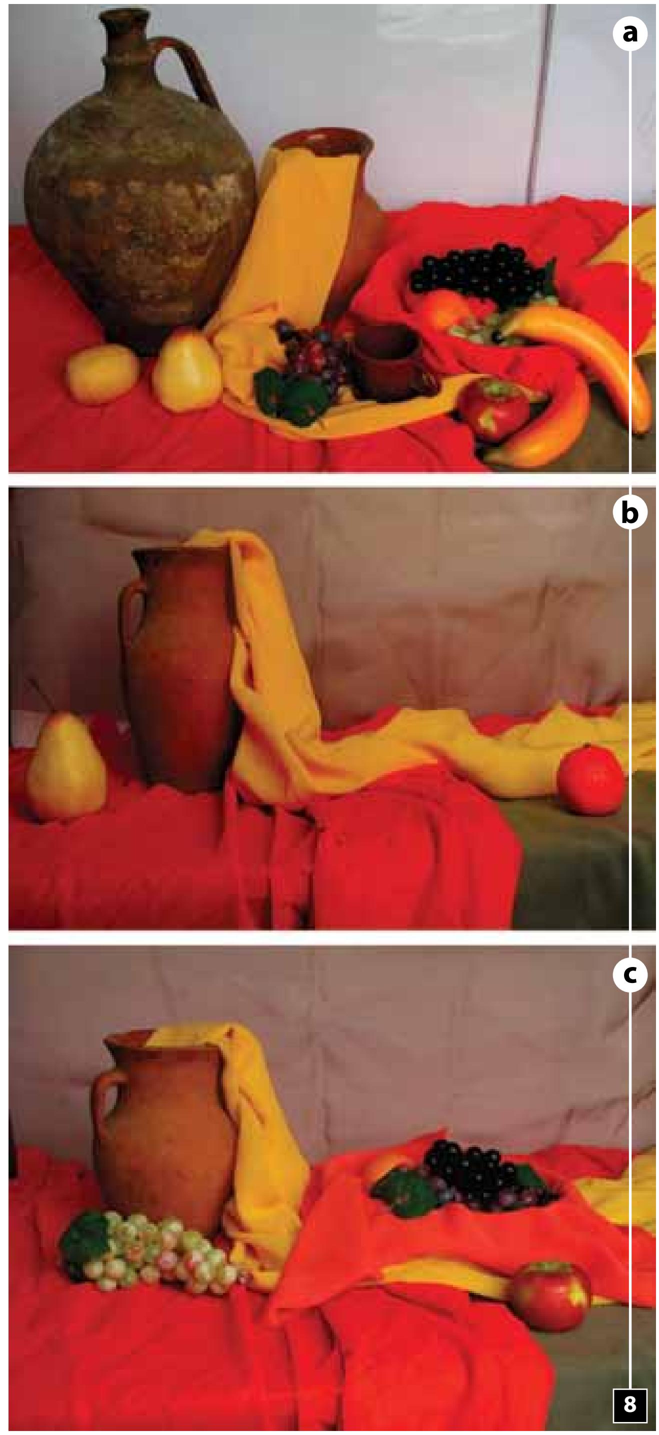
Tablourile cu naturi statice trebuie să conțină obiecte compatibile după tematică.

7

Reține!

În natura statică nu se admite excesul de schematizare sau amplasarea într-o singură lucrare a unor obiecte incompatibile (de exemplu: vioară, pîine, sticle, legume etc., *fig. 7*).

a b c

8

ATELIER

- Compune din imaginație o natură statică alcătuită din 2-3 obiecte. Realizează lucrarea în una din tehnicile specifice graficii sau picturii.
- Grupează 3-4 rechizite școlare, formînd o natură statică.

E bine să știi...

Cînd aranja obiectele pentru o natură statică, Paul Cézanne urmărea natura din mai multe racursiuri, pînă cînd alegea varianta optimă. Acest proces putea să dureze ore în șir. În schimb, odată stabilită, compoziția obiectelor era perfectă în creațiile sale.

2.2. Etapele de compunere şi de reprezentare a naturii statice

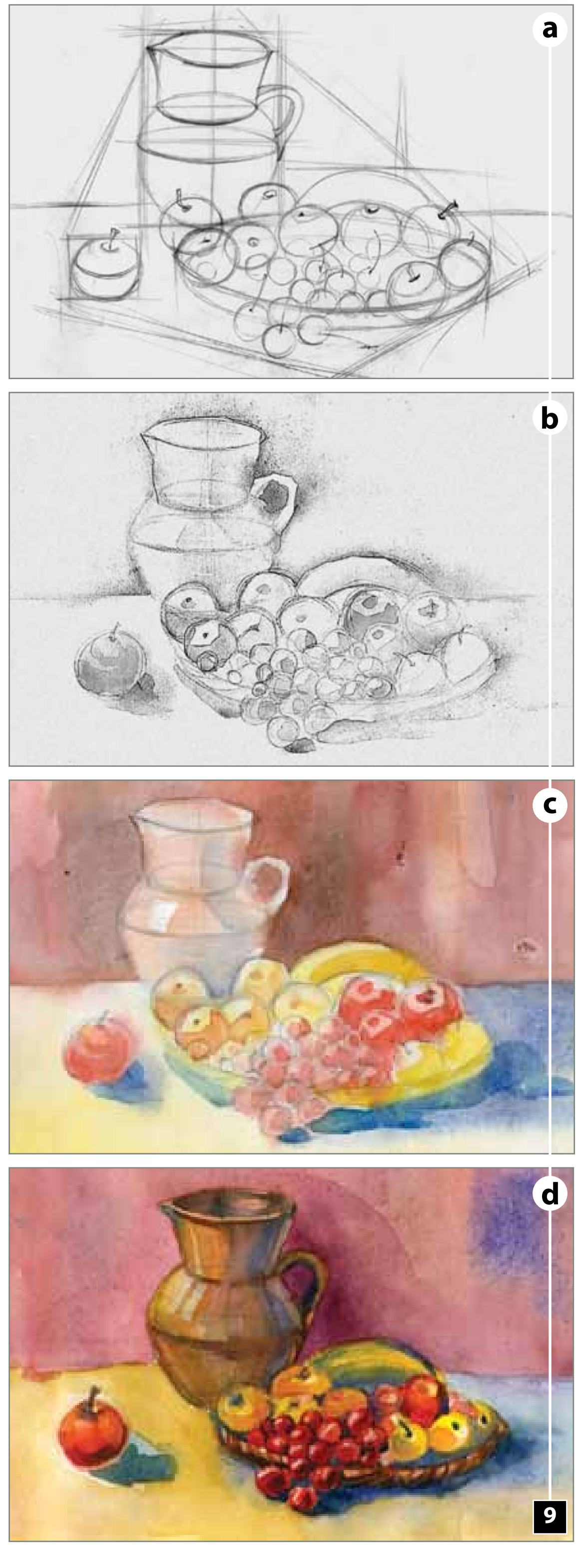
Pentru crearea unei naturi statice este nevoie de alegerea și aranjarea obiectelor selectate care să exprime o idee tematică. Pentru găsirea schemei compoziționale și a registrului cromatic sînt necesare următoarele etape:

a) Efectuarea unei schițe după stabilirea proporțiilor principale, care determină raportul dintre obiecte. Această relație se marchează cu linii subțiri, de construcție, după care se stabilesc formele generale ale obiectelor (*fig. 9 a*).

b) Se verifică dimensiunile, mai întîi imaginar, apoi prin vizare: pe creionul ținut perpendicular față de mîna întinsă se ia una din dimensiuni (de exemplu, lățimea) și se fixează cu degetul mare (*fig. 8*). Dimensiunea fixată pe creion se suprapune altei dimensiuni prin comparație, ceea ce permite stabilirea raportului căutat (*fig. 9 b*).

c) După stabilirea proporțiilor, desenul se concretizează, se omit liniile auxiliare și se aplică primul strat de culoare (*fig. 9 c*).

d) Se modelează clarobscurul pe forma obiectelor în tehnica picturală, stabilită în prealabil (*fig. 9 d*).

9

Amintește-ți!

Etapele de realizare a unui studiu după natură sînt: paginarea, construirea obiectelor și prelucrarea grafică sau în culoare a formelor reprezentate.

8

ATELIER

- Realizează un studiu de natură statică în guașe sau acuarelă cu obiecte aranjate de tine.
- Desenează același studiu în grafică.

3 Compoziția modulară pe suprafață plană

Compoziția plastică este modalitatea proprie a artistului de a structura elementele de limbaj plastic astfel încît acestea să formeze un ansamblu unitar, care să transmită un mesaj artistic.

Unul dintre mijloacele de expresie care pot fi aplicate în realizarea compoziției este ***modulul***, un element de limbaj plastic repetabil, care stă la baza procedeului artistic numit ***modulare***.

În arta plastică există mai multe tipuri de modulări a căror expresivitate depinde de domeniul în care acestea au fost aplicate:

- **modulare arhitecturală** (*fig. 2–4* pag. 137);
- **modulare sculpturală** (*fig. 1* pag. 137 și *fig. 7* pag. 138);
- **modulare decorativ-aplicată** (*fig. 8, 10* pag. 138);
- **modulare picturală** (*fig. 6–12*).

Orice amestec cromatic din cel puțin două culori, numit *modul cromatic*, proporționat în cantități diferite pentru a obține cît mai multe nuanțe ale ei, se numește modulare cromatică (*fig. 2, 3*). Pictorii neoimpresioniști au apelat deseori la procedeul modulării cromatice.

În pictură, există următoarele tipuri de modulare cromatică:

- prin suprapunere transparentă;
- prin divizarea tușei de culoare;
- prin reprezentarea tonalităților cromatice.

3

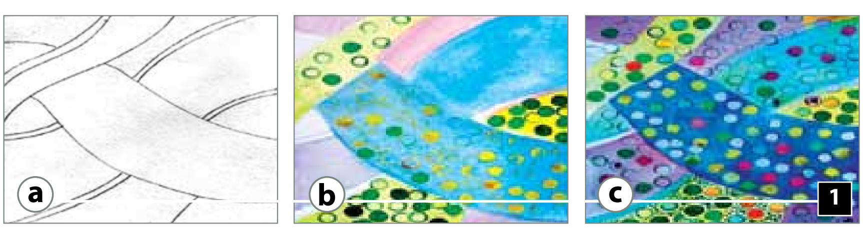

4

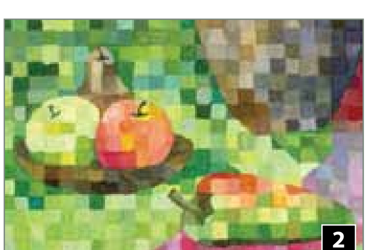
3.1. Compoziția modulară prin suprapunerea transparentă

Aceasta constă în pictarea imaginii cu acuarele în straturi peste culorile deja uscate, fapt care evidențiază formele (*fig. 4*).

Astfel de compoziție se realizează după ce se schițează ușor liniile direcționale, care vor organiza spațiul plastic (*fig. 1 a*). În acest caz, vom determina drept modul un cerc (*fig. 1 b*) și vom colora fiecare porțiune cu modulul selectat în diverse culori. La final vom acoperi cu straturi ușoare de acuarelă imaginea uscată, obținînd o compoziție modulară cu suprapunere transparentă (*fig. 1 c*).

a b c 1

2

Termeni de atelier:

Modul – unitate de măsură convențională, repetabilă, ce poate fi modificată ca mărime și culoare.

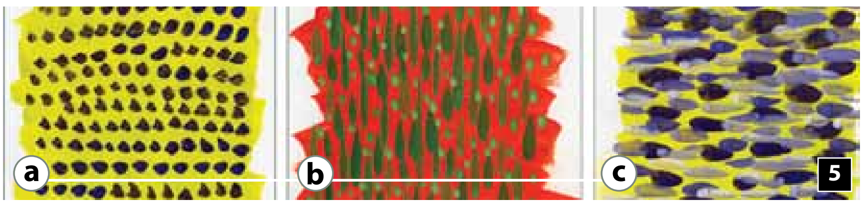
Neoimpresionism – curent modernist în pictură, susținut preponderent de pictori francezi și belgieni.

3.2. Compoziția modulară prin divizarea tușei de culoare

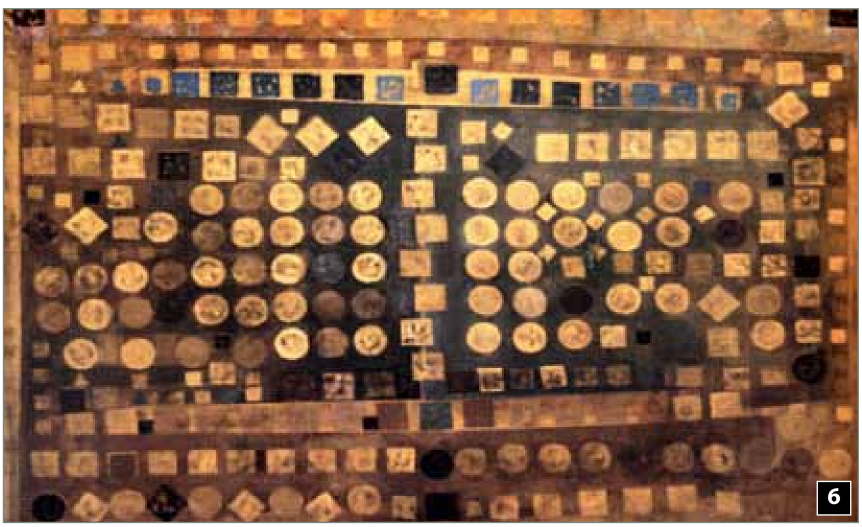
Efectul plastic al modulării cromatice constă în crearea unor vibrații coloristice prin suprapunerea tușelor de culoare ce produc anumite senzații vizuale de percepere a volumului și a spațialității unui tablou (*fig. 7, 8*). Astfel, în *figurile 6* și *9* observăm o armonizare perfectă cromatică, „centrul compozițional” fiind evidențiat prin modulul contrastant.

Această tehnică a fost utilizată de pictorii neoimpresioniști (pointiliști) Georges Seurat, Camille Pissarro și alții. În picturile lor nu există contururi liniare clar definite, suprafața pînzei fiind acoperită cu tușe mici și puncte cromatice alăturate.

7

5

6

Anatol Rurac. *Compoziție*

8

Termeni de atelier:

Impasto – aplicarea groasă a vopselelor, pensula lăsînd tușe clare pe suport.

Poantilism – din franceză *pointillisme* se traduce „punct cu punct”.

E bine să știi!

Pictura în straturi se mai numește și tehnica impasto. Astfel, culoarea se aplică nediluată, iar compoziția se alcătuiește din mai multe straturi diferite de culoare. În cazul straturilor de culori suprapuse se procedează astfel: după ce primul strat s-a uscat, se aplică următorul, obținîndu-se efectul dorit (*fig. 5 a, b, c*).

9

Wassily Kandinsky. *Compoziție abstractă*

3.3. Modularea tonalităţilor cromatice

În arta plastică există mai multe tipuri de modulări a căror expresivitate depinde de domeniul în care acestea au fost aplicate.

Realizarea unei compoziții modulare pe suprafața plană presupune existența unui *modul*. Acest modul repetabil poate fi o *formă plastică* sau o *pată de culoare*, numită tentă cromatică (*fig. 8, 10*).

Repetarea pe suprafața plană a unei forme plastice sau repetarea multiplă a unor fragmente din ea se numește compoziție modulară a formelor plastice (*fig. 2, 6, 9*).

10

11

Victor Vasarely. *Compoziție*

12

Paul Klee. *Compoziție*

Află mai mult!

În muzică termenul modulare înseamnă succesiune armonioasă de sunete, prin schimbarea tonului, a înălțimii și a accentului acestora.

13

Reține!

Modelarea și modularea plastică sînt două procedee artistice prin intermediul cărora se pot obține noi forme în diverse genuri ale artei plastice. Modalitățile plastice și cele tehnologice variază în funcție de genul în care sînt aplicate aceste procedee artistice (pictură, artă decorativă, sculptură, *fig. 6–16*).

14

Termeni de atelier:

Modularea culorii – procedeu de pictură opus tehnicii modelării. Efectele de umbră și lumină sînt obținute prin alăturarea culorilor reci la cele calde, în tușe divizate.

Modelare – procedeu artistic de reproducere a formelor spațiale sau a celor picturale (*fig. 16*).

15

Pictura oferă multiple posibilități de exprimare plastică. Efectul obținut prin divizarea tușei de culoare depinde mult de instrumentele de lucru și modul de folosire a acestora (*fig. 14, 16*).

Pe lîngă o mare varietate de pensule, putem utiliza și alte instrumente, precum cuțitul de paletă, bucăți mici de carton etc.

O compoziție modulară armonioasă depinde și de manevrarea pensulei. De exemplu, o cîmpie cu flori, cerul, oglinda unui lac se vor realiza prin tușe dispuse orizontal, iar iarba, clădirile înalte se vor picta cu pensula ținută vertical.

16

Compoziția modulară pe suprafață plană poate fi și acromatică, expresivitatea căreia se va mări din contul clarobscurului (contrastului întunecat-deschis, *fig. 13*).

ATELIER

- Alege drept modul o formă care se repetă șablonat (o pasăre, un arbore, un animal) și execută o compoziție modulară.
- Schimbă de fiecare dată mărimea și culoarea aceluiași modul (de exemplu: pasăre mare, mică, albastră, galbenă etc.) și creează o compoziție cu utilizarea modulării dimensionale.

4 Compoziția modulară spațială

Compoziția modulară poate fi organizată atît pe o suprafață plană, cît și în spațiu (modulare dimensională).

Știi deja că modulul este o unitate de măsură convențională, utilizată în arhitectură, sculptură, arta decorativă.

Pe parcursul dezvoltării umanității, modulul artistic s-a manifestat sub diferite forme și dimensiuni. În arhitectură, spre exemplu, observăm modularea în spațiu: același modul se repetă în înălțime (*fig. 2*) sau adîncime într-o ordine crescătoare sau descrescătoare (*fig. 4*).

1 Constantin Brâncuși *Coloana Infinitului*

2 Arhitect Alexandru Bernardazzi. *Biserica Sf. Pantelimon*

E bine să știi!

Coloana Infinitului, una dintre remarcabilele mostre de artă modernă, este formată dintr-un modul geometrizat, repetabil, care sugerează ideea infinitului.

3 *Turnul Gherkin* (Londra)

4

Află mai mult!

În Grecia Antică templele se construiau prin modulare și proporționare (*fig. 8* pag. 128).

Adesea, artiștii se inspiră din diverse structuri din natură, pe care le folosesc în compoziții modulare spațiale sau plane (*fig. 3–5*).

5

Află mai mult!

Cel mai elocvent exemplu de proporţionare armonioasă a formei plastice este statuia *Doriforul*, creată de sculptorul grec Policlet în sec. V î.Hr. În această operă de artă sculptorul a stabilit raportul de 7 capete la înălţimea unui om, astfel proporţia respectivă devenind canonul frumuseţii în Grecia Antică (*fig. 9*).

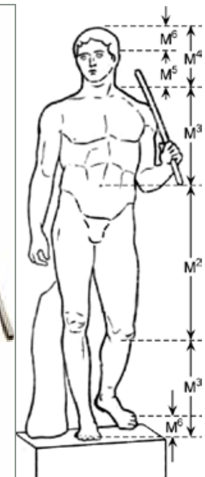
6

Doriforul (studiu academic)

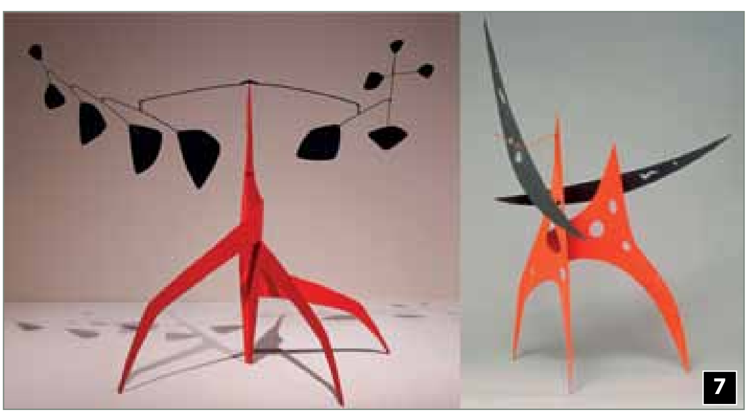
9

Policlet. *Doriforul* (canon de frumuseţe a proporţiilor corpului uman)

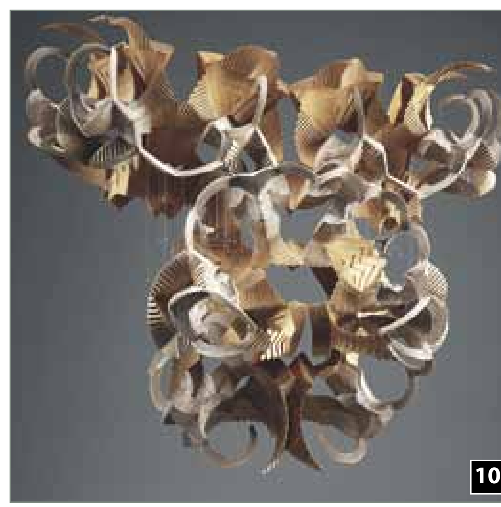
În sculptură, modelarea ca procedeu artistic presupune transformarea unui volum iniţial (bloc) într-o formă nouă, cu o anumită valoare artistică (*fig. 7, 8, 10*)

În zilele noastre, modulul, modulaţia ne permit să organizăm diverse compoziţii spaţiale, folosind materiale şi tehnici de artă foarte variate.

7

Alexander Calder. *Instalaţii cinetice*

10

Christoph Bader. *Volumetrie cinetică*

8

Richard Sweeney
Instalaţie din hîrtie

E bine să stii...

Normele de apreciere a frumuseţii în diferite epoci, perioade istorice şi culturi sînt diferite.

ATELIER

- Identifică materialele şi tehnica de lucru folosite la sculpturile din *figurile 2* şi *5*.
- Completează-ţi portofoliul cu imagini ale compoziţiilor modulare în arhitectură.
- Creează o compoziţie sculpturală din materiale moderne (sîrmă, polistirol etc.) cu subiectul *Mişcare*.

Derek Hugger. *Colibri*

Richard Stainthorp. *Dansul zînei*

Maurits Escher. *Peștii*

Katsushika Hokusai. *Marele val*

Evaluare

1. Defineşte noțiunea de proporție. Enumeră alte domenii în care se întîlneşte această noțiune.

2. Numeşte cel puțin un pictor care a folosit în operele sale modularea cromatică și un sculptor care a utilizat compoziția modulară spațială.

3. Descrie diferențele dintre compoziția modulară plană şi cea spațială.

4. Indică 2-3 imagini (din acest modul) cu reprezentări ale compozițiilor modulare.

5. Din imaginile de mai sus (*fig. 11-14*) determină care sînt compozițiile modulare, plane și spațiale.

6. Alege o formă drept modul (geometrică, de exemplu) şi alcătuieşte o compoziție modulară.

Modulul V

Inițiere în istoria artei plastice

1 Arta preistorică universală

Din cele mai vechi timpuri, încă din comuna primitivă, cînd îndeletnicirile principale ale oamenilor erau vînătoarea și pescuitul, aceștia au desenat, au sculptat și au pictat. Pe pereții peșterilor s-au păstrat picturi cu o vechime de peste 30 000 de ani. Astfel de picturi au fost descoperite în peșterile din Lascaux (Franța) și din Altamira (Spania). În ele sînt reprezentați bizoni, cai, reni, mamuți, mistreți (*fig. 1* pag. 83).

Oamenii din comuna primitivă aveau nevoie de recipiente ca să-și păstreze alimentele. În acest scop au fost create diverse vase din lut, ornate cu linii, puncte, dungi (*fig. 2*).

2 *Vas scitic*

1 *Scenă de vînătoare.* Peştera din Altamira

Pe lîngă picturi și vase de ceramică s-au mai găsit și figurine sculptate în oase de animale sau modelate în argilă, care reprezintă oameni sau animale sălbatice (*fig. 3*).

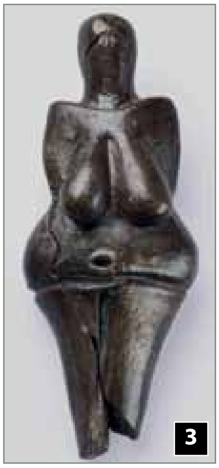
E bine să știi...

Civilizațiile creștine disting două perioade mari în istoria omenirii:

- *trecutul îndepărtat* – care se mai numește *înainte de Hristos* (î.Hr.);
- *era noastră* – perioada *de după Hristos* (d.Hr.).

Află mai mult!

Lucrate cu mîna sau la roată, produsele ceramice păstrează întotdeauna proporţiile care le conferă un aspect deosebit de plăcut și elegant (*fig. 2, 6*).

3 *Venus din Vestonick, 27 000 î.Hr.*

În continuare vom studia cultura din ambele perioade: *înainte de Hristos* și *după Hristos*.

Ca și în restul Europei, neoliticul în spațiul carpato-danubiano-pontic începe din mileniul *VI î.Hr*.

Teritoriul României este bogat în capodopere străvechi care datează din Epoca Pietrei.

Cultura Hamangia (după numele localității) este renumită prin sculpturile de mici dimensiuni descoperite aici. *Gînditorul* (de la Cernavodă) reprezintă o statuetă de bărbat, cu coatele pe genunchi și cu capul sprijinit în palme. *Perechea lui*, o statuetă feminină, completează acest ansamblu sculptural (*fig. 8*).

7
Podoabe scitice

4
Cap de zeiță
Cultura Cucuteni-Tripolie

6
Vas și statuete feminine
Cultura Cucuteni-Tripolie

5
Stelă scitică

8
Gînditorul și perechea lui
Cultura Hamangia, Cernavodă

E bine să știi...

Imaginile de pe pereții peșterilor se numesc picturi rupestre (*fig. 1*).

Termeni de atelier:

Figurine – statui de dimensiuni mici.

Neolitic – perioadă din istoria omenirii, ce urmează perioadei mezolitice (pe teritoriul României durează între anii 6000–1900 î.Hr.).

Vase antropomorfe – vase cu o formă simplificată, ce amintește de figura omului.

Pînă în zilele noastre s-au păstrat splendide obiecte din ceramică colorată create în timpul culturii Cucuteni (*fig. 4, 6)* – obiecte din ceramică, figurine pentru cult, vase antropomorfe etc.

Mai tîrziu, în Epoca Bronzului, pe teritoriul României au fost găsite numeroase tezaure: vase, brățări, pandantive și alte podoabe din aur (*fig. 7*).

Obiecte ce reprezintă diferite culturi se păstrează în Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală.

9
Vas de lut sarmatic în formă de berbec

ATELIER

- Vizitați Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală sau muzeul satului din localitate și elaborați un pliant cu informații despre exponatele lui.
- Desenează cu creion simplu forma unui vas neolitic.

2 Arta Egiptului Antic

Sfinxul şi piramida lui Kheops

Nefertiti

Blazon heraldic

Masca faraonului Tutankhamon

Popoarele lumii antice au creat opere importante. Studiindu-le, putem înțelege cultura, tradițiile, obiceiurile, credințele civilizației noastre de pînă la Hristos.

Arta egipteană este una dintre cele mai vechi. Istoria ei cuprinde circa 3 500 de ani. Primele manifestări culturale egiptene își au începutul în mileniul IV î.Hr. Egiptul este situat pe Valea Nilului, fluviul care îi asigură pe oameni cu hrană și apă.

Egiptenii au înălțat construcții mărețe din piatră – piramidele. Primele piramide datează din mileniul al III-lea î.Hr. și erau destinate păstrării averii faraonului, îndeplinind și funcția de cavou pentru mumia lui.

Piramidele au fost construite în baza unor calcule matematice exacte. Fețele lor sînt dispuse după cele patru puncte cardinale (est, vest, nord, sud). Cele mai importante piramide fac parte din Ansamblul de la Gizeh: Kheops (înălțimea 146 m); Khefren și Mykerinos. Aceste piramide au fost construite în jurul anului 2500 î.Hr.

E bine să știi...

Piramida lui Kheops, străjuită de un sfinx gigantic, face parte din cele 7 minuni ale lumii antice (*fig. 1*). Încăperile piramidelor erau săpate sub pămînt, intrarea fiind acoperită cu lespezi uriașe din piatră. Pereții din interior erau zugrăviți cu imagini ce reprezentau anumite episoade din viața faraonului; uneori se pictau scene din natură (figuri de oameni, animale, plante), alteori ei erau placați cu foițe din metale prețioase. În cavouri, se mai păstrau portretele sculpturale ale faraonilor și apropiaților lor (*fig. 2, 4*).

Templu cu statuile faraonilor

Află mai mult!

Cele 7 minuni ale lumii antice:

Piramida lui Kheops;

Grădinile suspendate ale Semiramidei;

Colosul din Rodos;

Farul din Alexandria;

Mausoleul din Halicarnas;

Statuia lui Zeus din Olimpia;

Templul zeiței Artemis din Efes.

Termeni de atelier:

Faraon – titlu pe care îl purta suveranul în Egiptul Antic, persoană care se credea pe atunci că face legătura între lume și divinitate.

Îmbălsămare – conservarea unui defunct prin tratarea corpului cu anumite substanțe ce împiedică descompunerea lui.

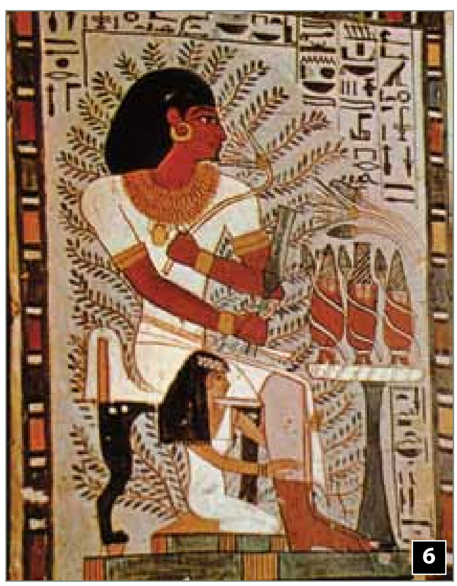
Corpul neînsuflețit al faraonului (sau al altei persoane importante din statul egiptean) se îmbălsăma, fiind transformat într-o mumie. Aceasta se păstra într-un cavou special, numit „sarcofag”.

La reprezentarea figurilor faraonilor în sculptură sau pictură, artiștii erau obligați să respecte anumite canoane:

• Figurile faraonilor trebuiau să fie foarte înalte, iar ale celorlalte persoane sculptate sau pictate – mai mici, în descreștere, după rangul social al acestora;

• Ochii, umerii, torsul se reprezentau din față;

• Fața și picioarele erau redate în profil.

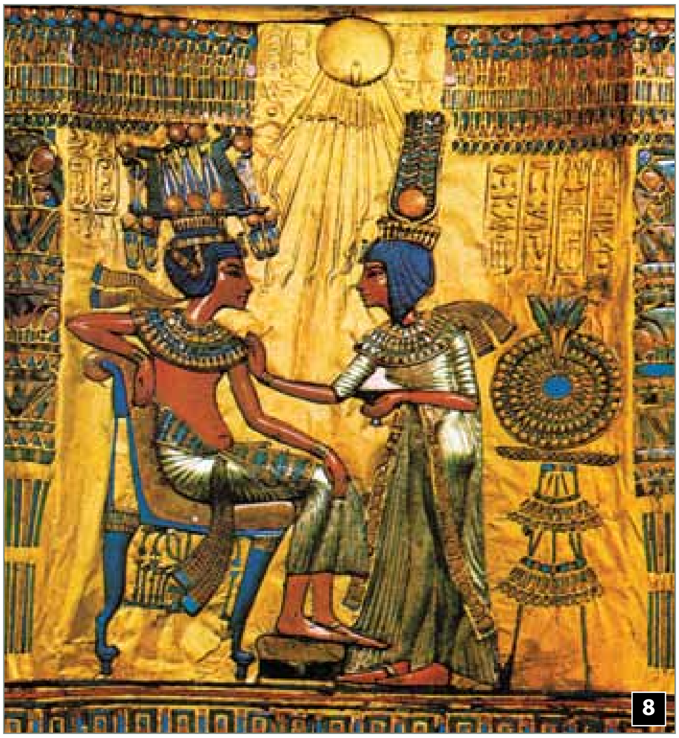

Pictură murală: *Faraonul și calfa*

Bacante

În afară de piramide, egiptenii au mai înălțat și temple, clădite din pietre masive și cu pereții groși fără geamuri. Tavanul templului era susținut de coloane înalte din piatră. Pe fusul coloanelor erau săpate diferite hieroglife, scene care imortalizau evenimentele istorice din acea perioadă (*fig. 12*).

8

Basorelief pictat

În partea de sus, coloanele erau încununate de capiteluri din piatră ornamentate cu frunze de palmier sau de lotus. Porțile de intrare în templu erau mărginite de turnuri înalte, iar în fața templului se întindea o alee străjuită de statui cu chipuri de animale sau sfincși (*fig. 9*). Pentru egiptenii antici sculptura avea scopul de a imortaliza în piatră, lemn sau lut figura defunctului, întrucît, după cum credeau ei, sufletul acestuia are nevoie de o „casă” pentru a reveni din nou pe pămînt; unele monumente erau cioplite din blocuri masive de piatră ca să se releve importanța personalității reprezentate, ca spre exemplu, statuia faraonului Ramses al II-lea instalată în templul din Luxor.

11

Basorelief din interiorul piramidei lui Kheops

Din perioada mai tîrzie a culturii egiptene datează și bustul pictat al reginei Nefertiti, a cărei frumusețe și eleganță ne încîntă pînă azi (*fig. 2*). Egiptenii antici au înfățișat și oameni simpli, care nu se încadrau în canoane. Aceste imagini de asemenea prezintă valoare artistică.

Scenele pictate înfățișează diverse categorii de oameni și viețăți: *harpiste*, *bacante*, *bocitoare*, *vînători*, *păsări* etc.

9

Felină sacră. Egiptul Antic

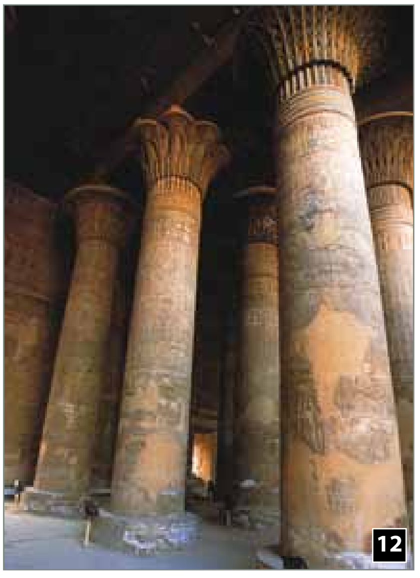

10

Basorelief din Egiptul Antic

ATELIER

➤ Completează-ți portofoliul cu informații suplimentare la temă, găsește curiozități din lumea antică.

12

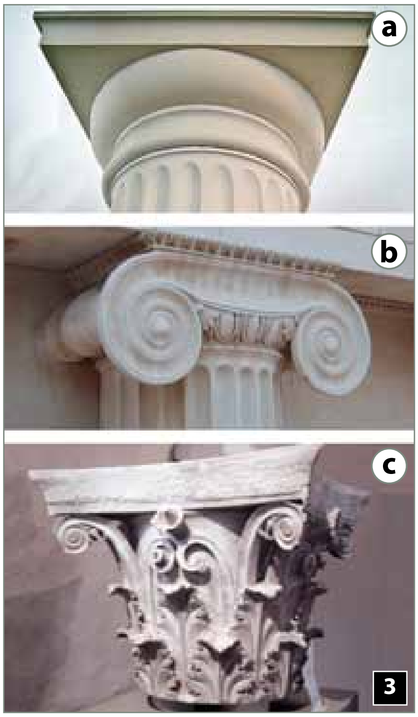
Colonada templului din Luxor

3 Arta Greciei Antice

Grecia Antică este leagănul culturii și civilizației umane. Cultura ei a impulsionat dezvoltarea artelor în următoarele perioade istorice.

Cultura greacă are patru perioade de dezvoltare: *homerică, arhaică, clasică* și *elenistică*. Obiectele din ceramică sînt cele mai vechi vestigii din lumea antică. În epoca homerică erau răspîndite vasele Dipylon, numite astfel după una din porțile cetății Atena, unde au fost descoperite. Acestea erau ornamentate cu figuri geometrice stilizate: zigzaguri, pătrate, spirale și imagini ce reprezentau cai, păsări, figuri umane, adesea abstractizate. Pe vase sînt reproduse fidel scene de luptă ori nave de război, aceste imagini fiind dispuse în benzi sau frize. Frizele sînt despărțite prin ornamente geometrice orizontale; compoziția lor se desfășoară pe ritmuri compuse, elementele fiind echilibrate (*fig. 1–2*).

Din vechea cultură a Greciei Antice s-au păstrat și unele vestigii arhitecturale. La greci, templul era cel mai important edificiu, acesta fiind proiectat și conceput ca un lăcaș pentru zei (*fig. 4*). Ca astfel de temple să fie rezistente și impunătoare, arhitecții le înconjurau cu un șir de coloane, care susțineau acoperișul. Coloanele, la rîndul lor, erau înfrumusețate cu capiteluri.

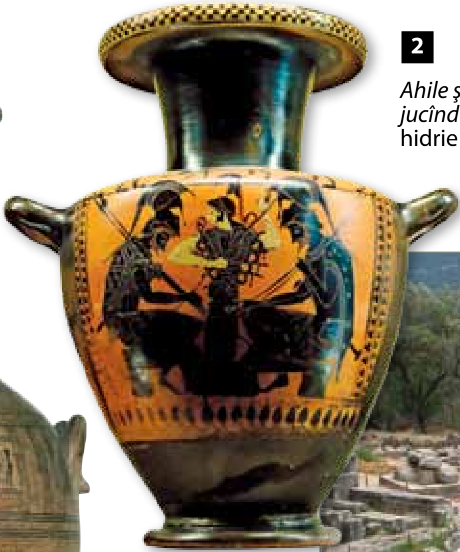

3

Capiteluri grecești

E bine să știi...

În Antichitatea greacă se cunoșteau trei stiluri de decorare a capitelurilor: *doric, ionic, corintic* (*fig. 3 a–c*). Templele grecești erau clasificate de asemenea după aceste stiluri.

2

Ahile și Ajax jucînd zaruri, hidrie

1

Amforă Dipylon

4

Templul de la Delphi

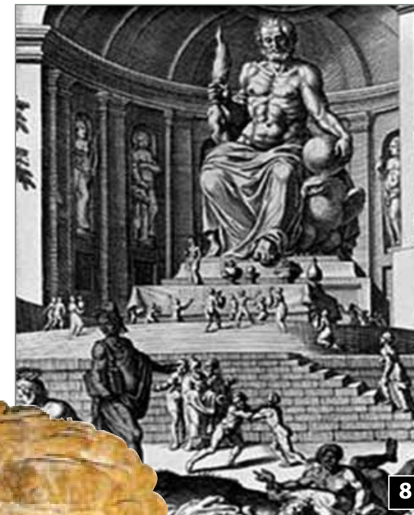
Sculpturile create de marii maeștri ai Greciei Antice relevă caracterul umanist al artei plastice. Celebra sculptură *Discobolul* de Miron (*fig. 6*), cunoscută în lumea întreagă, reproduce chipul idealizat al unui atlet surprins într-o mișcare energică de răsucire, în momentul aruncării unui disc.

Victoria din Samothrace (*fig. 7*) reprezintă un simbol al victoriilor repurtate de greci în diferite bătălii. Această sculptură întruchipează o tînără femeie cu aripi, gata să-și ia zborul.

Sculpturile din Grecia Antică pun în evidență talentul maeștrilor de a reproduce perfect anatomic, detaliat unele personaje marcante ale timpului. În Grecia Antică, chipului uman i se acorda o atenție sporită; erau glorificate corpul atletic, proporțiile ideale, adică frumusețea fizică.

Amintește-ți!

Jocurile Olimpice au luat naștere în Grecia Antică.

8

Fidias. *Zeus din Olimpia*

Termeni de atelier:

Umanist – (aici) care se referă la om, este caracteristic omului.

Cofraj – tipar de lemn sau de metal în care se toarnă un material fluid.

7

Victoria din Samothrace

E bine să știi...

Zeus din Olimpia de Fidias (*fig. 8*) a fost creat într-o tehnică deosebită, numită *criselefantină*. În interiorul sculpturii se afla un cofraj din lemn, în care se turna „corpul uman" din aur. Sculptura, de asemenea, era placată cu fildeș și pietre prețioase. *Zeus din Olimpia* este una dintre *Cele șapte minuni ale lumii antice*.

9

Loggia cariatidelor. Templul Erechteion

6

Miron. *Discobolul*

Află mai mult!

În arhitectura greacă, coloanele aveau uneori chipuri de femei. Astfel de coloane se numeau *cariatide* (*fig. 9*).

ATELIER

- Completează-ți portofoliul cu informații suplimentare despre cultura greacă.
- Compară sculptura greacă cu cea egipteană, numește deosebirile și probează-le cu exemple.

4 Arta Romei Antice

Epoca Republicii Romane a fost bogată sub aspect cultural. Marii maeştri ai timpului s-au remarcat şi prin construcţiile lor inginereşti, şi drumurile pietruite. Începînd cu secolul II î.Hr., romanii construiau viaducte şi apeducte (*fig. 4*) care se întindeau pe zeci de kilometri. Urme ale viaductelor din piatră s-au păstrat pînă astăzi lîngă Roma. În acea perioadă au fost înălţate temple şi stadioane, biblioteci şi băi publice. La construcţia templelor, romanii au utilizat bolta, element arhitectural preluat din cultura etruscă. Un exemplu elocvent în acest sens este Colosseumul – un stadion imens, neacoperit, de formă rotundă, mărginit de tribunele spectatorilor (*fig. 1*).

Panteonul este, de asemenea, un edificiu proiectat şi construit în formă rotundă, acoperit cu o cupolă imensă, cu coloane asemănătoare celor greceşti, la intrare (*fig. 5*).

După fiecare victorie repurtată în campaniile militare, romanii înălţau arcuri de triumf: Arcul de triumf al lui Constantin, Arcul de triumf al lui Traian (*fig. 2, 3*) etc. – vestigii de epocă ce relevă traiul, obiceiurile şi evenimentele istorice din acea perioadă.

E bine să ştii...

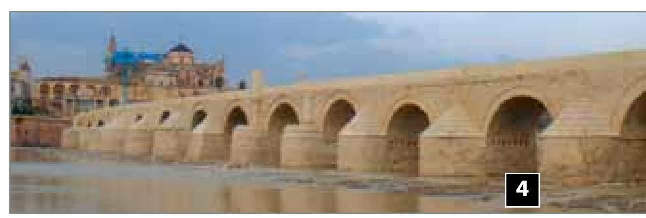
În centrul Romei se înalţă Forul lui Traian, ansamblu ce cuprinde o piaţă dreptunghiulară, o poartă în formă de arc şi Columna lui Traian. Aceasta este acoperită cu reliefuri sculpturale ce reprezintă luptele legiunilor romane în Dacia (*fig. 2*).

3 *Arcul de triumf*

1 *Colosseumul*

4 *Viaduct antic roman*

2 *Columna lui Traian şi un fragment de friză*

5 *Panteonul*

Sculptorii romani, spre deosebire de cei greci, au dezvoltat portretul, în fresce sau busturi, pentru a imortaliza chipurile marilor împărați (*fig. 8*). Sculptura statuară *Octavian Augustus* (*fig. 10*) evocă demnitatea și autoritatea unui renumit comandant de oști. Dintre sculpturile romanice se remarcă: *Lupoaica de pe Capitoliu* turnată în bronz (*fig. 9*), statuia ecvestră *Marc Aureliu* (*fig. 7*) etc.

9

Lupoaica de pe Capitoliu

6

Frescă din orașul Pompeii (detaliu)

E bine să știi....

În anul 79, erupția vulcanului Vezuviu a acoperit în întregime cîteva orașe ale Romei Antice. Abia în secolul XVIII, în urma săpăturilor arheologice, au fost descoperite ruinele orașului Pompeii, care s-au păstrat sub lavă, oferind astfel o impresie despre originalitatea caselor romane, proiectate cu mult rafinament și pictate în tehnica frescei (*fig. 6*).

Termeni de atelier:

Statuie ecvestră – sculptură ce reprezintă figura unui om călare.

7

Marc Aureliu

8

Portretul lui Traian

Octavian Augustus 10

ATELIER

- Completează-ți portofoliul cu informații suplimentare referitoare la arta Romei Antice.
- Elaborează un pliant pentru o călătorie imaginară în Grecia Antică și în Roma Antică, cu referințe la cele mai importante monumente de artă.

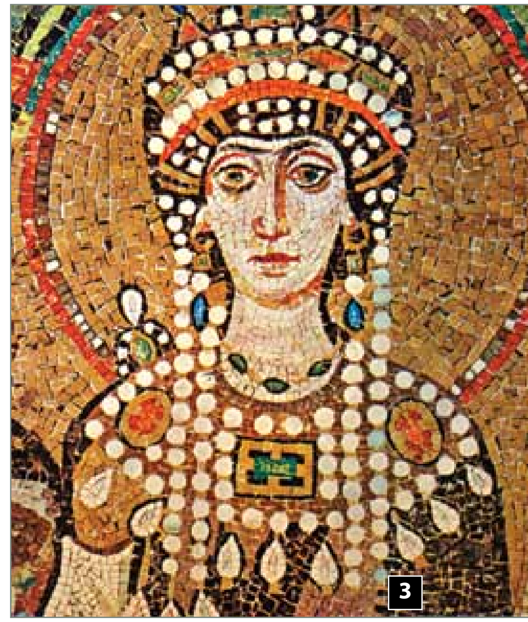
5 Arta medievală

5.1. Arta bizantină

Cel mai important centru al culturii medievale a fost Imperiul Bizantin, format în secolul IV în partea estică a Imperiului Roman.

Capitala Bizanțului a fost fondată de împăratul Constantin cel Mare, de unde denumirea de Constantinopol (astăzi Istanbul).

Arta bizantină s-a format din încrucișarea tradițiilor culturale eleniste, romanice cu numeroase elemente de artă egipteană, siriană și de alte culturi din Asia Mică. De la greci, artiștii bizantini au preluat măiestria compozițiilor clare, echilibrate în pictură. Astfel au apărut chipuri noi care, conform religiei creștine, se deosebeau radical de modelele antice. În planurile construcțiilor arhitecturale s-au reliefat îmbinări eclectice de stiluri și tradiții culturale (*fig. 2*).

3

Mozaic în interiorul Bisericii San Vitale (detaliu)

1

Mozaic în interiorul Bisericii San Vitale

E bine să știi…

Un centru important de cultură medievală a fost orașul Ravenna din Italia, renumit pentru Biserica *San Vitale* (*fig. 4*), în care s-au conservat mozaicuri ce reprezintă diferite procesiuni religioase (*fig. 1, 3*).

Reține!

Imperiul Bizantin a fost preponderent creștin, de aceea a generat o artă religioasă creștină.

2

Catedrala Sf. Sofia din Constantinopol (Istanbul)

4

Biserica San Vitale

5.2. Arta romanică

Stilul romanic apare și se dezvoltă între secolele X-XII în statele feudale ale Europei Occidentale, fiind inspirat de arta Romei Antice, cu unele trăsături specifice artei orientale.

Arta romanică a fost puternic influențată de religie, cele mai importante realizări fiind create în domeniul arhitecturii: catedrale, mănăstiri, castele etc. (*fig. 1–3*).

Arhitectura romanică. În secolele X–XI, nobilii feudali au început să construiască castele înconjurate de ziduri înalte și de șanțuri pline cu apă pentru a se apăra de invaziile barbarilor.

În general, mănăstirile și bazilicile din acea perioadă reflectau caracterul arhitectural al stilului romanic. Mănăstirile erau complexe arhitecturale fortificate, care păstrau tradiția caselor romane. Privite din exterior, seamănă cu niște castele înconjurate de ziduri groase și sobre, străjuite de turnuri, întregul complex avînd aspect de cetate.

În sec. XI–XII, mănăstirile erau cele mai importante centre religioase. Ele au contribuit la consolidarea orînduirii feudale prin intermediul bisericilor pe care le administrau. Episcopatul de la Cluny, bunăoară, avea sub oblăduirea sa circa 2000 de mănăstiri și biserici aflate pe teritoriul Franței, Germaniei și Italiei (*fig. 2*).

Ansamblul din Pisa, din care face parte domul, baptisteriul și clopotnița (un turn înclinat), este cel mai renumit monument de arhitectură romanică din Italia (*fig. 4*). Fațadele acestor edificii sînt înfrumusețate cu coloane din marmură albă. Catedrala romano-catolică din Alba Iulia (România), de asemenea este construită în stil romanic (*fig. 3*).

2
Mănăstirea de la Cluny

3
Catedrala romano-catolică din Alba Iulia

1
Catedrala Saint-Lazare din Autun

E bine să știi...

În secolele XI–XII s-a dezvoltat cultul „moaștelor", adică al adorației osemintelor unui sfînt canonizat. Acest cult a favorizat pelerinajele, fiindcă moaștele se considerau făcătoare de minuni.

Ansamblul arhitectural din Pisa 4

Judecata de apoi. Catedrala Saint-Lazare din Autun

Miniatură romanică

Sculptura romanică era destinată decorării bisericilor în interior și exterior (*fig. 8*). Subiectele sculpturale reprezentau în temei scene biblice. Figurile umane erau redate mai mult schematic, promovînd ideea ascetismului creștin. Sculpturile romanice se deosebeau radical de cele antice prin redarea convențională a proporțiilor umane și evidențierea calităților morale în aspectul fizic al sfinților (*fig. 9*). Portalurile care înfrumusețau intrarea în bazilică erau decorate cu reliefuri sculpturale (*fig. 5*). În compozițiile sculpturale și picturale din acea perioadă apar imagini de păsări și animale fantastice.

Pictura romanică, subordonată și ea arhitecturii, reflecta motive biblice în pictura murală (frescă). Chipurile sfinților, cutele veșmintelor, pe care le purtau aceștia, erau pictate minuțios, după anumite canoane cromatice (*fig. 7*).

Miniatura romanică reprezintă compoziții de dimensiuni mici care ilustrează subiecte biblice, litere inițiale, viniete, ornamente cu care erau înfrumusețate manuscrisele religioase.

În cadrul **artei decorative** s-au dezvoltat arta țesutului (*fig. 6*), argintăria, incrustarea în lemn etc.

Tapiserie de la Biserica Bayeux (detaliu)

Capiteluri în stil romanic

Relief în stil romanic

Termeni de atelier:

Baptisteriu – capelă construită lîngă o biserică catolică.

Dom – denumire dată în unele regiuni ale Italiei catedralelor gotice.

Miniatură – pictură fină și delicată de dimensiuni reduse.

5.3. Arta gotică

Termenul „gotic“ a apărut în perioada Renașterii, în Italia, apoi în sec. XII–XVI s-a extins pe întreg teritoriul Europei de Vest. În acea perioadă cultura a fost puternic influențată de religie, biserica dominînd viața socială. Orașele se dezvoltă furtunos, devenind centre ale vieții spirituale și culturale.

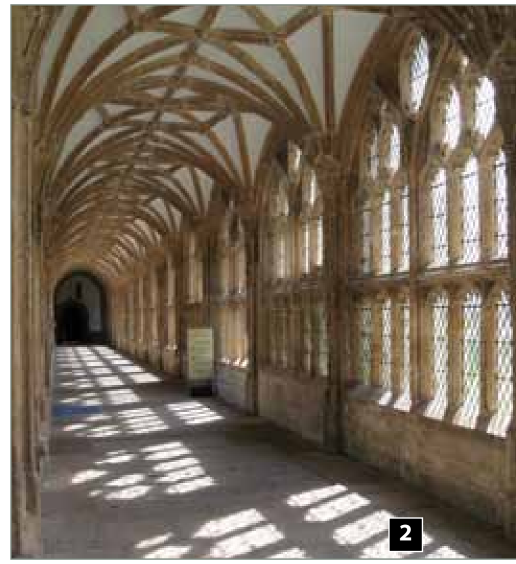
Arhitectura

În arhitectură, stilul gotic l-a înlocuit pe cel romanic. Goticul arhitectural apare în Franța în prima jumătate a secolului XII și se răspîndește în întreaga Europă, ajungînd pînă în Transilvania și în Moldova. În arta gotică, precum și în cea romanică, arhitectura subordonează celelalte ramuri ale artei (sculptura, pictura și arta decorativă).

Spre deosebire de edificiile romanice înălțate în afara orașului, catedralele gotice se construiau chiar în centrul lui, simbolizînd și bogăția acestuia (*fig. 1, 2*).

Prin utilizarea noilor tehnologii, catedralele gotice capătă un aspect mai impunător, cu arce subțiri și înalte. Ferestrele se lărgesc, lăsînd să pătrundă mai multă lumină prin vitraliile multicolore. Fațada catedralei gotice reprezintă niște porți monumentale străjuite de turnuri, clopotnițe și are următoarea structură:

a) intrarea;
b) rozeta;
c) galeria de turnulețe.

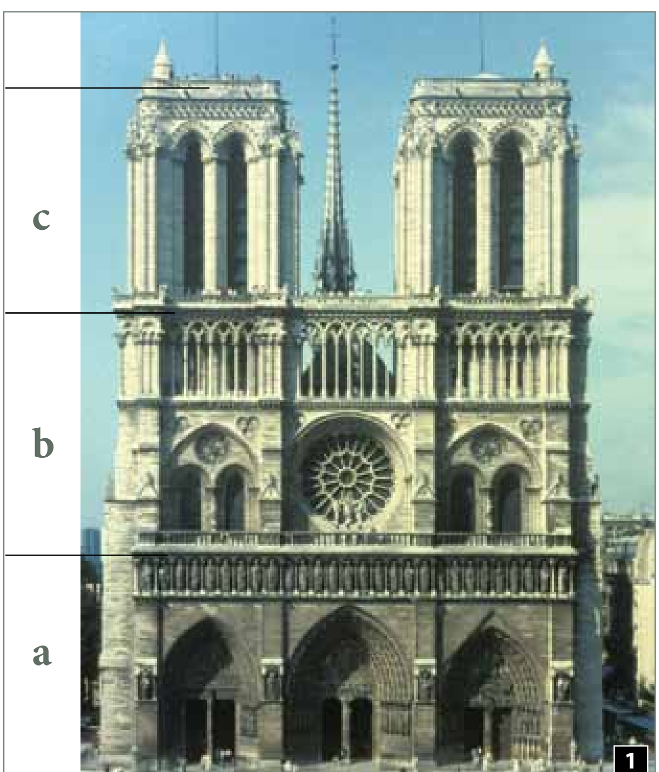
2

Interior în stil gotic

Termeni de atelier:

Boltă – construcție arcuită, destinată să acopere un spațiu.

Rozetă – fereastră mare, rotundă, situată pe fațada unei catedrale gotice.

1

Catedrala *Notre Dame* din Paris

Catedralele gotice sînt înalte, zvelte, cu turnuri ascuțite. Interiorul impresionează prin spații largi, luminoase, împodobite cu statui și reliefuri care reflectă subiecte religioase. Rozeta decorată cu vitralii, dispusă deasupra intrării centrale, este un element nou în arhitectura gotică. Cele mai cunoscute catedrale construite în stil gotic sînt în Franța, în orașele Reims, Paris (*Notre Dame*), în Germania (*Catedrala din Köln*), în Italia (*Domul din Milano*), în România (*Biserica Neagră din Brașov*, *fig. 3*).

Biserica Neagră din Brașov

3

Sculptura gotică avea menirea de a înfrumuseța catedralele – atît în interior, cît și în exterior. Creațiile sculpturale gotice sînt mai puțin convenționale, iar corpurile umane recapătă proporțiile normale în comparație cu cele romanice, fapt ce se poate remarca în reliefurile Catedralei din Chartres. Aceste figuri, ce evocă pioşenia și spiritul evlavios, caracterizează elocvent stilul gotic în sculptură (*fig. 4, 5*).

4

Relief. Catedrala din Chartres

7

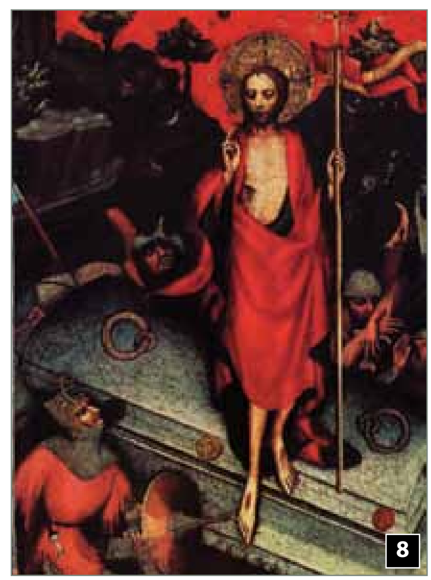
Statui-coloane. Catedrala din Chartres

5

Miniatură în stil gotic

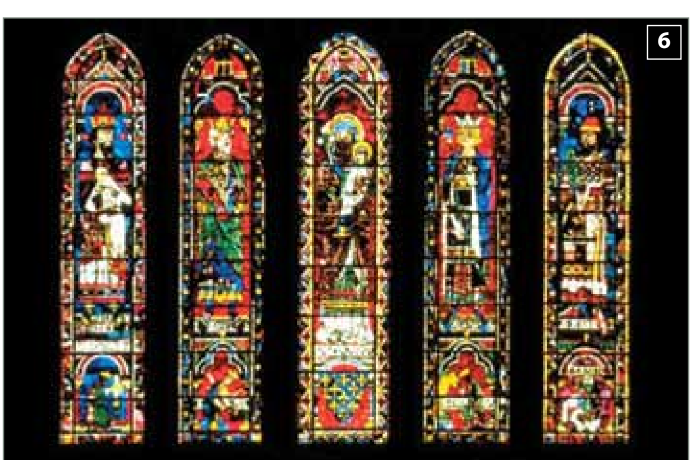
Pictura. Arta gotică a conferit un suflu nou picturii. Artiștii din acele timpuri creează fresce monumentale, picturi pe panouri, pe mobilă din lemn. Drept exemplu în acest sens poate servi Altarul din Trebon (Cehia). Compozițiile cu subiect reflectă scene biblice în care personajele sînt pictate cu virtuozitate (*fig. 5, 8*).

8

Învierea. Altarul din Trebon

Arta decorativă. Figurile umane stilizate, pe care se axează scene religioase, creează motive ornamentale pentru vitraliile gotice. Vitraliile care înfrumusețează Catedrala din Chartres (Franța), Domul de la Augsburg (Germania) sînt remarcabile opere de artă decorativă (*fig. 6*).

6

Vitraliu
Catedrala din Chartres

E bine să știi...

În construcțiile catedralei gotice apare un element nou, și anume bolta catedralei, susținută de o arcă ogivală (arc diagonal, *fig. 1*).

ATELIER

- Schițează o rozetă în stil gotic, utilizînd imaginile la temă.
- Completează-ți portofoliul cu informații suplimentare privind arta romanică și cea gotică.

6 Arta medievală în arealul carpato-danubiano-pontic

În prima jumătate a sec. XIII, zona cuprinsă între Dunăre și Carpați s-a dezvoltat mult în domeniul cultural-artistic. Ruinele care s-au păstrat pînă în zilele noastre, precum complexul arhitectural de la Curtea de Argeș, demonstrează iscusința proiectării și construirii caselor de locuit, lăcașelor de cult etc.

Cetatea de la Bîtca Doamnei, Piatra Neamț, construită între sec. XII-XIII pe ruinele alteia mai vechi ce aparținea geto-dacilor, era bine fortificată. Podoabele scumpe găsite pe aceste locuri bucură prin ornamentația și forma lor. Podoabele, crucile-relicvar de la Bîtca Doamnei și cele de la Ibănești și Trifești prezintă opere de artă decorativă originale. De asemenea, s-au mai descoperit diademe, pandantive, brățări, catarame în părțile Iașului și ale Vasluiului.

3 Biserica din Densuș, sec. XIII

1 *Sit arheologic* de la Orheiul Vechi

2 *Ruine medievale* ale Orheiului Vechi

E bine să știi…

Orașul medieval Orheiul Vechi a fost înființat mai tîrziu, în sec. XV pe ruinele „Orașului Nou".

Un vestigiu important pentru cultura națională îl constituie arhitectura Orheiului Vechi. Acesta este o străveche așezare pe malul drept al Răutului, situată în apropierea satelor Trebujeni și Butuceni, nu departe de actualul oraș Orhei (*fig. 1, 2*). Fiind bine poziționat geografic, acest teritoriu a fost populat încă din epoca paleolitică. Ulterior, aici au fost descoperite obiecte ce țin de cultura Cucuteni-Tripolie și de cultura geților. În Evul Mediu, în această zonă au existat două orașe medievale, ruinele cărora s-au păstrat pînă în zilele noastre.

Află mai mult!

Muzeul din localitate păstrează multe obiecte din ceramică smălțuită, confecționate în această perioadă. Tot aici se află o colecție de monede bătute între anii 1364 și 1369 în acel oraș medieval numit Șehr al-Djedid (Orașul Nou).

- Secolul al XIV-lea a marcat un moment de răscruce în dezvoltarea economică, social-politică și culturală a țărilor române. O imagine simplificată a Evului Mediu din punct de vedere arhitectural o formează castelele, conacele și catedralele, construite în acea perioadă. Cele mai multe edificii construite atunci au dispărut odată cu trecerea timpului, însă unele vestigii interesante s-au păstrat. În arhitectura medievală, influențele bizantine pot fi regăsite în Transilvania, Moldova și Valahia.

4 Biserica *Sf. Nicolae* din Rădăuți

Catedrala evanghelică din Sebeș

Mănăstirea Vodița

Semnificative pentru stilul gotic transilvănean sînt Biserica Neagră din Brașov, castelul Bran, catedrala evanghelică din Sebeș (*fig.* 5), biserica parohială din Alba Iulia – veritabile monumente de cultură care s-au păstrat pînă în zilele noastre.

Construcțiile de cult din lemn din secolul al XIV-lea nu s-au păstrat, însă cele ridicate din piatră, precum biserica *Sf. Nicolae* din Rădăuți (*fig.* 4) și biserica *Sf. Treime* din Siret (*fig.* 9), ne surprind prin stilul lor romanic. Aceste biserici prezintă un exemplu elocvent de arhitectură medievală din arealul carpato-danubiano-pontic.

Află mai mult!

În Țara Româneasca și în Moldova s-au ridicat o serie de biserici în așa-numitul „plan treflat", de origine bizantino-sud-dunăreană. Acestui tip arhitectonic îi aparțin bisericile mănăstirilor Vodița, Tismana, biserica *Sf. Nicolae* din Curtea de Arges și mănăstirea *Cozia* (*fig. 6, 7, 8, 10*).

Mănăstirea Cozia

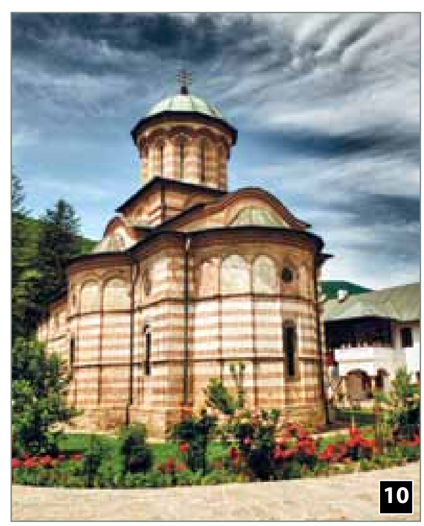
Castelul *Bran* din județul Brașov

Biserica *Sf. Treime* din Siret

Termeni de atelier:

Bazilică – clădire mare de cult creștin, cu interiorul împărțit în mai multe încăperi.

Mănăstirea Tismana

E bine să știi…

Sculptura din această perioadă este modestă, prezentă numai la ornamentarea ferestrelor, ușilor și coloanelor.

▪ Picturile murale de pe pereţii bisericilor din Valahia demonstrează existenţa tradiţiilor bizantine în secolul al XIV-lea. Pe lîngă pictura murală bisericească, în această perioadă s-au mai dezvoltat miniaturile, obiectele argintate sau aurite.

Cetatea Soroca, reconstruită în 1543 după un plan circular, are patru turnuri circulare şi unul dreptunghiular, situat deasupra intrării (*fig. 14*). În arhitectura celor mai multe cetăţi se resimte influenţa arhitecturii romanice sau gotice.

În Moldova, planul de fortificaţii apare şi pe unele asezări monastice, de exemplu mănăstirea de la Bistriţa, Mănăstirea de la Putna, dotate cu ziduri şi turnuri.

14

Cetatea Soroca

Află mai mult!

În paralel cu construcţia cetăţilor militare de apărare s-au construit şi cetăţi urbane menite să apere aşezările populate în cazul pericolului. Una dintre cele mai vechi fortificaţii urbane este cea a Sibiului. O cetate deosebit de frumoasă din Transilvania este cea de la Sighişoara, unde este prezent stilul gotic transilvănean (*fig. 12*).

15

Cetatea Hotin

11

Cetatea Suceava

12

Cetatea Sighişoara

13

Cetatea Neamţ

E bine să ştii…

În Evul Mediu, s-au construit şi castele fortificate: Hunedoara şi Şoimoş. Pericolul invadării teritoriilor a determinat construcţia şi fortificarea cetăţilor. Printre primele fortificaţii din piatră se numără cetăţile Neamţ, Suceava, Cetatea Albă, Hotin, Brăila, Giurgiu etc.

Termeni de atelier:

Naos – încăperea dintre pronaos şi altar.

Pronaos – încăpere de la intrarea în biserică, care precede naosul.

Pandantiv – (în arhitectură) element pe care se sprijină cupola.

Ocniţă – Cavitate arcuită, făcută în peretele unei construcţii, care serveşte ca element ornamental.

Mănăstirea Humor

Biserica mănăstirii Moldovița

În timpul domniei lui Ștefan cel Mare și a lui Petru Rareș s-au ridicat numeroase lăcașuri de cult. Majoritatea bisericilor din această perioadă au planul triconic, cu pridvor, naos, altar semicircular și abside laterale în partea superioară. Astfel, alături de cupolele de tip bizantin, apar și „bolțile moldovenești" sprijinite de pandantive, precum cele de la Mănăstirea Putna, biserica Sfînta Cruce din Pătrăuți, fosta biserică Voroneț (înainte de a fi pictată în sec. al XVI-lea), biserica mănăstirii de la Neamț.

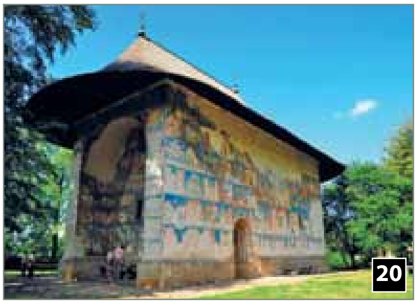
Reprezentative sînt și picturile din mănăstirile din Moldova, înălțate în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, îndeosebi miniaturile moldovenești și ansamblurile de pictură murală. Între anii 1486 și 1488, au fost create cele mai frumoase opere de artă murală (*fig. 16–20*).

Judecata de apoi. Frescă monumentală, mănăstirea Voroneț

Miniatură cu chipul lui Ștefan cel Mare

E bine să știi...

Fațadele bisericilor în stil „moldovenesc" erau decorate cu ocnițe, (*fig. 21, 22, 24, 25, 27*), precum cele din Hîrlău, Neamț, Borzești, sau erau acoperite în întregime cu fresce, cu subiecte biblice. Foarte frumoase și sugestive sînt picturile din exteriorul bisericilor din mănăstirile Voroneț, Humor, Moldovița, Arbore.

Biserica mănăstirii Arbore

Află mai mult!

În unele sate din Moldova, precum Horodiște, Rotunda, Vorniceni, s-au păstrat biserici din lemn, de dimensiunile unor case mari. În Evul Mediu, în malurile înalte și stîncoase ale Răutului au fost săpate mănăstiri precum cele de la Țipova, Saharna, Butuceni.

Panaghiar. Muzeul de istorie din Suceava

Într-un timp relativ scurt, Ştefan cel Mare întemeiază patru biserici: la Pătrăuţi, la Milişăuţi, Voroneţ şi Suceava. Picturile murale ale acestor locaşuri s-au păstrat destul de bine. Compoziţiile lor iconografice corespund particularităţilor arhitectonice ale bisericilor din nordul Moldovei.

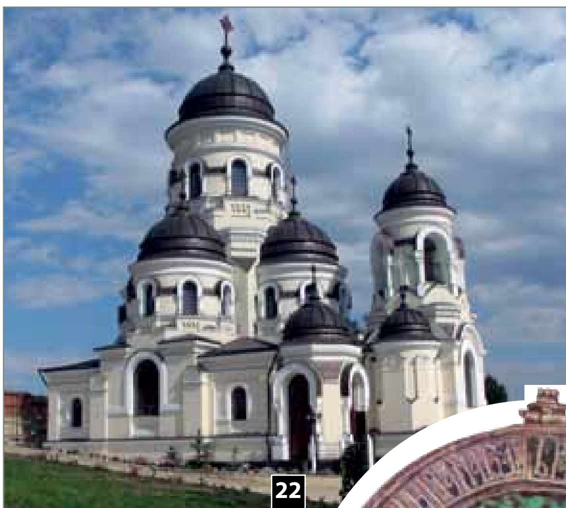
Sculptura este în continuare subordonată arhitecturii, la Biserica Neagra, de exemplu, faţadele sînt ornate cu reliefuri şi elemente decorative. În acelaşi timp, se dezvoltă şi sculptura statuară, care reprezintă sfinţi, animale cu influenţe gotice.

Mai tîrziu, prin secolele XV–XVI, pe locurile cele mai pitoreşti s-au înălţat complexe monastice, ca cele de la Căpriana, Vărzăreşti (*fig. 22, 25*).

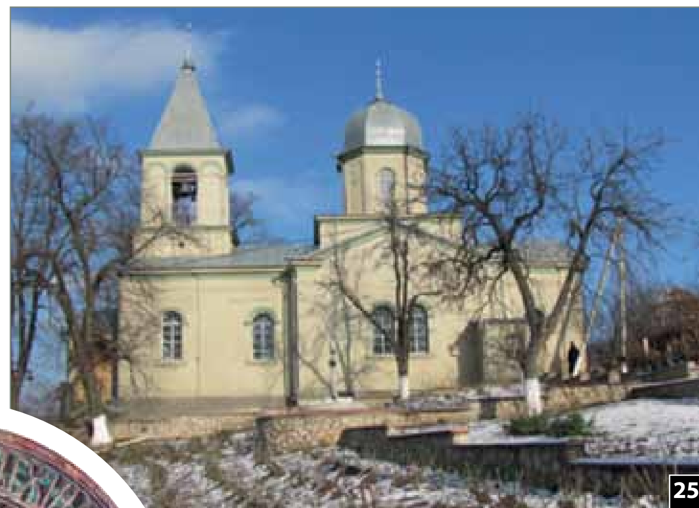
24

Stema Moldovei de la mănăstirea Cetăţuia

22

Biserica mănăstirii Căpriana

25

Biserica mănăstirii Vărzăreşti

23

Panaghiarul de la mănăstirea Bistriţa-Vîlcea (1521)

ATELIER

- Documentează-te din manualele de istorie despre alte aspecte ale perioadei medievale.
- Studiază coloritul picturilor murale de la mănăstirea Voroneţ.
- Completează-ţi portofoliul cu referiri la arta medievală în arealul carpato-danubiano-pontic.
- Elaborează un pliant în care să fie indicate aşezările medievale din arealul carpato-danubiano-pontic.

26

Broderie de mătase cu fir de argint aurit, Suceviţa (1477)

Vînzarea lui Iisus. Frescă de la mănăstirea Probota

Ferecătură de carte Muzeul mănăstirii Putna

Monede din epoca lui Ştefan cel Mare

Pocal de la mănăstirea Negru Vodă din Cîmpulung

Evaluare

1. Efectuaţi o vizită la Muzeul Naţional de Etnografie şi Istorie Naturală sau la muzeul satului din localitate şi elaboraţi un pliant cu informaţii despre exponatele lui.

2. Scrie un eseu din 6–8 enunţuri despre statueta *Gînditorul de la Cernavodă*. Descrie portretul său fizic şi psihologic.

3. Documentează-te despre picturile religioase din biserici şi mănăstiri. Descrie una dintre ele.

4. Copiază în caiet tabelul şi completează-l.

Arta preistorică universală	Arta preistorică în arealul carpato-danubiano-pontic	Arta medievală în arealul carpato-danubiano-pontic
Opere de pictură, sculptură, ceramică		

5. Examinează atent figurile 27–30 şi determină cărei ramuri de artă plastică îi corespund.

Evaluare sumativă

1. Numește materialele și instrumentele necesare pentru activitatea practică la lecțiile de educație plastică.

2. Indică materialele specifice următoarelor tehnici de artă:
a) grafică; b) picturală; c) decorativă; d) sculpturală.

3. Numește mijloacele de expresie plastică.

4. Descrie gamele cromatice aplicate în pictură.

5. Completează enunțul în caiet:
În arta plastică peisajul reprezintă ... .

6. Alege răspunsul corect:
Nuanțele se obțin prin:
a) amestecarea culorilor învecinate;
b) alăturarea culorilor opuse;
c) amestecarea nonculorilor.

7. Explică noțiunile de *proporție, proporționare, modul.*
Găsește în natură exemple de proporție, proporționare și modul.

8. Răspunde oral.
Forma spațială este specifică:
a) picturii; b) sculpturii; c) graficii.

9. Examinează *figurile 1–3*. Scrie un eseu în baza unei imagini la alegere. Ține cont de algoritmul propus la pagina 61.

1

2

Lynn Chadwick. *Equilibrium*

3

Diego Velàzquez
Poetul Luis de Góngora Argote

Școala/liceul ....

Manualul nr. ....

Anul de utilizare	Numele și prenumele elevului care a primit manualul	Anul școlar	Aspectul manualului	
			la primire	la returnare

- Profesorul va urmări completarea corectă a formularului.
- Elevii nu trebuie să facă niciun fel de însemnări în manual.
- Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia astfel: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător.*